

Kalkınma
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

ŞEKER SEKTÖRÜ ve ELAZIĞ İLİ ŞEKER SANAYİ ve HAMMADDE DURUMU

ŞEKER SEKTÖRÜ VE ELAZIĞ İLİ ŞEKER SANAYİ VE HAMMADDE DURUMU

Temmuz 2016

ANKARA

Hazırlayan:

Nuray ÇINAR – Uzman

Koordinasyon:

Ömür GENÇ – Müdür

EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MÜDÜRLÜĞÜ

Temmuz 2016

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	ii
GRAFİK LİSTESİ	iii
ÖNSÖZ	v
ÖNEMLİ TANIMLAMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. DÜNYA ŞEKER SEKTÖRÜ.....	4
1.1. Üretim.....	4
1.2. Tüketim.....	7
1.3. Dış Ticaret.....	11
1.4. Denge.....	14
1.5. Fiyatlar.....	16
1.6. Nişasta Kökenli Tatlandırıcılar	18
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ŞEKER SEKTÖRÜ.....	21
2.1. Şeker Üretim Kotası.....	22
2.2. Üretim.....	24
2.3. Tüketim.....	25
2.4. Dış Ticaret.....	27
2.5. Şeker Dengesi	28
3. TÜRKİYE ŞEKER SEKTÖRÜ	31
3.1. Şeker Mevzuatı	32
3.2. Arz Durumu	35
3.2.1. Kota.....	37
3.2.2. Üretim.....	38
3.3. Talep Durumu	42
3.4. Dış Ticaret.....	45
3.5. Stok Düzeyi	48
3.6. Fiyatlar	49
3.7. Nişasta Bazlı Şeker	50
4. HAMMADDE (ŞEKER PANCARI) ANALİZİ.....	52
4.1. Ekilen Alan	52
4.2. Üretim ve Verim Durumu	55
4.3. Fiyatlar	61
5. ELAZIĞ ŞEKER SANAYİ VE HAMMADDE (ŞEKER PANCARI) ANALİZİ	62
5.1. Hammadde Analizi.....	62
5.2. Elazığ Şeker Sanayi Üretim Analizi.....	69
5.3. Melas ve Yaş Küspe Üretimi	74
5.4. Elazığ'da Pancar Ekim ve Verimine Olumlu Yansiyacak Sulama Projeleri	76
6. GENEL DEĞERLENDİRME	80
KAYNAKÇA	89

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dünya Şeker Üretiminin Gelişimi.....	4
Tablo 2: Şeker Üretiminde Öne Çıkan Ülkelerin Üretim Miktarları (Bin Ton- tel quel).....	6
Tablo 3: Dünya Şeker Tüketiminin Gelişimi.....	8
Tablo 4: Şeker Tüketiminde Öne Çıkan Ülkelerin Tüketim Düzeyi (Bin Ton tel quel)	9
Tablo 5: Şeker İthalatında Öne Çıkan Ülkelerin İthalat Düzeyi (Bin Ton)	13
Tablo 6: Şeker İhracatında Öne Çıkan Ülkelerin İhracat Düzeyi (Bin Ton)	14
Tablo 7: Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton)	15
Tablo 8: Dünya HFCS Üretimi (Milyon Ton, Kuru madde)	19
Tablo 9: Ülkeler Bazında AB Şeker Üretim Kotaları (Ton)	23
Tablo 10: Türkiye Şeker Üretim Kapasitesi (Bin Ton) (2015/16)	35
Tablo 11: Şeker Yurtdışı Satış Miktarı	46
Tablo 12: Şeker Dış Ticareti	47
Tablo 13: AB ve Türkiye Şeker Pancarı Ekili Alanı ve Çiftçi Sayısındaki Değişim.....	55
Tablo 14: Türkiye Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu	56
Tablo 15: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu (2015)	58
Tablo 16: İller İtibarıyla Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu (2015)	59
Tablo17: AB ve Türkiye’de Şeker Pancarı Polar Oranı (%).....	61
Tablo 18: 2015 Yılı Şeker Pancarı ve Alternatif Ürünlerin Net Gelir Düzeyleri.....	68
Tablo 19: Elazığ Şeker Fabrikası Şeker Üretim Türkiye ve TŞFB İçindeki Payı	69
Tablo 20: İşletmede Bulunan Sulama Projeleri	77
Tablo 21: İnşaatı Devam Eden DSİ Sulama Projeleri	78
Tablo 22: Plan ve Proje Aşamasındaki Sulama Projeleri.....	78

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Dünya Şeker Üretiminin Gelişimi.....	5
Grafik 2: Dünya Şeker Üretiminde Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu).....	6
Grafik 3: Dünya Şeker Üretiminde Önemli Ülkeler (2014/15)(Milyon Ton-tel quel)	7
Grafik 4: Dünya Şeker Tüketiminde Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu).....	8
Grafik 5: Dünya Şeker Tüketiminde İlk Onbeş Ülke (2014/15)(Milyon Ton-tel quel).....	10
Grafik 6: Ülkeler İtibarıyla Kişi Başına Şeker Tüketimi (2014/15)(Kg/Yıl)	11
Grafik 7: Dünya Şeker İthalatının Gelişimi (Milyon Ton)	12
Grafik 8: Dünya Şeker İhracatında Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu).....	13
Grafik 9: Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton).....	15
Grafik 10: Şeker Üretimi ve Tüketiminde Yaşanan Değişim (Bir Önceki Döneme Göre Artış/Azalış) ...	16
Grafik 11: Dünya Şeker Borsa Fiyatları	17
Grafik 12: HFCS-55 ve HFCS-42 İle Beyaz Şeker Fiyatları.....	20
Grafik 13: AB Şeker Üretiminin Gelişimi (Milyon Ton)	24
Grafik 14: AB Şeker Üretiminin Üye Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon Ton) (2014/15).....	25
Grafik 15: AB Şeker Tüketiminin Gelişimi (Milyon Ton)	25
Grafik 16: AB Kişi Başına Şeker Tüketimi (2014/15) (Kg/Kişi)	26
Grafik 17: AB Şeker Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Ton).....	27
Grafik 18: AB ve Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton).....	29
Grafik 19: Üye Ülkeler İtibarıyla AB Şeker Dengesi (Bin Ton) (2014/15).....	30
Grafik 20: Şeker Üretim Kapasitesinin Gelişimi (Bin Ton)	36
Grafik 21: Pancar Şekeri Üretiminde Kurulu Kapasite (Kotaya Esas Kapasite) (Milyon Ton)	36
Grafik 22: Şeker Üretim Kotası (Milyon Ton).....	37
Grafik 23: Pancar Şekeri Üretim Kotası (Milyon Ton).....	38
Grafik 24: Pancar Şekeri Üretiminin Gelişimi	39
Grafik 25: Pancar Şekeri Üretimi ve Kotası.....	40
Grafik 26: Pancar Şekeri Üretiminde Kota Kullanımı.....	40
Grafik 27: Pancar Şekeri Üretiminde Kampanya Süresi (2009-2014 Dönem Ortalaması) (Gün)	42
Grafik 28: Pancar Şekeri Yurtiçi Satışlar	43
Grafik 29: Yurtiçi Satışların A Kotası İçindeki Payı	44

Grafik 30: Kamu ve Özel Sektör Bazında Yurtiçi Satışların A Kotası İçindeki Payı	44
Grafik 31: Pazarlama Yılı İtibarıyla Şeker Stoku.....	49
Grafik 32: Türkiye Ortalama Şeker Fiyatlarının Gelişimi.....	49
Grafik 33: Türkiye Nişasta Bazlı Şeker Kotası ve Üretimi.....	50
Grafik 34: Nişasta Bazlı Şeker Dış Ticareti	51
Grafik 35: Türkiye Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi ve Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı	53
Grafik 36: Çiftçi Sayısı ve Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi	54
Grafik 37: Türkiye Şeker Pancarı Üretimini Gelişimi ve Verim Düzeyi	56
Grafik 38: Şeker Pancarı Üretimini Düzey 2 Bölgeleri Bazında Dağılımı (2015) (%)	57
Grafik 39: Şeker Pancarı Üretimini İller İtibarıyla Dağılımı (2015 (%))	58
Grafik 40: AB ve Türkiye’de Şeker Pancarı ve Şeker Ortalama Verimlilik Oranı (2010-2015 Dönemi) .	60
Grafik 41: Şeker Pancarı Ortalama Fiyatı.....	61
Grafik 42: Elazığ İli Toplam Tarım Alanının % Dağılımı	62
Grafik 43: Elazığ Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi ve Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı	63
Grafik 44: Elazığ İli Pancar Eken Çiftçi Sayısı ve Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi.....	63
Grafik 45: Elazığ İli Şeker Pancarı Üretimi ve Türkiye üretimi İçindeki Payı	64
Grafik 46: Elazığ Şeker Pancarı Üretimini Gelişimi ve Verim Düzeyi	65
Grafik 47: Elazığ ve Türkiye Şeker Polar Oranlarının Gelişimi.....	66
Grafik 48: Elazığ Polar Oranlarına Göre Pancar Fiyatları ve Taban Fiyatları.....	67
Grafik 49: 2015 Yılı Çiftçinin Şeker Pancarı Net Gelir Durumu	67
Grafik 50: Elazığ Şeker Fabrikasının Şeker Üretimini Gelişimi.....	69
Grafik 51: Kampanya Süreleri Gelişimi	70
Grafik 52: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Polar Şekere Göre Hektara Şeker Verimi Gelişimi.....	71
Grafik 53: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Randımana Göre Hektara Şeker Verimi Gelişimi.....	72
Grafik 54: Çalışan Başına Şeker Üretimi Gelişimi	73
Grafik 55: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Şeker Üretim Maliyetleri	74
Grafik 56: Elazığ Şeker Fabrikasının Yaş Küspe Üretimi ve Türkşeker İçindeki Payı	75
Grafik 57: Elazığ Şeker Fabrikası’nın Melas Üretimi ve Türkşeker ve Türkiye İçindeki Payı	76

ÖNSÖZ

Bu rapor T.C. Fırat Kalkınma Ajansı ile Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. arasında yapılan protokol gereği, Türkiye şeker sektörünün mevcut yapısı ve Elazığ ili şeker sanayi ve hammadde durumunun değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Rapor Türkiye Kalkınma Bankası'nın uzman kadrosu tarafından güvenilir olarak kabul edilen kaynaklardan elde edilen verilerle hazırlanmıştır. Raporda yer alan görüşler ve öngörüler rapor kapsamında belirtilen ve kullanılan yöntemlerle üretilen sonuçları yansıtmaktadır.

Raporda belirtilen sonuçlar, görüşler, düşünceler ve öngörüler, Türkiye Kalkınma Bankası tarafından açık ya da gizli olarak bir garanti ve beklenti oluşturmaz. Bir başka ifadeyle; bu raporda yer alan tüm bilgi ve verilerin kullanım ve uygulama sorumluluğu, doğrudan veya dolaylı olarak, bu rapora dayanarak yatırım kararı veren ya da finansman sağlayan kişilere ait olup, bu konuda her ne şekilde olursa olsun Türkiye Kalkınma Bankası sorumlu tutulamaz.

© Bu raporun tüm hakları saklıdır. T.C. Fırat Kalkınma Ajansı'nın ve/veya Türkiye Kalkınma Bankası'nın yazılı onayı olmadan raporun içeriği kısmen veya tamamen kopyalanamaz, elektronik, mekanik veya benzeri bir araçla her hangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, fotokopi veya teksir edilemez, dağıtılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

ÖNEMLİ TANIMLAMALAR ¹

A Kotası Şeker:

Yurtiçi talebe göre üretilen ve pazarlama yılı içinde iç pazara verilebilen şeker miktarını belirtir.

Bagas (Şeker Kamışı Küspesi):

Şeker kamışı posasıdır.

Biyoetanol:

Şeker pancarı, kamış, mısır, buğday ve odunsular gibi şeker, nişasta veya selüloz içeren tarımsal ürünlerden elde edilen etanoldür.

B Kotası Şeker:

A kotasının belli bir oranına tekabül eden ve güvenlik payı için bulundurulmak üzere üretilen şeker miktarını belirtir.

C Şekeri:

A ve B kotaları dışında üretilen ve yurt içinde pazarlanamayan şeker ile işlenmek üzere ihraç kaydıyla temin edilen ham ve beyaz şekeri belirtir.

Etanol:

Meyve ve/veya tahıllardan elde edilen şekerin fermantasyonu sonucu elde edilen etil alkoldür. Etanol, yaygın olarak şeker kamışı ve mısırdan elde edilmektedir. Etanol, otomobiller ve diğer motorlu araçlarda, tek başına bir yakıt olarak ya da benzine karıştırılmak suretiyle kullanılabilen bir katkı maddesidir.

Fruktoz:

Meyve şekeri olarak bilinen pekmez, bal, meyve ve sebzelerin büyük bir çoğunluğunda doğal olarak bulunan bir şeker türüdür.

Glukoz:

Bal ve çeşitli meyvelerde bulunan, üzüm şekeri olarak da bilinen ve sakarozdan daha az tatlı bir şeker türüdür.

¹ T.C. Şeker Kurumu web sayfasından yararlanılmıştır (www.sekerkurumu.gov.tr/mini-sözlük).

Glukoz- Fruktoz Şurubu veya Fruktoz-Glukoz Şurubu:

Kuru maddedeki fruktoz oranı ağırlıkça %5'ten büyük olan glukoz ve fruktoz içeren şuruplardaki glukoz veya fruktoz miktarına göre; fazla miktarda olan önce yazılmak üzere, "glukoz-fruktoz şurubu" veya "fruktoz-glukoz şurubu" olarak isimlendirilen şuruplardır.

Ham Şeker:

İleri saflaştırma yapılmadan kısmen saflaştırılmış şerbetten elde edilen kristallerden oluşan sakarozdur. Kuru halde, polarimetrik metoda göre belirlenen sakaroz oranı ağırlık itibariyle %99,5'ten az olan şekerdir.

İhraç Ön İzni:

Şekerin, yurt içi arz talep dengesini, fiyatlarını, stok durumunu, üretici ve imalatçı-ihracatçıların durumları dikkate alınarak, ihracına ilişkin düzenlenen belgedir.

İnülün:

D-Fruktofuranaz birimlerinden oluşan bir polisakarittir. İnülin molekülünün bir ucunda bir ve zincirin içerisinde birkaç D-glukoz birimi içerir. Bitkilerin bir tür karbonhidrat deposudur. Hindiba ve yer elmasından ekstrakte edilen inülindeki polimeri oluşturan bağlar hidroliz yolu ile kırılarak inülin şurubu olarak bilinen ve fruktoz içeriği yüksek şuruplar elde edilmektedir.

İnvert Şeker:

Kristallendirilmiş sakarozun suda çözünerek hidroliz yöntemi ile kısmen indirgenmesinden elde edilen ve invert şeker oranı kuru maddede ağırlıkça %50'den fazla olan, sulu sakaroz çözeltisidir.

Kahverengi Şeker:

Sakaroz ve invert şeker miktarı toplam olarak ağırlıkça en az % 88 olan, nemli, kahverengi tonlardaki ince taneli şekerdir. Kristal şekerin, yenilebilir kamış melası ile kaplanmasından elde edilir.

Kristalize Fruktoz:

Kristal saf fruktozdur.

Küp Şeker:

Küp şeker, toz şekerini oluşturan şeker kristallerinin sıkıştırılarak bir araya getirilmesiyle yapılır. Küp şeker üretilen fabrikalarda bu işi yapmak için özel makineler bulunur. Bu makinelerde ilk olarak toz şekerin üzerine bir miktar su püskürtülür. Bunun sonucunda şeker taneciklerinin bir bölümü çözünür ve yapışkan hale gelir. Kısmen çözülmüş olan şeker tanecikleri küp şeklindeki kalıplara dökülüp sıkıştırılır. Böylece şeker taneciklerinin birbirine tutunması sağlanır. Daha sonra kalıplardaki küp şekerler fırından geçirilerek kurutulur. İçlerindeki su buharlaştıktan sonra da küp şekerler paketlenir.

Melas:

Şeker fabrikalarında şekerin daha fazla kristallendirilerek ayrılması ekonomik olmayan son atıktır. Kahverengimsi kıvamlı bir sıvıdır. Bünyesinde şeker, bazı mineral maddeler ve suda eriyen farklı bileşikler bulundurulur.

Mısır Gluteni:

Mısır işleme sürecinin protein ve lif bakımından zengin bir yan üründür.,

Mısır Şurubu:

Nişastanın hidrolizi ile elde edilen şuruplardır.

Nişasta:

Bitkilerde depo maddesi olarak meydana getirilen çok sayıda glukoz molekülünün bir araya gelerek oluşturduğu bir yapıdır. Nişasta beyaz renkli, kokusuz, lezzetsiz bir maddedir. Mısır, arpa, buğday, patates gibi besinlerde bulunur.

Nişasta Bazlı Şeker:

Mısır, patates, buğday, kasava (tapioka) gibi bitkilerden izole edilen nişastadan elde edilen ve temel olarak glukoz ve/veya fruktoz içeren şekerlerdir.

Pancar Küspesi:

Şeker pancarındaki şekerin su ile ekstraksiyonu sonrasında kalan posadır.

Sakarov:

Bir glukoz molekülü ile bir fruktoz molekülünden oluşan bir disakarittir ve doğada başlıca şeker kamışı ve şeker pancarından elde edilir. Meyve sebzelerin çoğunda da serbest olarak bulunur.

Sofra Şekeri:

Sakarovun en yaygın kullanılan şekli sofrta şekeri olarak da bilinen kristal halidir.

Şeker:

Beyaz şeker (standart, rafine, küp ve kristal şeker), yarı beyaz şeker, rafine şeker, ham şeker ve kahverengi şeker olarak sınıflandırılan, pancar veya kamıştan üretilen kristallendirilmiş sakarov ile nişasta kökenli izoglukoz, likid ya da kurutulmuş halde glukoz şurubu, sakarov veya invert şeker veya her ikisinin karışımının suda çözünmesinden meydana gelen şeker çözeltisi ve invert şeker şurubu ile inülin şurubudur.

Şeker Kamışı:

Buğdaygiller familyasından, genellikle 3-5 metre kadar boyu olan, saplarından şeker elde edilen bitkidir.

Şeker Pancarı:

Etl kökünden şeker elde edilen, ıspanakgiller familyasından 2 yıllık tarım bitkisidir.

Tahsisat Belgesi:

İhracatçı birlikleri genel sekreterliklerinin bildirimini müteakip Türkiye Şeker Kurumu tarafından elektronik ortamda düzenlenen, imalatçı-ihracatçı firmaya tedarikçiler tarafından satışı yapılabilecek C şekeri miktarını ve geçerlilik süresini gösteren belgedir.

Yüksek Fruktozlu Mısır Şurubu:

Mısır nişastasının hidrolizi sonucu elde edilen glukoz şurubunun içindeki glukozun bir kısmının fruktoza dönüştürülmesi (izomerizasyon) sonucunda ortaya çıkan sakarova alternatif sıvı bir tatlandırıcıdır. İzomerizasyon sonucu elde edildiği için bu ürünler izoglukoz veya yüksek fruktozlu mısır şurubu karşılığı olarak HFCS (high fructose corn syrup) olarak isimlendirilmektedir. HFCS'nin iki temel türü olan HFCS-42 ve HFCS-55; sırasıyla % 42 ve % 55 fruktoz içermektedir.

Yüksek Yoğunluklu Tatlandırıcı (YYT):

YYT'ler ülkemizde üretimi olmayan ve ithal edilmek suretiyle başta gıdalarda olmak üzere metal sanayi, ilaç sanayi, ağız ve dış sağlığı ürünleri gibi alanlarda kullanılmaktadır. Şekere oranla 30-8000 kat tatlılığa sahip olan YYT'ler, yüksek tatlılıkları sebebiyle şekere oranla çok daha az miktarlarda kullanılıp şekerle aynı tatlılığı vermektedir. Örneğin, 1 kilogram neotam 8 ton şekere eş değerdir.

Pazarlama Yılı: Coğrafi konuma bağlı olarak değişen pazarlama yılı, Türkiye şeker piyasasında 1 Eylül-31 Ağustos tarihleri arasındaki dönemi kapsarken, dünya istatistiklerinde 1 Ekim-31 Eylül tarihleri arasında kalan dönemi kapsamaktadır.

GİRİŞ

Gıda sanayisinin temel girdilerinden biri olan şeker bugün dünyada yaklaşık yüz yirmi ülkede üretilmektedir. Yüksek kalorili bir besin maddesi olan şeker üretildiği her ülkenin stratejik ürün grubunda yer almaktadır.

Dünyada üretilen şekerin yaklaşık olarak %80'i şeker kamışından, %20'si şeker pancarından üretilmektedir. Kamış şekerinin maliyeti, işleme prosesinin kolaylığı ve şeker kamışının yılda birkaç kez hasat edilebilmesi nedeniyle pancar şekerine göre %40-50 daha düşüktür. Bu nedenle dünyadaki şeker fiyatları kamış şekerine göre belirlenmektedir. Brezilya, Hindistan, Meksika, Pakistan, Tayland, Avustralya başta olmak üzere birçok ülke şeker kamıştan şeker üretirken, Türkiye, AB, Rusya, Ukrayna pancardan şeker üretimi yapmaktadır.

Şeker pancarı tarımı ve sanayisi, sözleşmeli tarımın bir örneği olarak üreticinin tarımsal bilgi ve kültür düzeyini yükselten; yüksek istihdam ve gelir yaratan, bölgesel gelişmişlik farklarının ve iç göçün azaltılmasına katkıda bulunan; nakliye, gübre, zirai ilaç ve makine gibi girdilerin kullanılmasıyla ve şeker ve yan ürünlerin (alkol, küspe, melas) gıda, besicilik, yem, kimya sanayiinde girdi olarak kullanılmasıyla adı geçen sektörlerin gelişiminde rol oynayan bir sektördür. Şeker pancarından şeker üreten ülkeler daha ucuza kamış şekerini ithal edebilecekleri halde, şeker pancarı tarımı ve sanayiinin ileri-geri bağlantılarıyla yüksek istihdam ve katma değer yaratması nedeniyle, koruyucu, destekleyici ve geliştirici önlemler alarak üretim faaliyetlerine devam etmektedirler.

Dünya şeker üretim ve tüketimi yaklaşık 170 milyon ton, dış ticaret hacmi 55-60 milyon ton civarındadır. Dünya şeker üretiminin %53'ü Brezilya, Hindistan, Tayland, Çin ve ABD tarafından gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'nin şeker politikası yurtiçi talebin yurtiçi üretimle karşılanması temeline dayanmaktadır. Şeker Kurulunca belirlenen kotalar vasıtasıyla üretim planlaması yapılarak üretim-tüketim dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye 2.2 milyon ton üretimle dünya genelinde kamış ve pancardan şeker üreten ülkeler arasında 16.sırada, AB ülkeleri içinde Fransa ve Almanya'dan sonra 3.sırada yer almaktadır. Günümüzde şeker üretiminin %52'si kamuya ait Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TŞFB) bünyesindeki 25 fabrika, %48'i özel sektöre ait 8 fabrika tarafından gerçekleştirilmektedir.

1998/99 pazarlama yılında 31,300 ton üretim miktarıyla Türkiye şeker üretiminin %1.16'sını, Türkiye Şeker Fabrikaları üretiminin de %%1.73'ünü karşılayan Elazığ Şeker Fabrikası, şeker pancarı üretiminde yaşanan azalmalar sonucunda şeker üretiminde önemli kayıplar yaşamıştır. Bunun neticesinde tesisin Türkiye üretimi içindeki payı 2005 yılında %0.26'ya gerilerken Türkiye Şeker Fabrikaları içindeki payı %0.41 düzeyine inmiştir.

Hammadde temininde yaşanan sorunlar tesisin kampanya süresinin önemli oranda düşmesine, şeker üretimindeki azalışlarda birim üretim maliyetlerinin yükselmesine neden olmakta ve şirketin karlılığını olumsuz etkilemektedir. 2007/08 kampanya dönemine kadar Elazığ Şeker Fabrikası'nın kampanya süreleri Türkiye Şeker Fabrikaları ve Türkiye geneli ortalama kampanya süresinin üzerinde bulunurken, şeker pancarı üretimindeki azalışlar sonucunda kampanya süresi, 2014/15 sezonunda 33 güne düşmüştür.

Şeker üretim maliyetleri incelendiğinde Elazığ Şeker Fabrikası'nın birim üretim maliyetinin Türkiye Şeker Fabrikalarına ait ortalama maliyetin iki katından daha yüksek olduğu görülmektedir. 2015 yılı itibarıyla Elazığ Şeker Fabrikası'nda A kotası şeker üretim maliyeti 5.98 TL/KG iken, Türkiye Şeker Fabrikaları'nda ortalama 2.65 TL/KG'dır. Elazığ Şeker Fabrikası birim şeker maliyeti açısından Türkiye Şeker Fabrikaları içinde en yüksek maliyete sahiptir.

Elazığ şeker sanayisinin durumu, sektör içindeki yeri ve hammadde açısından Elazığ ilinin analizi için yapılan bu çalışmanın birinci bölümünde dünyada şeker üretim, tüketim ve dış ticaretin gelişimi ve öne çıkan ülkelerin değerlendirilmesi ile dünya şeker fiyatlarının gelişim seyri ve fiyatların oluşumuna etki eden faktörler ortaya konmuştur.

İkinci bölümde Avrupa Birliği'nde 2006'da yürürlüğe giren AB Şeker Rejimi 2006 Reformu'nun sektöre ve üye ülkelere etkileri ortaya konmakta, üye ülkelerin kotaları, yıllara ve ülkelere göre üretim, tüketim, dış ticaret ve şeker dengesi analiz edilmektedir.

Üçüncü bölümde Türkiye şeker sanayiinin tarihsel gelişimi ve şeker mevzuatı ile kapasite, üretim, tüketim, dış ticaret, fiyatların yıllar itibarıyla gelişimi neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde hammadde (şeker pancarı) analizinde ekim alanlarının ve çiftçi sayısının, üretim ve verim gelişiminin Türkiye, bölgeler ve iller bazında durumu ile şeker polar oranlarının gelişimi ortaya konmakta ve AB ülkeleri ile mukayesesi yapılmaktadır.

Beşinci bölümde ise Elazığ şeker sanayisinin durumu, sektör içindeki yeri ve hammadde açısından Elazığ ilinin analizi yer almaktadır. Bu kapsamda öncelikle Elazığ'da şeker pancarı ekim, üretim, verim ve fiyatların gelişme seyri ile çiftçinin net geliri ve alternatif ürünlerle karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığı ortaya konmakta, ardından Elazığ Şeker Fabrikasının şeker üretim, verimlilik düzeyleri ve şeker üretim maliyetleri TŞFB ile mukayeseli olarak verilmektedir. Ayrıca ilde sulanabilir alan ve dolayısıyla şeker pancarı ekim alanları artışına yol açacak inşaatı devam eden ve plan aşamasında olan sulama projeleri hakkında bilgi verilmektedir.

1. DÜNYA ŞEKER SEKTÖRÜ

1.1. Üretim

2006/2007 pazarlama yılı (Ekim-Eylül dönemi) itibarıyla 153.5 milyon ton olan dünya şeker üretimi, 2006-2015 döneminde yıllık ortalama %1.37 oranında artarak 2014/15 sezonunda 171.2 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/2016 sezonunda ise üretimin bir önceki yıla göre %2.5 azalarak 166.8 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 1: Dünya Şeker Üretiminin Gelişimi

Pazarlama Yılı*	Üretim (tel quel)**		Kamış Şekerinin Payı (%)	Pancar Şekerinin Payı (%)
	Bin Ton	Değişim (%)		
2006/07	153,458	9.2	78.2	21.8
2007/08	154,093	0.4	79.5	20.5
2008/09	140,818	-8.6	78.4	21.6
2009/10	149,333	6.0	77.6	22.4
2010/11	154,927	3.7	80.4	19.6
2011/12	164,629	6.3	77.4	22.6
2012/13	172,029	4.5	79.3	20.7
2013/14	171,386	-0.4	80.5	19.5
2014/15	171,180	-0.1	78.7	21.3
2015/16***	166,833	-2.5	80.4	19.6

(*): Ekim-Eylül dönemi

(**): Kelime anlamı "olduğu gibi" olarak ifade edilen "tel quel" terimi, şeker miktarının ISO tarafından Beyaz Şeker Eşdeğerine (BŞE) yakın bir şekilde dönüştürülmüş halini göstermektedir. ISO açıklamasına göre; hâlihazırda ham şekerin polarizasyonu 96 dereceden fazla hatta 99 civarındadır. Dolayısıyla 0,92 ile çarpılmak suretiyle ham şeker dönüşürme işlemi, hatalı değerlendirmelere sebep olabildiğinden ISO tarafından "tel quel" ifade şekli tercih edilmiştir.

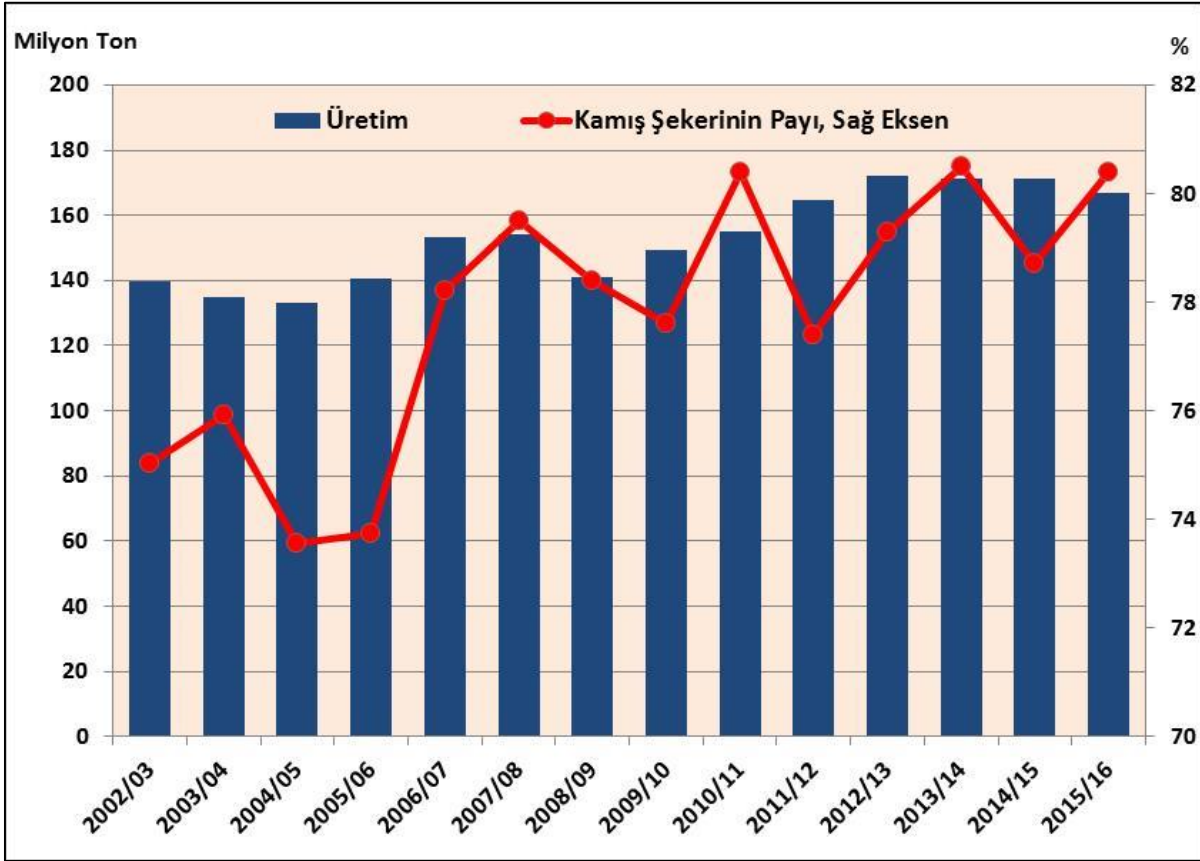
(***): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker üretiminin önemli bölümünü kamış şekeri karşılamaktadır. 2006/2007 sezonunda dünya üretiminin %78.2'sini kamış şekeri karşılarken, 2015/2016 sezonunda kamış şekerinin toplam üretimdeki payının %80.4 olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna gibi ülkeler şekeri pancardan; ABD, Japonya, Çin gibi ülkeler hem pancardan hem kamıştan; Brezilya, Hindistan, Meksika, Pakistan, Tayland, Avustralya başta olmak üzere birçok ülke ise kamıştan üretmektedir.

Grafik 1: Dünya Şeker Üretiminin Gelişimi

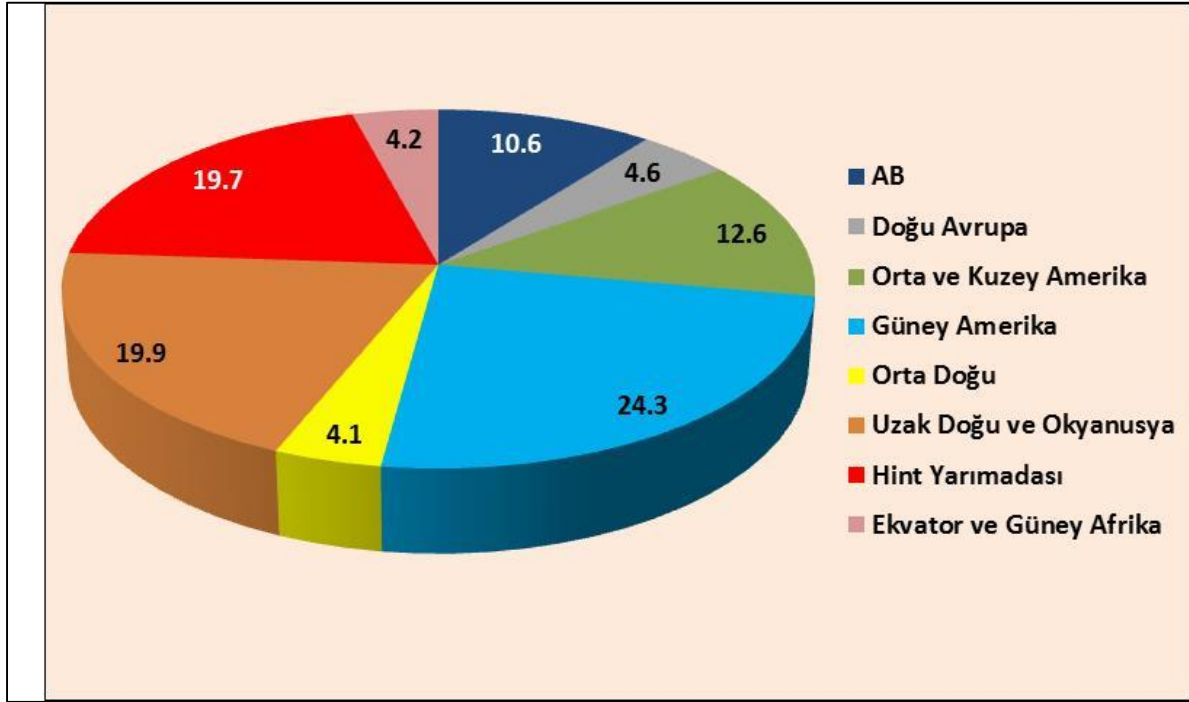
(**): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker üretiminin ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde en yüksek şeker üretiminin Güney Amerika bölgesine ait olduğu görülmektedir. 2014/2015 sezonu itibarıyla dünya şeker üretiminin %24.3'ünü Güney Amerika bölgesi karşılarken, %19.9'unu Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi, %19.7'sini Hint Yarımadası ülkeleri, %10.6'sını da AB ülkeleri karşılamaktadır.

Dünyanın en büyük şeker üreticisi ülkesi Brezilya olup, bu ülkeyi sırasıyla Hindistan, Çin, Tayland ve ABD izlemektedir. 2014/2015 sezonu itibarıyla Brezilya dünya üretiminin yaklaşık beşte birini (%19.7) gerçekleştirirken, Hindistan %16.5'ini, Tayland %6.6'sını, Çin %6.2'sini ve ABD 'de %4.3'ünü oluşturmaktadır. Dünya şeker üretiminin %53.3 gibi oldukça önemli kısmı bu beş ülke tarafından karşılanmaktadır.

Grafik 2: Dünya Şeker Üretiminde Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu)

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

AB ülkelerinden Fransa ve Almanya şeker üretimi açısından dünya ülkeleri arasında önemli bir yer almaktadır. 2014/15 sezonunda Fransa 4.4 milyon ton üretim ile dünya üretiminin %2.6'sını, AB ülkeleri %24.5'ini oluştururken, Almanya 4.1 milyon ton üretimle dünya genelinin %2.4'ünü, AB ülkeleri toplamının da %22.4'ünü oluşturmaktadır.

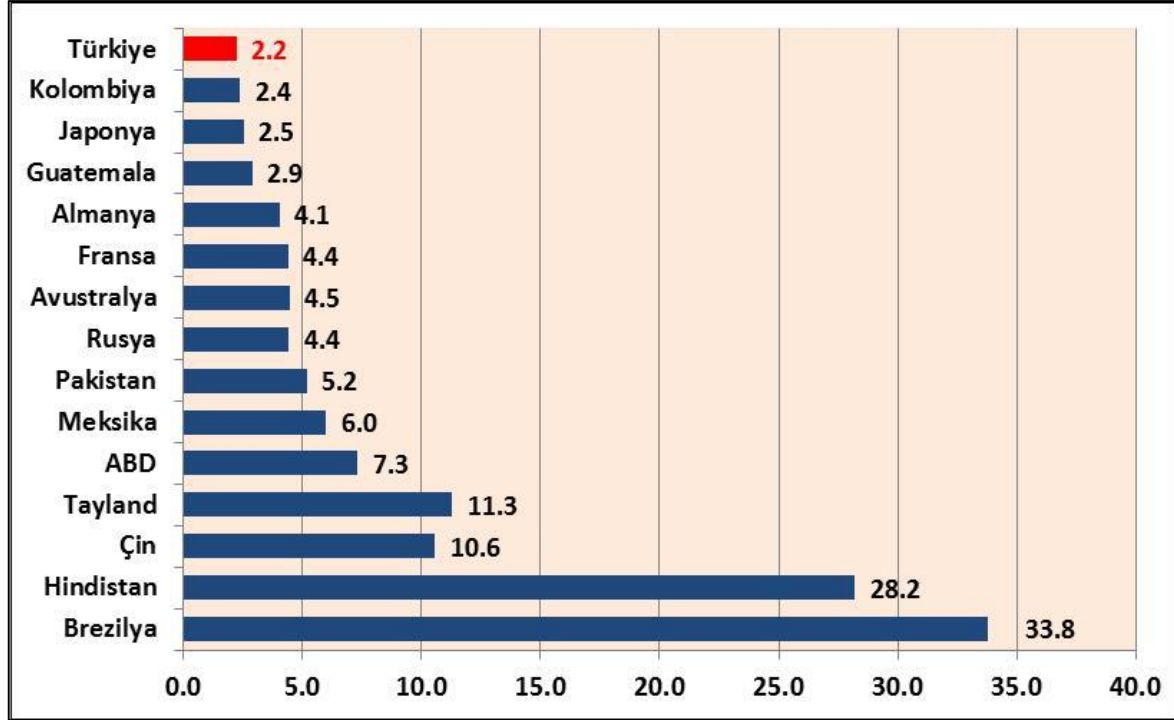
Tablo 2: Şeker Üretiminde Öne Çıkan Ülkelerin Üretim Miktarları (Bin Ton- tel quel)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*	Değişim (%) (2016/2009)
Brezilya	39,204	36,047	34,729	39,186	37,811	33,800	35,000	-10.7
Hindistan	18,800	24,350	26,343	25,315	24,396	28,200	26,500	41.0
Çin	11,127	10,737	11,358	12,784	12,791	10,556	9,750	-12.4
Tayland	6,817	9,627	10,213	9,596	11,284	11,300	10,850	59.2
ABD	6,763	6,625	7,192	7,619	7,169	7,330	7,500	10.9
Meksika	4,791	5,184	5,048	6,991	6,021	5,985	5,985	24.9
Pakistan	3,472	4,149	4,643	5,097	5,960	5,200	5,325	53.4
Rusya	3,182	3,250	5,065	4,506	4,772	4,425	5,150	61.8
Avustralya	3,479	3,635	3,579	4,879	4,012	4,450	4,800	38.0
Fransa	4,108	4,382	4,573	3,941	3,815	4,418	4,000	-2.6
Almanya	3,859	3,421	4,417	3,819	3,121	4,050	2,985	-22.6
Guatemala	2,391	2,098	2,545	2,700	2,858	2,890	2,950	23.4
Japonya	2,002	2,592	2,512	2,556	2,528	2,525	2,475	23.6
Kolombiya	2,139	2,184	2,135	1,950	2,404	2,382	2,385	11.5
Türkiye	2,533	2,257	2,247	2,185	2,388	2,245	2,350	-7.2

(*): Tahmin, Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Türkiye 2.2 milyon ton şeker üretim düzeyi ile dünya ülkeleri arasında 16'ncı sırada, AB ülkeleri içinde ise Fransa ve Almanya'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye bu üretim miktarı ile dünya şeker üretiminin %1.3'ünü karşılarken, AB ülkeleri toplamının da %12.4'lük kısmını karşılamaktadır.

Grafik 3: Dünya Şeker Üretiminde Önemli Ülkeler (2014/15)(Milyon Ton-tel quel)

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

1.2. Tüketim

Nüfus düzeyi, nüfus artış hızı ve kişi başına gelir düzeyi şeker talebini etkileyen önemli faktörlerdir. Dünya nüfusundaki artışlar beraberinde şeker tüketimini de arttırmaktadır. 2002/2003 sezonunda 134 milyon ton düzeyinde olan dünya şeker tüketimi, 2003-2015 döneminde yıllık ortalama %1.93 oranında artarak 2014/15 sezonunda 168.9 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/2016 sezonunda ise tüketimin bir önceki yıla göre %1.8 artarak 171.9 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 3: Dünya Şeker Tüketiminin Gelişimi

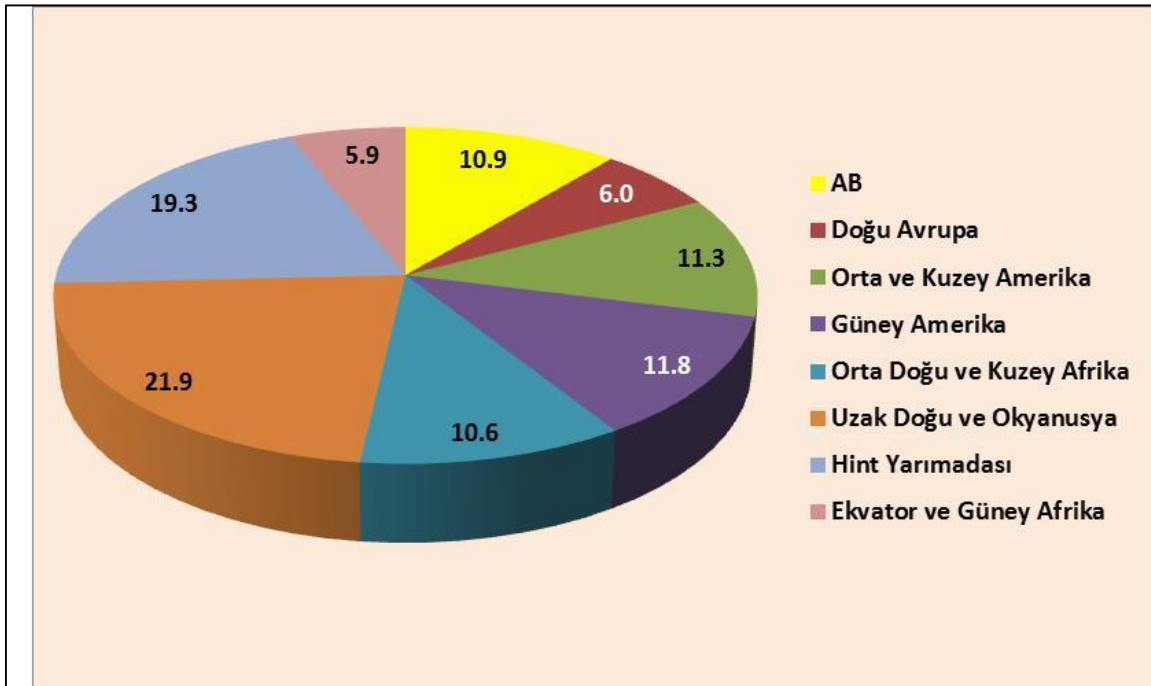
	Bin Ton	Değişim (%)
2002/03	134,036	-
2003/04	134,939	0.7
2004/05	138,533	2.7
2005/06	140,534	1.4
2006/07	146,265	4.1
2007/08	151,352	3.5
2008/09	151,626	0.2
2009/10	152,122	0.3
2010/11	153,254	0.7
2011/12	158,034	3.1
2012/13	164,384	4.0
2013/14	165,357	0.6
2014/15	168,894	2.1
2015/16*	171,851	1.8

*: Tahmin,

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker tüketiminin önemli kısmı Uzak Doğu ve Okyanusya kıtasında gerçekleşirken, bunu Hint Yarımadası izlemektedir.

Grafik 4: Dünya Şeker Tüketiminde Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu)

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker tüketiminde Güney Amerika ülkelerinin payı %11.8 iken Orta ve Kuzey Amerika bölge ülkelerinin payı %11.3, AB ülkelerinin payı ise %10.9'dur.

Hindistan hâlihazırda 24.7 milyon ton ile dünyanın en büyük tüketicisi konumunda yer alırken, bunu sırasıyla Çin, Brezilya, ABD, Endonezya ve Rusya izlemektedir. 2014/2015 sezonu itibarıyla Hindistan dünya şeker tüketiminin %14.7'sini oluştururken, Çin %9.1'ini, Brezilya %7.1'ini, ABD %6'sını, Endonezya %3.7'sini ve Rusya'da %3.2'sini oluşturmaktadır. Dünya şeker tüketimini %43.8 gibi oldukça önemli kısmı bu altı ülke tarafından karşılanmaktadır. Üretim açısından dünyanın en fazla üretiminin gerçekleştirildiği Brezilya şeker tüketiminde ülkeler sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 4: Şeker Tüketiminde Öne Çıkan Ülkelerin Tüketim Düzeyi (Bin Ton tel quel)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*	Değişim (%) (2016/2009)
Hindistan	21,478	20,609	22,431	22,678	23,988	24,750	25,150	17.1
Çin	13,690	13,622	13,987	14,499	14,926	15,300	15,640	14.2
Brezilya	11,659	12,269	11,887	11,960	12,124	12,000	11,875	1.9
ABD	9,455	9,638	9,676	9,980	10,379	10,215	10,240	8.3
Endonezya	5,049	5,198	5,336	5,719	6,010	6,265	6,520	29.1
Rusya	5,607	5,617	5,624	5,625	5,415	5,485	5,550	-1.0
Pakistan	4,317	4,373	4,466	4,580	4,704	4,850	5,000	15.8
Meksika	4,330	3,950	4,138	4,308	4,099	4,250	4,310	-0.5
Mısır	2,650	2,765	2,901	3,040	3,146	3,265	3,390	27.9
Almanya	2,995	2,985	3,084	3,040	3,050	3,075	3,105	3.7
Fransa	2,310	2,304	2,382	2,337	2,350	2,370	2,395	3.7
Tayland	2,457	2,483	2,732	2,774	2,760	2,797	2,875	17.0
İran	2,374	2,419	2,467	2,570	2,640	2,705	2,780	17.1
Türkiye	2,257	2,094	2,367	2,238	2,265	2,330	2,390	5.9

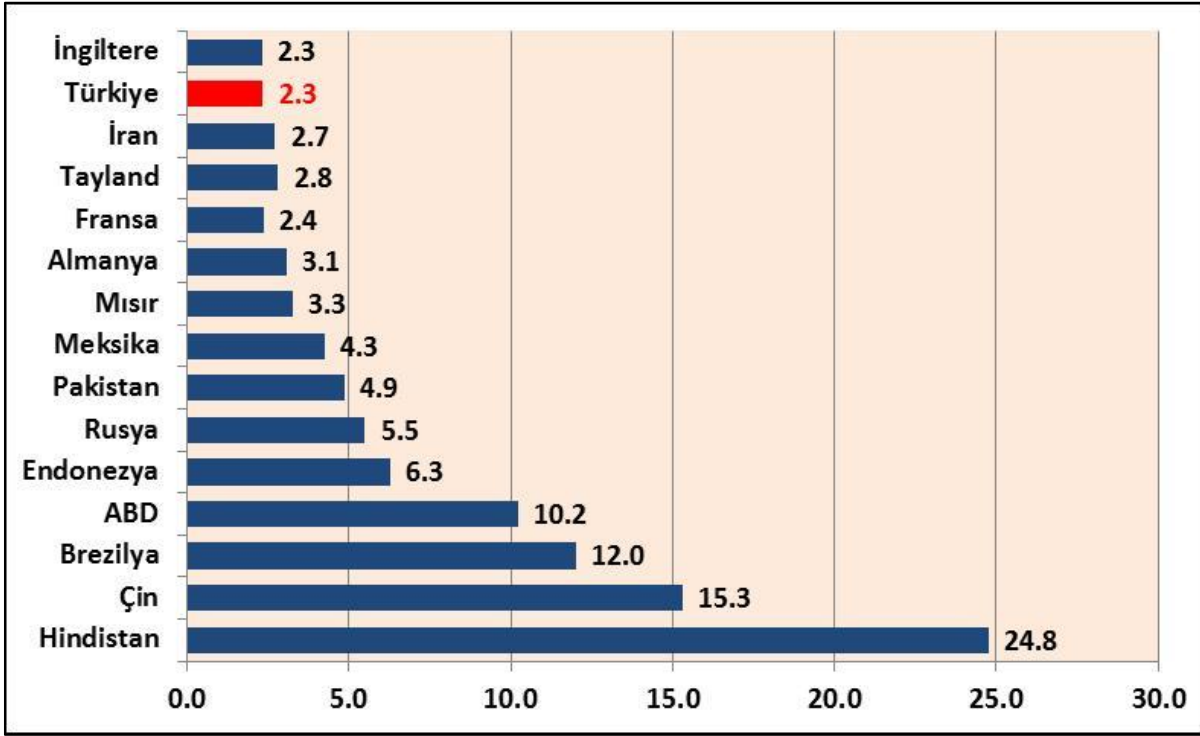
(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker tüketimi içinde AB ülkelerinin payı yaklaşık olarak %11 düzeyinde olup, birlik içinde nüfus açısından en fazla paya sahip olan Almanya ve Fransa şeker tüketiminde gerek AB içinde gerekse dünya geneli içinde ön plana çıkmaktadır. 2014/2015 sezonu itibarıyla Almanya 3.1 milyon ton tüketim seviyesi ile dünya genelinde 10'uncu sırada yer alırken Fransa 2.4 milyon tüketim ile ülkeler sıralamasında 13'üncü sırada yer almaktadır.

Türkiye 2.3 milyon ton şeker tüketim düzeyi ile dünya ülkeleri arasında 14'üncü sırada, AB ülkeleri içinde ise Almanya ve Fransa'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye bu tüketim miktarı ile dünya şeker tüketiminin %1.4'ünü oluştururken, AB ülkeleri toplamının da %12.7'lik kısmını oluşturmaktadır.

Grafik 5: Dünya Şeker Tüketiminde İlk Onbeş Ülke (2014/15)(Milyon Ton-tel quel)

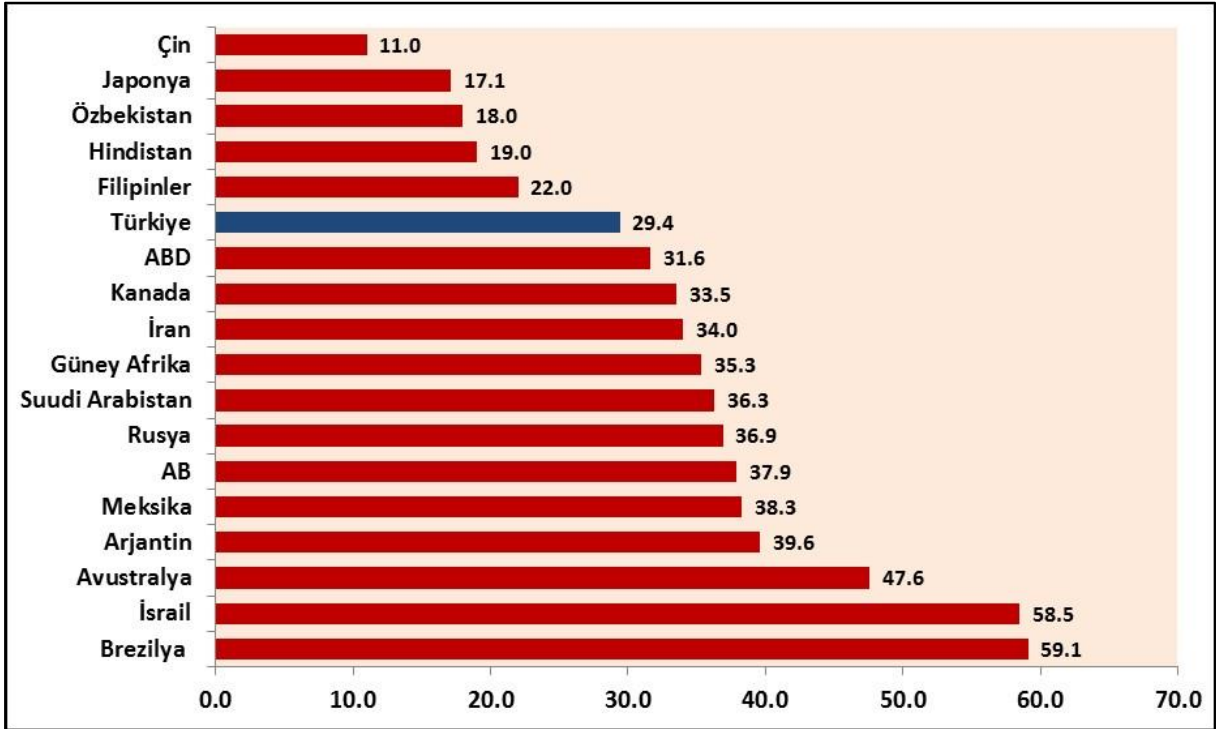
Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

2014/15 sezonu itibarıyla dünya genelinde ortalama kişi başına şeker tüketim miktarı 23 kg'dır. Ülke grupları bazında kişi başına düşen tüketim düzeyi incelendiğinde en yüksek tüketim seviyesinin Güney Amerika'da olduğu görülmektedir. Kişi başına tüketim miktarı (beyaz şeker eşdeğeri olarak) Güney Amerika'da 48 kg iken, Orta Amerika'da 41 kg, Okyanusya'da 40 kg, Avrupa'da 37 kg, Kuzey Amerika'da 33 kg, Asya'da 18 kg, Afrika'da 16 kg'dır.²

Kişi başına düşen şeker tüketimi ülkeler bazında incelendiğinde ise Brezilya, İsrail ve Avustralya'nın tüketimde ön plana çıktığı dikkati çekmektedir. 2014/15 sezonunda dünya şeker üretiminde ilk sırada yer alan Brezilya'da kişi başına düşen şeker tüketimi 59.1 kg iken, İsrail'de 58.5 kg, Avustralya'da ise 47.6 kg'dır. Kişi başına düşen tüketim AB ülkeleri genelinde ortalama 37.9 kg iken, dünya şeker tüketiminde ilk sırada yer alan Hindistan'da 19 kg, Çin'de 11 kg, ABD'de 31.6 kg, Rusya'da 36.9 kg, İran'da ise 34 kg'dır.

² T.C. Şeker Kurumu, 2015 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2016.

Grafik 6: Ülkeler İtibarıyla Kişi Başına Şeker Tüketimi (2014/15)(Kg/Yıl)

Kaynak: Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, PANKOBİRLİK, Mart 2016 Ankara.

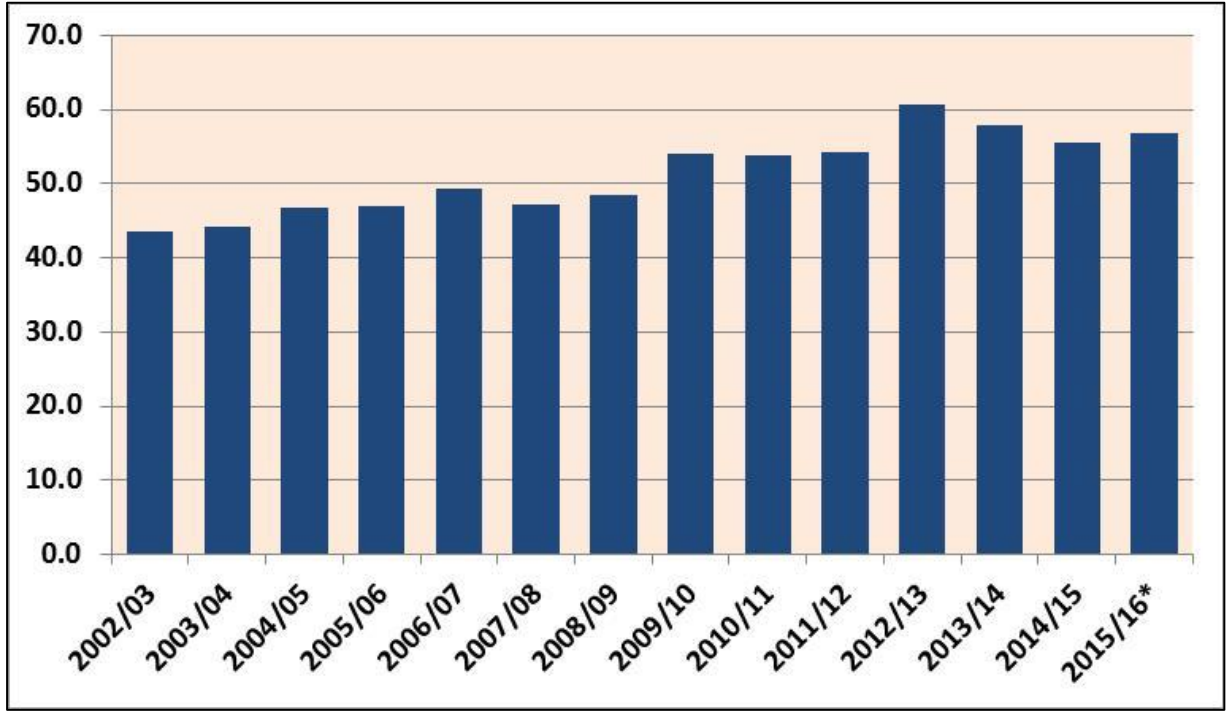
Türkiye, kişi başına düşen şeker tüketimi açısından dünya ortalamasının yaklaşık olarak %28 üzerinde bir tüketim seviyesine sahip iken AB ülkeleri ortalamasının %22 altında bir tüketime sahiptir. 2014/15 sezonunda Türkiye'nin kişi başına düşen tüketim seviyesi yıllık 29.4 kg düzeyindedir.

1.3. Dış Ticaret

Dünya genelinde üretilen şekerin yaklaşık olarak 1/3'lük bölümü dış ticarete konu olmaktadır. Gerek iklim koşullarının etkisiyle şeker hammaddesinde (şeker pancarı ve şeker kamışı) yaşanan üretim daralması gerekse dünya şeker fiyatlarındaki önemli dalgalanmalar ülkelerin şeker üretim düzeylerini de olumsuz etkileyerek, talebin karşılanmasında ülkeleri ithalata yönlendirmektedir.

2002/03 sezonunda 43.5 milyon ton düzeyinde olan dünya şeker ithalatı, 2003-2015 döneminde yıllık ortalama %2 oranında artarak 2014/15 sezonunda 55.59 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/16 sezonunda ise ithalatın bir önceki yıla göre %2.4 artarak 56.8 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 7: Dünya Şeker İthalatının Gelişimi (Milyon Ton)

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Şeker ithalatında Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi ülkeleri ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ön planda yer almaktadır. Özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde üretim düzeyinin düşük olması, şeker talebinin karşılanmasında ithalata yol açmaktadır. 2014/2015 sezonu itibarıyla dünya şeker ithalatının %29.4'ü Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi ülkelerine ait iken, %24.2'si Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, %9.6'sı Ekvator ve Güney Afrika, %8.3'ü Orta ve Kuzey Amerika, %7.5'i Hint Yarımadası, %6.2'si de Doğu Avrupa ülkelerine aittir. AB ülkelerinin toplam ithalat içindeki payı ise %5.5 düzeyindedir.

Hindistan'dan sonra dünyanın en fazla şeker tüketicisi konumunda olan Çin, en fazla ithalata sahip ülke konumundadır. Dünya şeker ithalatında öne çıkan ülkeler incelendiğinde, en yüksek ithalatın Çin'e ait olduğu ve bunu sırasıyla Endonezya, ABD, Bangladeş ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin izlediği görülmektedir.

2014/2015 sezonu itibarıyla dünya şeker ithalatı toplamının %8.6'sına sahip olan Çin'de şeker ithalatı, 2009-2015 döneminde %223 artarak 1.4 milyon tondan 4.8 milyon seviyesine çıkmıştır. Şeker ithalatında bir diğer önemli ülke Endonezya'dır. Toplam ithalatın %6.7'sini (3.7 milyon ton) oluşturan Endonezya'yı 3 milyon ton ithalat düzeyi ile ABD, 2 milyon ton ile Bangladeş ve 1.9 milyon ton ile de Birleşik Arap Emirlikleri ve Kore takip etmektedir. Bu altı ülke dünya şeker ithalatının %31.2 gibi önemli kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 5: Şeker ithalatında Öne Çıkan Ülkelerin İthalat Düzeyi (Bin Ton)

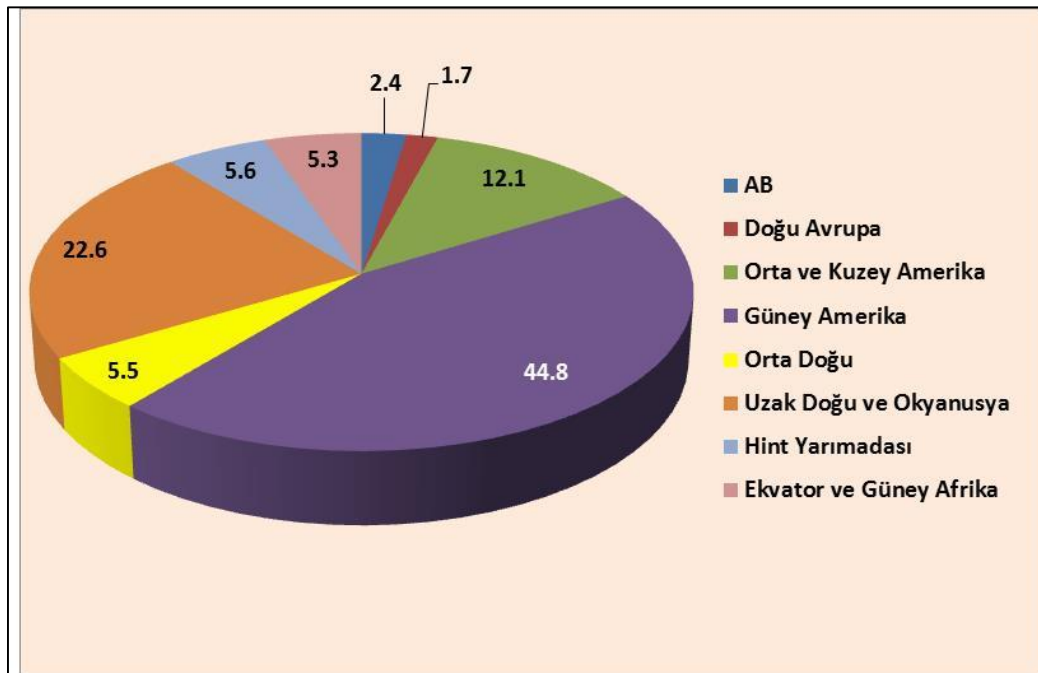
Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*	Değişim (%) (2016/2009)
Çin	1,477	2,071	4,637	4,556	4,284	4,775	4,575	209.7
Endonezya	2,151	3,073	2,795	3,805	3,459	3,740	3,950	83.6
ABD	3,697	4,108	3,434	2,851	3,134	2,980	2,650	-28.3
Bangladeş	1,355	1,676	1,565	1,596	1,955	1,983	2,089	54.2
B. Arap Emirlikleri	1,782	1,850	1,897	2,066	2,710	1,902	1,974	10.8
Kore	1,626	1,674	1,696	1,874	1,872	1,900	1,935	19.0
Cezayir	1,495	1,331	1,568	1,703	1,889	1,770	1,795	20.1
Malezya	1,720	1,716	1,926	1,915	1,990	1,797	1,747	1.6
Mısır	1,180	1,053	1,866	1,202	1,463	1,470	1,595	35.2
Japonya	1,199	1,331	1,366	1,400	1,346	1,520	1,525	27.2
Nijerya	1,053	1,026	977	1,519	1,400	1,510	1,515	43.9
Hindistan	4,464	406	289	1,644	1,401	1,250	1,500	-66.4
Suudi Arabistan	1,220	1,214	1,389	1,303	1,398	1,430	1,477	21.1
İran	1,822	1,291	1,079	1,553	1,629	905	1,475	-19.0
Kanada	1,061	1,210	1,230	1,186	1,150	1,163	1,172	10.5
Dünya Toplamı	53,991	53,870	54,325	60,600	57,957	55,450	56,759	5.1

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Şeker ticaretinde ihracatta öne çıkan bölgeler analiz edildiğinde ise yüksek üretim düzeyine sahip olan bölgelerin ön plana çıktığı görülmektedir. 2014/15 sezonu itibarıyla toplam şeker ihracatının %44.8 gibi önemli kısmını Güney Amerika ülkeleri oluşturmaktadır. Toplam üretim içinde %24.3'lük pay alan bu ülkeler ihracatta da ön plana çıkmaktadır.

Grafik 8: Dünya Şeker İhracatında Ülke Gruplarının Payı (%) (2014/2015 Sezonu)

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Toplam üretim içinde %24.3'lük pay alan bu ülkeler ihracatta da ön plana çıkmaktadır. Şeker ihracatında önem taşıyan bir diğer bölge de Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi ülkeleridir. Toplam ihracatın %22.6'sını oluşturan bu bölgeyi %12.1 pay ile Orta ve Kuzey Amerika izlemektedir. Bu üç bölge dünya şeker ihracatının %80'ini karşılamaktadır. Şeker ihracatında Doğu Avrupa ülkelerinin payı %1.7 iken, AB ülkelerinin payı %2.4'tür.

Şeker ihracatında öne çıkan ülkeler incelendiğinde yüksek üretim düzeyine sahip olan ülkelerin ihracatta ilk sıraları aldığı dikkati çekmektedir. Dünya şeker üretiminde en fazla üretim miktarına sahip olan Brezilya 20 milyon tonun üzerindeki ihracatı ile ülkeler sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.

Dünya şeker üretiminin 1/5'lik kısmını tek başına karşılayan Brezilya, şeker ihracatının da %42 gibi oldukça önemli kısmını karşılamaktadır. İhracatta Brezilya'dan sonra önem arz eden ülkeler arasında Tayland, Avustralya, Hindistan ve Guatemala gelmektedir. Tayland yıllık düzeyde 7-8 milyon ton şeker ihracatı yaparken, diğer ülkelerin yıllık ihracat düzeyi 2-3 milyon ton arasındadır.

Tablo 6: Şeker İhracatında Öne Çıkan Ülkelerin İhracat Düzeyi (Bin Ton)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*	Değişim (%) (2016/2009)
Brezilya	26,904	26,604	21,921	29,173	24,341	23,273	23,000	-14.5
Tayland	5,502	6,108	7,632	6,333	6,309	7,792	8,450	53.6
Avustralya	3,958	2,225	2,653	3,087	3,372	3,565	3,915	-1.1
Hindistan	213	3,009	3,682	1,129	2,580	2,375	3,400	1496.2
Guatemala	1,848	1,400	1,660	1,973	1,809	2,155	2,197	18.9
B.Arap Emirlikleri	1,705	1,908	1,735	2,148	2,012	1,842	1,742	2.2
Meksika	725	1,469	946	2,197	2,558	1,370	1,685	132.4
Dünya Toplamı	53,997	53,867	54,322	60,605	57,958	55,430	56,749	5.1

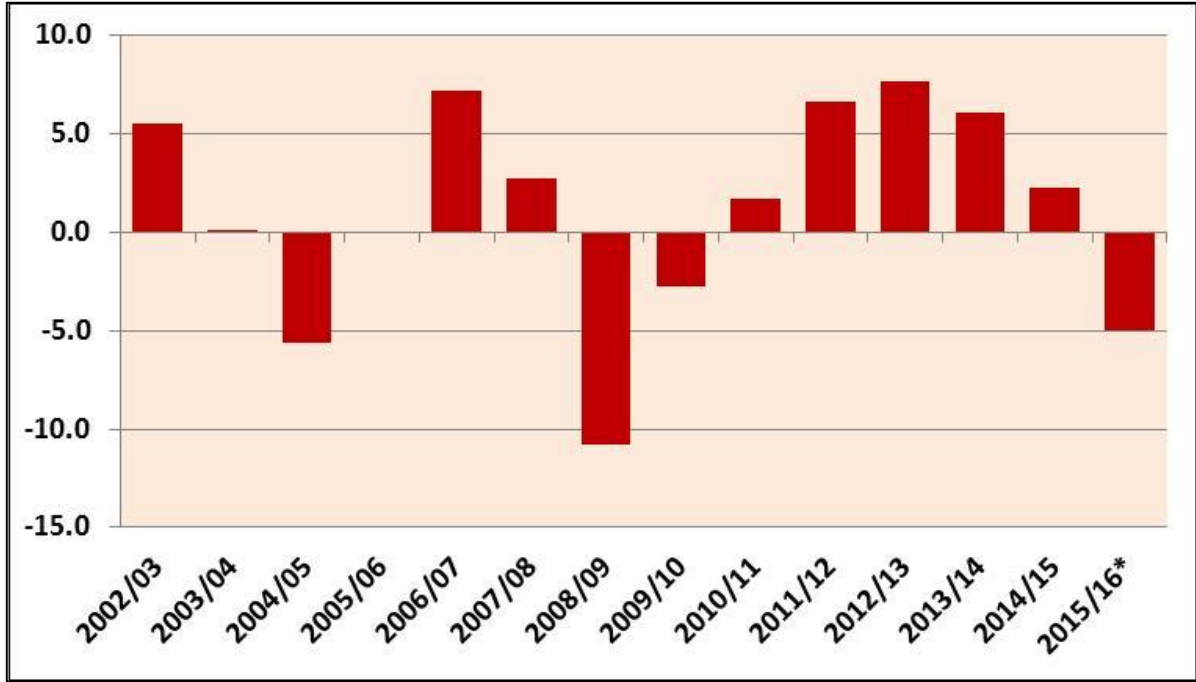
(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

1.4. Denge

Dünya şeker sektörü dengesi incelendiğinde sektörün son beş yıl boyunca fazla verdiği görülmektedir. 2008/09 sezonunda 10.8 milyon ton, 2009/10 sezonunda ise 2.8 milyon ton açık veren dünya şeker sektöründe bu yıldan sonra oluşan şeker açıkları, fazlalığa dönüşerek 2012/13 sezonunda 7.6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır. 2014/15 sezonunda 2.3 milyon ton fazla veren şeker sektörü dengesinin 2015/16 döneminde ise yaklaşık 5 milyon ton açık vereceği tahmin edilmektedir.

Grafik 9: Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton)

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

2008 yılından itibaren sürekli olarak artan şeker üretimi sonucunda üretim miktarı 140 milyon ton düzeyinden 171 milyon düzeylerine yükselmiştir. Ancak 2015/16 döneminde bir önceki yıla göre şeker üretiminde beklenen %2.5'lik daralma sonucunda üretimin 5 milyon ton azalarak 167 milyon ton olacağı tahmin edilirken, üretimde yaşanan bu kayıp, şeker dengesinde de aynı düzeyde bir azalmaya yol açacağı beklenmektedir.

Tablo 7: Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton)

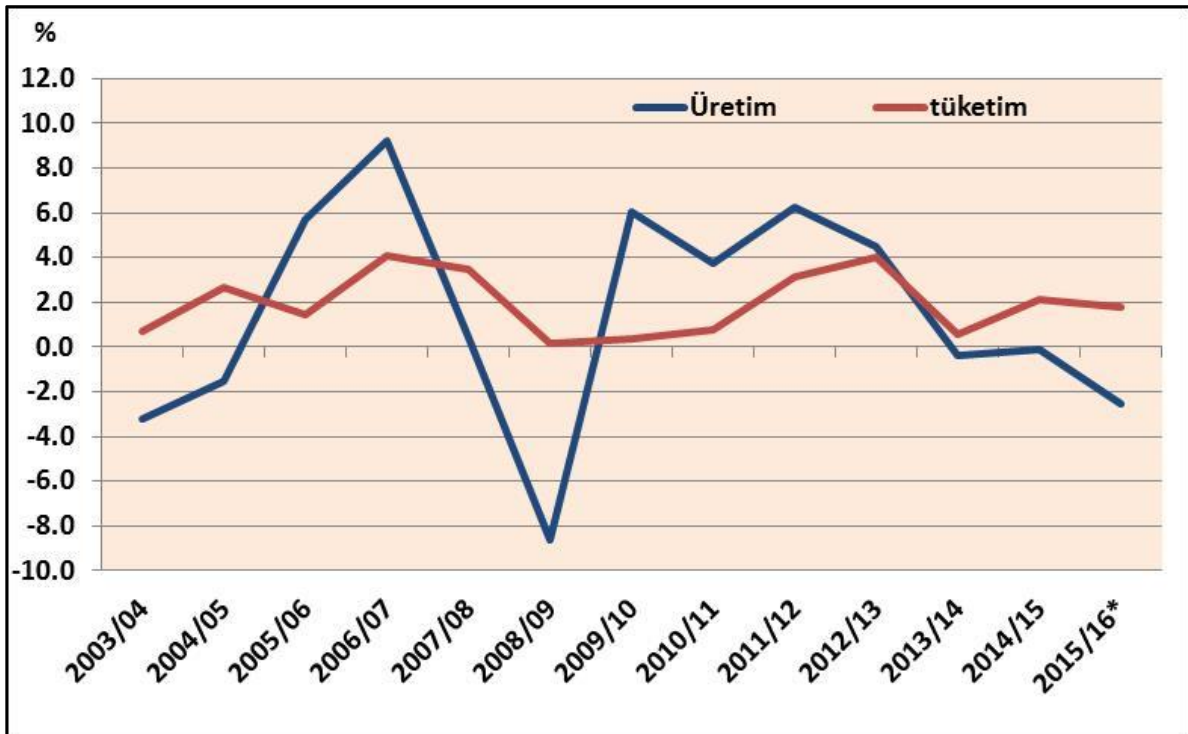
Dönem	Şeker Dengesi			Dış Ticaret		Dönem Sonu Stok	Stok/Tüketim %
	Üretim	Tüketim	Açık/Fazla	İthalat	İhracat		
2006/07	153.5	146.3	7.2	49.3	49.3	72,1	49.34
2007/08	154.1	151.4	2.7	47.2	47.2	74,9	49.49
2008/09	140.8	151.6	-10.8	48.4	48.4	64,1	42.28
2009/10	149.3	152.1	-2.8	54.0	54.0	61,3	40.30
2010/11	154.9	153.3	1.7	53.9	53.9	63,0	41.10
2011/12	164.6	158.0	6.6	54.3	54.3	69,6	44.03
2012/13	172.0	164.4	7.6	60.6	60.6	77,2	46.98
2013/14	171.4	165.4	6.0	58.0	58.0	83,3	50.35
2014/15	171.2	168.9	2.3	55.5	55.4	85,6	50.66
2015/16*	166.8	171.9	-5.0	56.8	56.7	80,6	46.87

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Şeker dengesini belirleyen üretim ve tüketim rakamlarının gelişimi incelendiğinde, şeker tüketiminin istikrarlı bir büyüme sergilemesine rağmen, üretimin daha istikrarsız bir gelişim gösterdiği ve bazı yıllar başta hammadde yetersizliği olmak üzere farklı nedenlerden dolayı üretim azalmalarının yaşandığı dikkati çekmektedir. Nitekim üretim verileri analiz edildiğinde, üretimin 2003/04, 2004/05, 2008/09, 2013/14 ve 2014/15 sezonlarında bir önceki döneme göre azalış gösterdiği dikkati çekerken, dünya şeker tüketimin sürekli olarak bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir.

Grafik 10: Şeker Üretimi ve Tüketiminde Yaşanan Değişim (Bir Önceki Döneme Göre Artış/Azalış)

(*): Tahmin

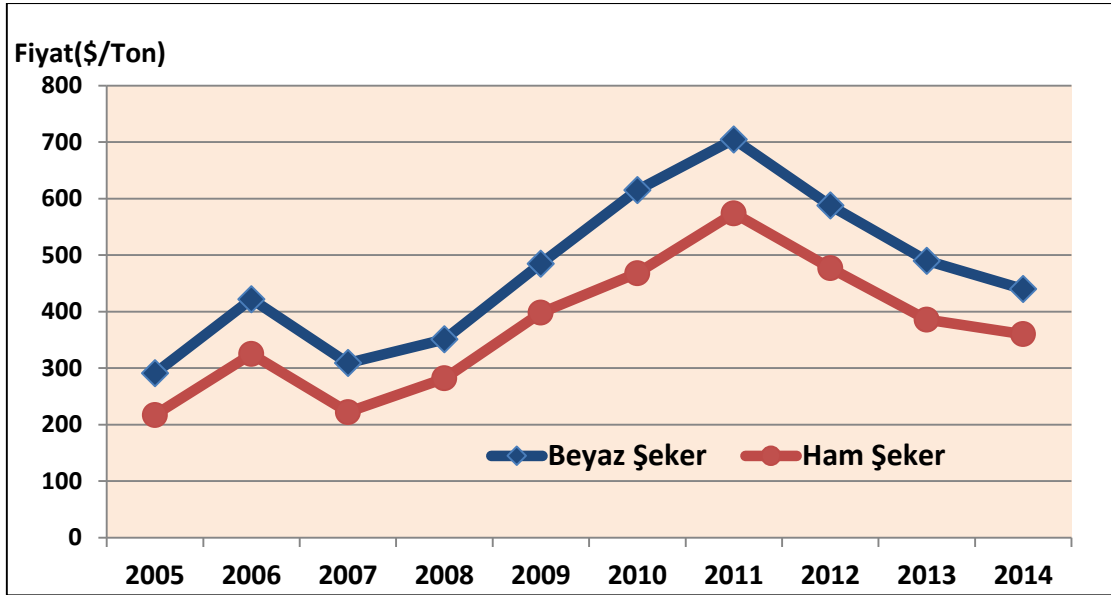
Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

1.5. Fiyatlar

Dünya şeker fiyatlarının oluşumunda en belirleyici faktör arz ve talep düzeyidir. Şeker üretiminin talep düzeyinin altında kalması şeker stoklarının azalmasına neden olurken, aynı zamanda dünya fiyatlarının da artmasına sebep olmaktadır. Stok seviyesinin yükselmesini sağlayacak üretim artışlarının yaşanması ise dünya şeker fiyatlarının düşmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, petrol ve emtia fiyatları, navlun bedelleri, döviz kuru ve faiz oranlarındaki değişimler, spekülasyon, ticaret politikaları ve tercih anlaşmaları, enflasyon, politik ve finansal riskler, ülkelerin ekonomik durumları gibi dış faktörler de fiyatlar üzerinde giderek artan ölçüde etkide bulunmaktadır.

2008/09 ve 2009/10 dönemlerinde dünya şeker dengesinde arka arkaya ortaya çıkan açıklar şeker fiyatının da dünya borsalarında yükselmesine sebep olurken, 2011 Temmuz ayında gün bazında 876 \$/ton ile tarihi rekor kırmıştır. Şeker fiyatında yaşanan bu yüksek artışlar şeker pancarı ve şeker kamışı ekim alanlarının artmasına neden olurken, gerek ekim alanlarındaki artış gerekse iklim koşullarının olumlu etkisi nedeniyle şeker üretimi önemli miktarda yükseliş göstererek üretim 170 milyon ton düzeyine ulaşmıştır. Üretimde sağlanan artışların şeker talebinin üzerinde gerçekleşmesi şeker fiyatlarının tekrar aşağı yönlü hareketine neden olmuş ve 2011 yılında 705 USD/Ton olan beyaz şeker ortalama fiyatı, 2014'te 440 USD/Ton seviyesine gerilerken, 597 USD/Ton olan ham şeker fiyatı da 360 USD/Ton düzeyine inmiştir.

Grafik 11: Dünya Şeker Borsa Fiyatları

Kaynak: Türkiye Şeker Kurumu, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2015.

Uluslararası şeker ticareti dünya borsa fiyatları esas alınarak yapılmaktadır. Beyaz şeker için dünya fiyatlarının oluştuğu uluslararası borsa Londra, ham şeker için ise New York borsalarıdır. Dünya şeker fiyatının oluşumunda üretimin %80'ini, ihracatın ise tamamına yakın kısmını oluşturan kamış şekeri etkin rol oynamaktadır.

2011 yılından itibaren şeker fiyatlarında yaşanan bu düşüşün nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- 2011-2014 yıllarını kapsayan son dört dönemde dünya şeker piyasalarında yaşanan arz fazlalığı,

- 2014 yılından itibaren petrol fiyatlarında yaşanan düşüşün yakıt etanolü talebini azaltmasıyla beraber etanol için gereken hammadde ihtiyacının azalması sonucu şeker piyasasında oluşan arz fazlalığı
- Dünya şeker ticaretine hakim pozisyonda olan ve dünya şeker ihracatının %42'sini tek başına karşılayan Brezilya para birimi Brezilya Reali'nin dolar karşısında değer kaybetmesidir.

1.6. Nişasta Kökenli Tatlandırıcılar

Kalorili tatlandırıcılar sakaroz ve nişasta bazlı olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Sakaroz kökenli tatlandırıcılar pancar ve kamıştan, nişasta kökenli tatlandırıcılar ise mısır, buğday, patates gibi hammaddelerden üretilmektedir.

Sadece mısırdan üretilen nişasta kökenli tüm şuruplara, mısır şurubu, glukozla birlikte fruktoz içeren şuruplara da HFCS (high fructose corn syrup-yüksek fruktozlu mısır şurubu) denilmektedir. Nişasta kökenli fruktoz içeren şuruplardan yaklaşık %42 fruktoz, %53 glukoz içerenler HFCS-42; yaklaşık %55 fruktoz, %41 glukoz içerenler HFCS-55 olarak adlandırılmakta olup, HFCS-55, pancardan elde edilen sakarozun ikamesi olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de glukoz şurubu ve izoglukoz (fruktoz içeren şurup) olmak üzere iki ana grup nişasta bazlı şeker (NBS), sadece mısırdan üretilmektedir.

2009-2013 döneminde dünya HFCS üretimi %10.1 artarak 13.5 milyon ton düzeyine yükselmiştir. HFCS üretiminde Kuzey Amerika bölgesi dünya genelinin %64 gibi önemli kısmını karşılarken, yaklaşık %24'lük kısmını da Asya/Okyanusya karşılamaktadır. Avrupa genelinde HFCS genel olarak AB ülkelerinde üretilmekte olup, Avrupa kıtası dünya üretiminin %1'lik kısmını oluşturmaktadır.

HFCS üretimi ülkeler bazında incelendiğinde, en yüksek üretim düzeyine sahip ülkenin ABD olduğu görülmektedir. 2013 yılı itibarıyla 7.9 milyon ton üretim gerçekleştiren ABD, dünya üretiminin yarıdan fazla bölümünü (%58.4) tek başına karşılamaktadır. Üretimde bir diğer önemli ülke de Çin'dir. Dünya üretiminin %13.9'unu oluşturan Çin'i, sırasıyla Kanada, Meksika ve Arjantin izlemektedir.

2009–2013 yılları arasındaki dünya HFCS üretimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8: Dünya HFCS Üretimi (Milyon Ton, Kuru madde)

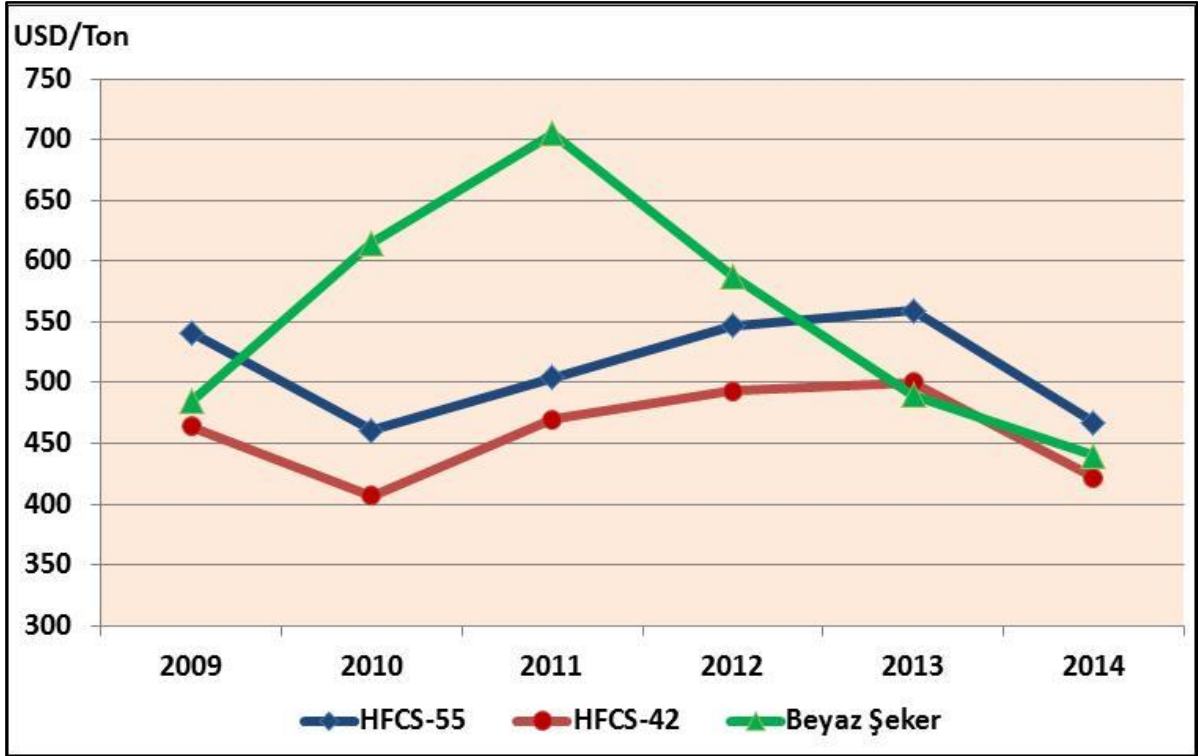
Ülke/Ülke Grupları	2009	2010	2011	2012	2013	Dünya İçindeki Payı (2013-%)
ABD	7.76	8.31	8.31	8.25	7.88	58.4
Kanada	0.47	0.48	0.45	0.44	0.37	2.7
Meksika	0.33	0.32	0.34	0.35	0.35	2.6
Kuzey Amerika Toplamı	8.56	9.11	9.09	9.05	8.60	63.8
Çin	0.89	1.14	1.65	1.71	1.87	13.9
Japonya	0.85	0.87	0.89	0.89	0.91	6.7
Güney Kore	0.17	0.24	0.30	0.30	0.26	1.9
Tayvan	0.19	0.20	0.21	0.19	0.19	1.4
Diğer (Asya/Okyanusya)	0.23	0.22	0.24	0.26	0.27	2.0
Asya/Okyanusya Toplamı	2.33	2.67	3.29	3.34	3.49	25.9
AB-27	0.69	0.70	0.74	0.74	0.74	5.5
Diğer(Avrupa)	0.21	0.21	0.22	0.22	0.22	1.6
Avrupa Toplamı	0.89	0.91	0.95	0.96	0.96	7.1
Arjantin	0.36	0.37	0.35	0.36	0.33	2.4
Diğer (Latin Amerika/ Afrika)	0.12	0.12	0.11	0.11	0.12	0.9
Latin Amerika/Afrika Toplamı	0.48	0.49	0.46	0.48	0.45	3.3
Dünya Toplamı	12.25	13.18	13.80	13.82	13.49	100.0

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2015.

HFCS fiyatları analiz edildiğinde, şeker üretiminin azaldığı ve dolayısıyla şeker dengesinin açık verdiği yıllarda fiyatların da artış gösterdiği, bununla birlikte üretimin arttığı ve dengenin fazla verdiği yıllarda ise fiyatların gerilediği dikkati çekmektedir.

HFCS fiyatları, beyaz şeker fiyatları ile mukayese edildiğinde, özellikle şeker dengesinin açık verdiği 2010 yılı ve daha sonraki izleyen yıllarda beyaz şeker dünya borsa fiyatının hem HFCS-55 hem de HFCS-42'den daha yüksek olduğu görülürken, 2013 ve 2014 yılında ise ortalama fiyatın HFCS-55'in altına inerek HFCS-42 düzeyine indiği dikkati çekmektedir.

Grafik 12: HFCS-55 ve HFCS-42 İle Beyaz Şeker Fiyatları

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2015.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ŞEKER SEKTÖRÜ

Avrupa Birliği, Brezilya ve Hindistan'ın ardından dünyanın en büyük üçüncü şeker üreticisidir. Bununla birlikte, AB, Hindistan'dan sonra dünyanın en büyük ikinci şeker tüketicisi, aynı zamanda Çin ve Endonezya'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü şeker ithalatçısıdır. 2008 ve 2011 yılları arasında AB, şeker ithalatında ilk sırada yer alırken, 2012 yılında yerini Çin'e kaptırmıştır. AB, 2014/15 pazarlama yılı (Ekim-Eylül dönemi) itibarıyla 37.9 kg olan kişi başına şeker tüketimi ile gelişmiş bir şeker piyasasına sahip olup, kişi başına tüketim miktarı dünya ortalamasının (23 kg) yaklaşık %65 üzerindedir.

2006 yılından önce Brezilya'dan sonra dünyanın en büyük ihracatçısı konumunda olan AB, 2006 yılından bu yana, üretim azalmasını teşvik eden bir politika izlenmesi sonucunda, şeker ihracatı da 6 milyon tonun üzerindeyken 1.5 milyon ton seviyesine gerilemiştir.

Avrupa Birliği, ihracat sübvansiyonlarını düşürmesi yönündeki Dünya Ticaret Örgütü panel kararı ve Silah Dışındaki Tüm Ürünlerin Ticareti Anlaşması kapsamında en az gelişmiş ülkelerden yapılacak ithalatların aşırı miktarda artacağı endişesi ve 2003 yılında gerçekleştirilen Ortak Tarım Politikası Reformu'na uyum başta olmak üzere çeşitli nedenlerle 40 yıldır sürdürdüğü şeker rejiminde 2006 yılında önemli bir reform gerçekleştirmiştir.

1 Temmuz 2006 yılında yürürlüğe giren AB Şeker Rejimi 2006 Reformu, yüksek maliyetli üreticilere üretim kotalarından feragat ederek ve zararını tazmin etme karşılığında sanayiye terk etme şansı sunarak şeker üretiminin daha uygun maliyetli bölgelere taşınmasını hedeflemektedir. Reformla Avrupa Komisyonu, AB'deki şeker üretiminin 6 milyon ton kadar düşürülmesini amaçlamıştır. Reform, Dünya Ticaret Örgütü paneli kuralları ardından uygulanmış ve böylece eskiden yılda 5 milyon ton olan AB şeker ihracatı çapraz sübvansiyonla desteklenmiştir. Reformla beyaz değer olarak, 1.35 milyon tonu geçmeyen bir düzenleme getirilirken, sınırlanan bu miktarların, tercihli ACP/EAGÜ ülkelerinden alınan şekere eşit miktarda olması hedeflenmiştir. 2007 yılı Eylül ayında Reformu hızlandırmak için yeni öğeler üzerinde anlaşılmıştır. 2011 yılı tam etki analizi çalışmasında Avrupa Komisyonu; fiyat müdahalesi, üretim ve ihraç geri ödemesi gibi iç piyasa kontrolünü sağlayan bazı önlemleri kaldırması sebebiyle 2006 Reformunu nispeten başarılı bulmuştur.³

³ 2017 Sonrası Avrupa Birliği Şeker Piyasası, Uluslararası Şeker Örgütü - MECAS(14)05, T.C. Şeker Kurumu,

Bilgi: 2006 AB Şeker Reformu Temel Politika Değişiklikleri ⁴

- Müdahale fiyatlarının yerini alan referans şeker fiyatı, 2006/07 sezonundan başlayarak 4 yılda %36 oranında düşürülmüştür. 2006/07 sezonunda 631,9 €/ton olan referans fiyat, geçiş döneminin sonu olan 2009/10 döneminde 404.4 €/tona düşürülmüştür. 2006/07 sezonunda 523.7 €/ton olarak belirlenen ham şeker referans fiyatı ise 2009/10 sezonu ile birlikte 335.2 €/tona indirilmiştir.
- Şeker müdahale fiyatı (garantili bir fiyatla Komisyonun satılmamış kotalı şeker sanayiden satınalma zorunluluğu) 2009/10 sezonundan sonra kaldırılarak, özel depolama sistemi onun yerini almıştır. Bu programdan avantaj sağlayan üreticilere, özel bir depolama yardımı verilmiştir. 2009/10 sezonuna kadar her bir dönem için müdahale, 600 bin tonla sınırlandırılarak bu satınalma, izleyen pazarlama yılının referans fiyatının %80'i olarak gerçekleşmiştir.
- Şeker için ihracat geri ödemeleri, 2008 yılından itibaren askıya alınmıştır.
- Sektörü bırakan çiftçilerin zararını tazmin etmek için, doğrudan ödemeler, çiftçilerin gelir kaybının %64.2'sini karşılanmıştır.
- Üreticilerin kotalarından vazgeçmeleri ve sanayiden ayrılmaları koşuluyla 2007/08 dönemine kadar en az 73 €/tonu eski yetiştiricilere ayrılmak üzere 730 €/ton yeniden yapılandırma fonu ödenmiştir. 2008/09 döneminde 625 €/ton ve sonra 520 €/tona düşen yeniden yapılanma ödemesine hak kazanmak için şeker şirketlerinin; kota haklarından vazgeçmeleri, üretimi en az bir fabrikada tamamıyla durdurmaları, fabrika veya fabrikalarını kapatmaları, fabrika sahasında iyi çevresel koşullar sağlamaları ve fabrika personelinin yeniden işe yerleşmesine yardım etmeleri gereklidir.
- Kota sistemi basitleştirilerek; A ve B kotaları tek bir kota altında birleştirilmiştir.

Yeniden yapılandırma programı kapsamında Bulgaristan, İrlanda, Letonya, Portekiz (anakara) ve Slovenya pancar şekeri üretiminden; Fransa, Hollanda, İngiltere, Yunanistan, Romanya ve Finlandiya ise izoglukoz üretiminden çekilmişlerdir.

2.1. Şeker Üretim Kotası

2006 yılı AB Şeker Reformu'ndan sonra, şeker üretim kotaları İtalya, İspanya, Yunanistan'da önemli şekilde azalırken, şeker üretimi İrlanda, Letonya, Slovenya, Bulgaristan ve Portekiz anakarası olmak üzere 5 üye devlette tamamen durmuştur. Sonuç olarak; şeker üretiminde lider üye devletlerin piyasa payı daha da büyümüştür: Fransa ve Almanya'nın şeker üretimindeki piyasa payı %43 seviyesinden ortalama olarak %52'ye yükselmiştir.

⁴ 2017 Sonrası Avrupa Birliği Şeker Piyasası, Uluslararası Şeker Örgütü - MECAS(14)05, T.C. Şeker Kurumu,

2005/06 sezonunda 17.4 milyon ton olan AB şeker üretim kotası, 8 yıllık dönem içinde %22.4 azalarak, 2013/14 sezonu itibarıyla 13.5 milyon ton düzeyine inmiştir. Toplam 14.3 milyon şeker kotasının %95'ini pancar şekeri, %5'lik bölümünü de izoglukoz oluşturmaktadır.

2017 yılında sona erecek olan üretim kotası sistemi, mevcut AB Şeker Rejiminin önemli bir unsurudur. Hem şeker hem de izoglukoz (HFS–Yüksek Yoğunluklu Fruktöz Şurubu) üretimi, üye ülkelere daha önce dağıtılan kotalar ile düzenlenmektedir ve kota üzerindeki herhangi bir üretim AB piyasasında serbest olarak satılamamaktadır. Oluşan fazla üretimin kimya veya biyoetanol sanayisine satılması veya 1,35 milyonluk Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) sınırlaması dâhilinde ihraç edilmesi gerekmektedir.

Tablo 9: Ülkeler Bazında AB Şeker Üretim Kotaları (Ton)

Üye Ülkeler	Şeker	İzoglukoz (Kuru Madde Bazında)	Toplam	Pay (%)
Belçika	676,235	114,580	790,815	5.5
Bulgaristan	-	89,198	89,198	0.6
Çek Cumhuriyeti	372,459	-	372,459	2.6
Danimarka	372,383	-	372,383	2.6
Almanya	2,898,256	56,638	2,954,894	20.7
İrlanda	-	-	-	-
Yunanistan	158,702	-	158,702	1.1
İspanya	498,480	53,810	552,290	3.9
Fransa	3,437,032	-	3,437,032	24.1
Hırvatistan	192,877	-	192,877	1.4
İtalya	508,379	32,493	540,872	3.8
Letonya	-	-	-	-
Litvanya	90,252	-	90,252	0.6
Macaristan	105,420	250,266	355,686	2.5
Hollanda	804,888	-	804,888	5.6
Avusturya	351,027	-	351,027	2.5
Polonya	1,405,608	42,861	1,448,470	10.2
Portekiz	-	12,500	12,500	0.1
Azor Otonom Bölgesi	9,953	-	9,953	0.1
Romanya	104,689	-	104,689	0.7
Slovenya	-	-	-	-
Slovakya	112,320	68,095	180,414	1.3
Finlandiya	80,999	-	80,999	0.6
İsveç	293,186	-	293,186	2.1
İngiltere	1,056,474	-	1,056,474	7.4
TOPLAM	13,529,619	720,441	14,250,059	100.0

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2015.

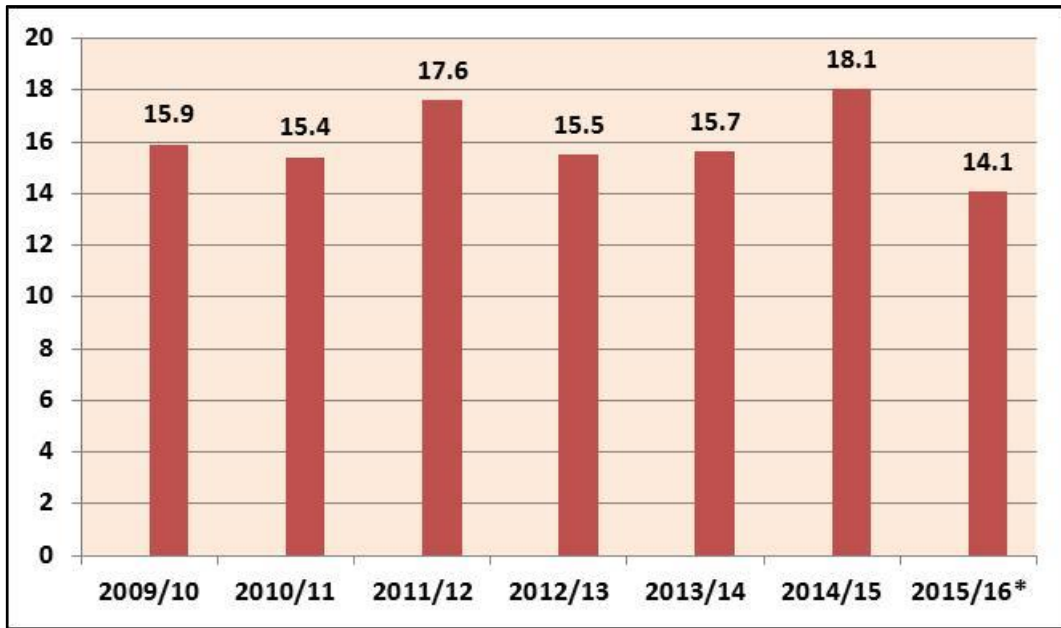
Pancar şekeri üretim kotası içinde en yüksek payı Fransa alırken, bunu sırasıyla Almanya, Polonya ve İngiltere izlemektedir. Fransa, şekerpancarı üretim kotasının %25.4'lük kısmını oluştururken, Almanya %21.4, Polonya %10.4 ve İngiltere'de %7.8'lik kısmını oluşturmaktadır. Bu dört ülke şeker pancarı üretim kotasının %65'ini teşkil etmektedir.

İzoglukoz üretim kotasında ise Macaristan %34.7'lik pay ile ilk sırada yer alırken, Belçika %15.9 ile ikinci sırada, Bulgaristan ise %12.4 pay ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bu üç ülke izoglukoz üretim kotasının %63'ünü oluşturmaktadır.

2.2. Üretim

2009/10 sezonu itibarıyla 18.5 milyon ton olan AB şeker üretimi, 2009-2015 döneminde yıllık ortalama %2.54 oranında artarak 2014/15 sezonunda 18.1 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/2016 sezonunda ise üretimin bir önceki yıla göre %22 azalarak 14.18 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 13: AB Şeker Üretiminin Gelişimi (Milyon Ton)

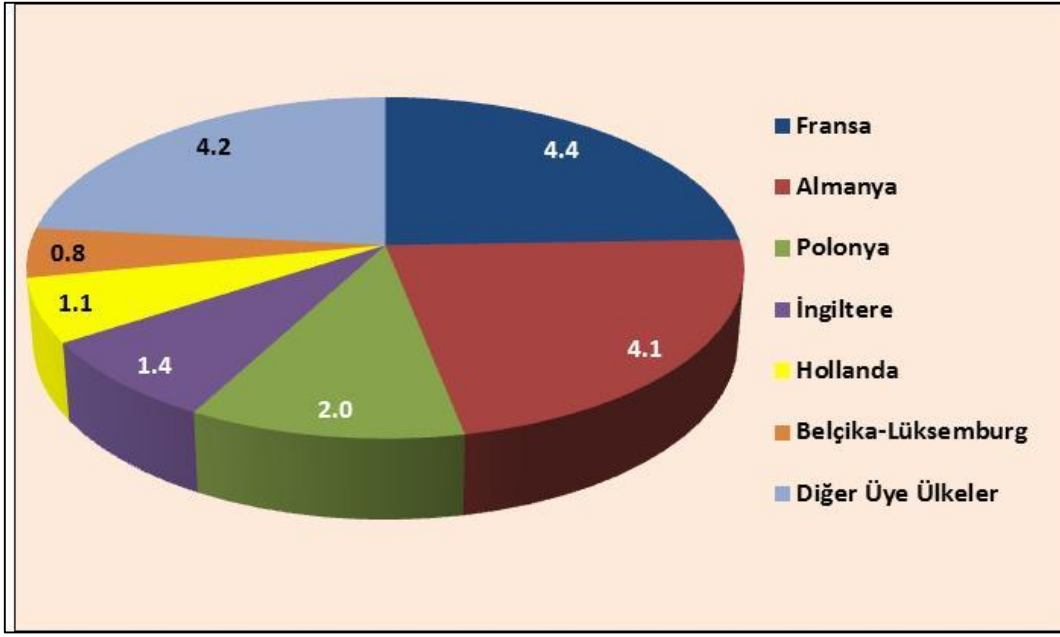

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Üretim içinde üye ülkelerin payı incelendiğinde en yüksek payın üretim kotasına bağlı olarak Fransa'da olduğu görülürken bunu sırasıyla Almanya, Polonya, İngiltere ve Hollanda izlemektedir. Bu beş ülke AB şeker üretiminin %72'sini karşılamaktadır.

Grafik 14: AB Şeker Üretimini Üye Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon Ton) (2014/15)

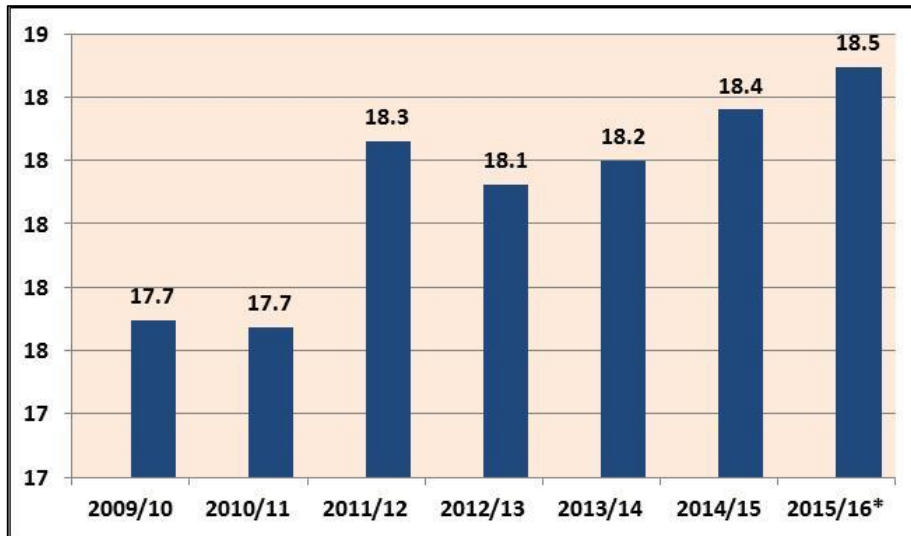
Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.

2.3. Tüketim

Nüfus ve kişi başına gelir düzeyi şeker talebini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. 508.4 milyon nüfusu ve 36,422 USD kişi başına gelir düzeyi ile AB, Hindistan'dan sonra ikinci en büyük şeker tüketicisidir.

2009/10 sezonunda 17.7 milyon ton olan AB şeker tüketimi, 2009-2015 döneminde yıllık ortalama %0.74 oranında artarak 2014/15 sezonunda 18.4 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/16 sezonunda ise tüketimin %0.7 artarak 18.5 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 15: AB Şeker Tüketiminin Gelişimi (Milyon Ton)

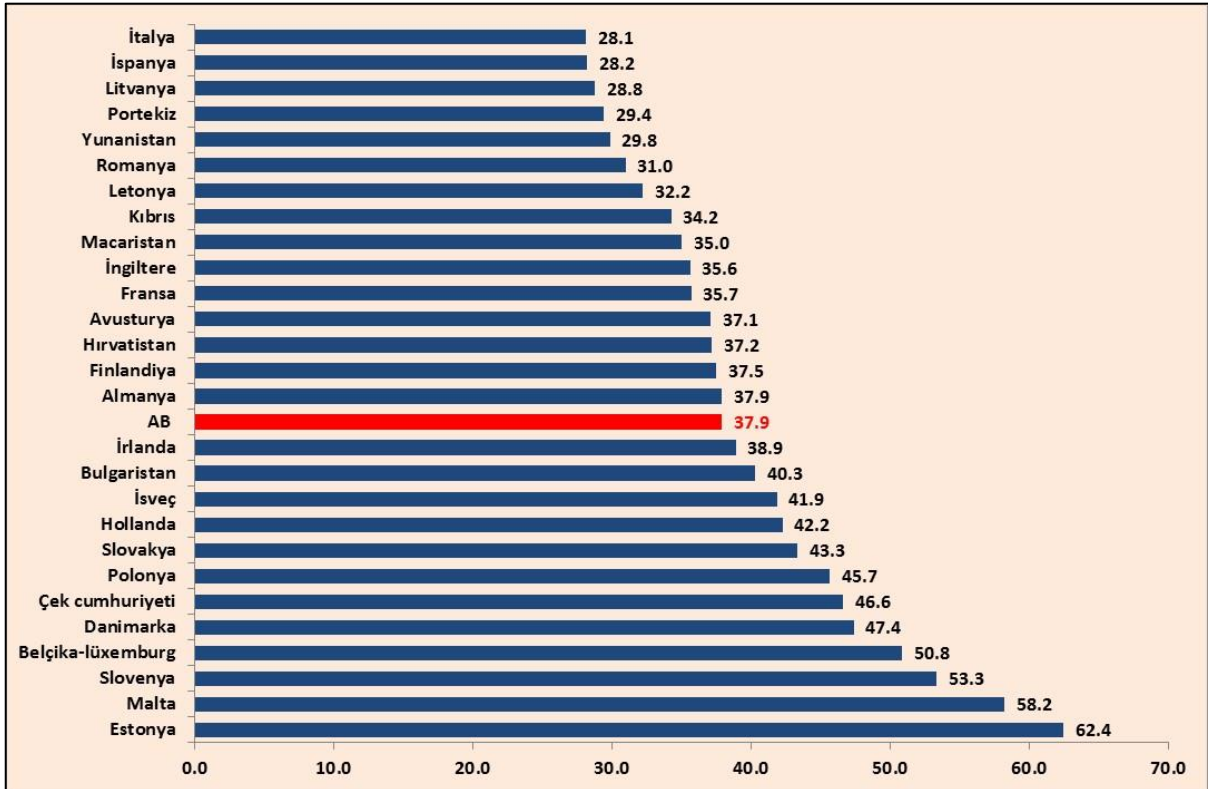
(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Dünya şeker tüketimi içinde AB ülkelerinin payı yaklaşık olarak %11 düzeyindedir. AB içinde nüfus açısından en fazla paya sahip olan Almanya ve Fransa şeker tüketiminde gerek AB içinde gerekse dünya geneli içinde ilk sıralarda yer almaktadır. 2014/2015 sezonu itibarıyla Almanya 3.1 milyon ton tüketim seviyesi ile dünya genelinde 10'uncu sırada yer alırken Fransa 2.4 milyon tüketim ile ülkeler sıralamasında 13'üncü sırada yer almaktadır. İngiltere 2.3 milyon tüketim düzeyi ile AB içinde Almanya ve Fransa'dan sonra üçüncü sırada yer alırken, dünya ülkeleri arasında Türkiye'den sonra 15'inci sırada yer almaktadır. AB içinde dördüncü en büyük şeker tüketimine sahip Polonya ise 1.7 milyon ton tüketimi ile dünya ülkeleri arasında 21'inci sırada bulunmaktadır.

2014/15 sezonu itibarıyla AB genelinde ortalama kişi başına şeker tüketim miktarı 37.9 kg'dır. Bölge içinde en yüksek kişi başına tüketim miktarına sahip ülke Estonya'dır. 62.4 kg kişi başına tüketim ile Estonya AB içinde ilk sırayı alırken, bunu 58.2 kg ile Malta, 53.3 kg ile Slovenya, 50.8 kg ile Belçika-Lüksemburg ve 47.4 kg ile de Danimarka izlemektedir.

Grafik 16: AB Kişi Başına Şeker Tüketimi (2014/15) (Kg/Kişi)

Kaynak: AB geneli kişi başına şeker tüketimi Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, PANKOBİRLİK, Mart 2016 Ankara raporundan alınırken, üye ülkelere ait kişi başına tüketim rakamı ise International Sugar Organization (ISO) şeker tüketim verilerinden hareketle tarafımızca hesaplanmıştır.

Toplam tüketimin yüksek olduğu Fransa'da kişi başına tüketim miktarı 35.7 kg iken, Almanya'da 37.9 kg, İngiltere'de ise 35.6 kg'dır. AB içinde 12 üye ülkenin kişi başına şeker

tüketimi bölge ortalamasının üstünde, 15 üye ülkenin kişi başına tüketim miktarı da bölge ortalamasının altında bulunmaktadır.

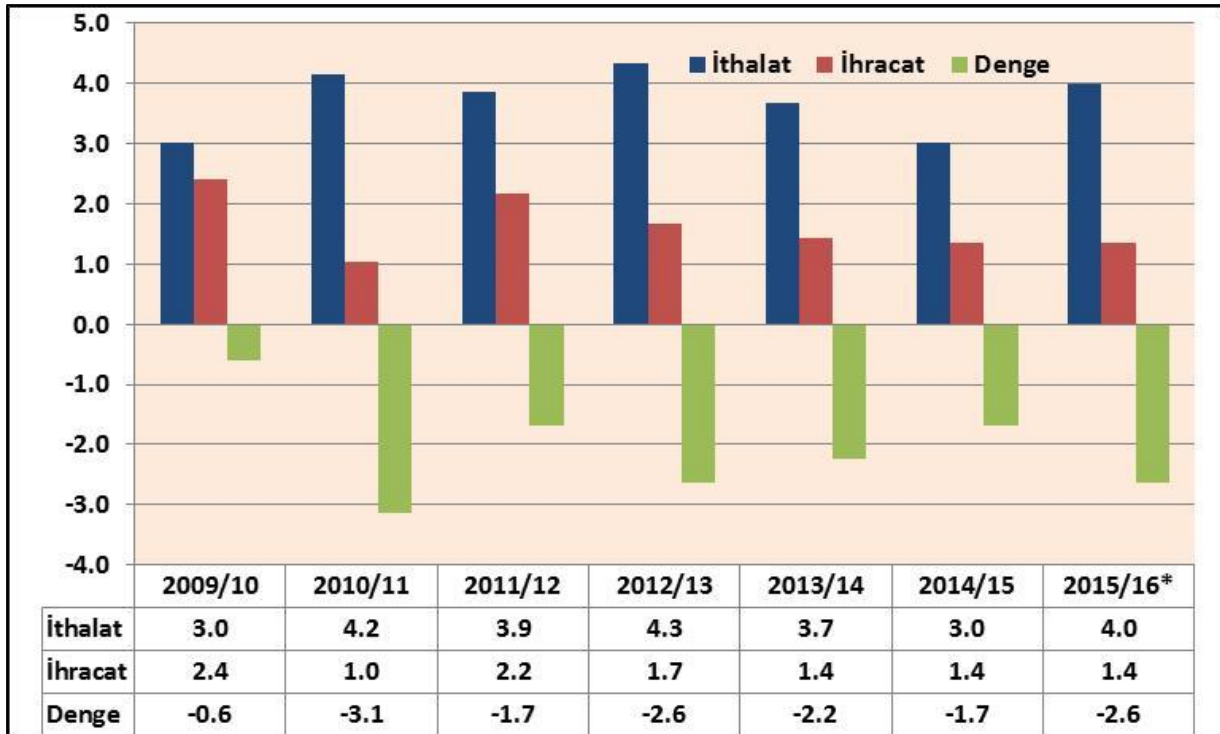
2.4. Dış Ticaret

Avrupa Birliği, Çin ve Endonezya'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü şeker ithalatçısıdır. 2008 ve 2011 yılları arasında dünya şeker ithalatında ilk sırada yer alan AB, özellikle Çin'in şeker ithalatındaki yüksek artışları sonucunda 2012 yılında sıralamadaki yerini Çin'e bırakmıştır.

2009/10 sezonunda 3 milyon ton düzeyinde olan AB şeker ithalatı, 2012/13 döneminde 4.3 milyon ton düzeyine kadar çıkmış, 2014/15 sezonunda ise tekrar 3 milyon ton seviyesine inmiştir. 2015/16 sezonunda ise ithalatın bir önceki yıla göre %32 artarak 4 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

2009/10 sezonunda dünya şeker ithalatının %5.6'sını oluşturan AB ülkelerinin payı, 2012/13 sezonunda %7.1'e çıkarken, 2014/15 sezonunda tekrar %5.5 düzeyine inmiştir.

Grafik 17: AB Şeker Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Ton)

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Avrupa Birliği, 2006 yılından önce Brezilya'dan sonra dünyanın en büyük ihracatçısı konumundaydı. 2006 yılından bu yana, üretim azalmasına yönelik izlenen politika sonucunda, şeker ihracatı da 6 milyon tondan 1.5 milyon ton seviyesine inerken, ihracat sıralamasındaki

yeri de önemli şekilde gerilemiştir. 2014/15 sezonu itibarıyla AB, ihracat açısından 8'inci sırada yer almaktadır.

2009/10 sezonunda dünya şeker ihracatının %4.5'ini karşılayan AB ülkelerinin dünya ihracatı içindeki payı, 2014/15 sezonunda ½ azalarak %2.4 düzeyine gerilemiştir.

Şeker reformu sonucunda AB, şekerde net ihracatçı konumdan net ithalatçı konuma geçmiştir. Reform öncesinin son pazarlama yılı olan 2005/06 döneminde 5,2 milyon ton net ihracat yapan AB, reformun dördüncü yılı olan 2009/10 döneminde 0.6 milyon ton net ithalat yaparken, 2012/13 sezonunda net ithalat 2.6 milyon tona yükselmiştir. 2014/15 sezonunda 1.7 milyon ton olan net ithalatın, 2015/16 sezonunda 2.6 milyon tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

2.5. Şeker Dengesi

AB şeker sektörü dengesi incelendiğinde sektörün son yedi yıl boyunca açık verdiği ve dünya şeker dengesinden görünüm olarak farklılık taşıdığı dikkati çekmektedir. 2009/10 sezonunda 1.8 milyon ton olan açık düzeyi, 2011/12 sezonunda 0.6 milyon ton seviyesine düşmesine rağmen izleyen yıllarda açık miktarı daha da artarak 2.6 düzeyine yükselmiştir. 2014/15 sezonunda 0.3 milyon ton açık veren şeker sektörü dengesinin 2015/16 döneminde 4.4 milyon ton açık vereceği tahmin edilmektedir.

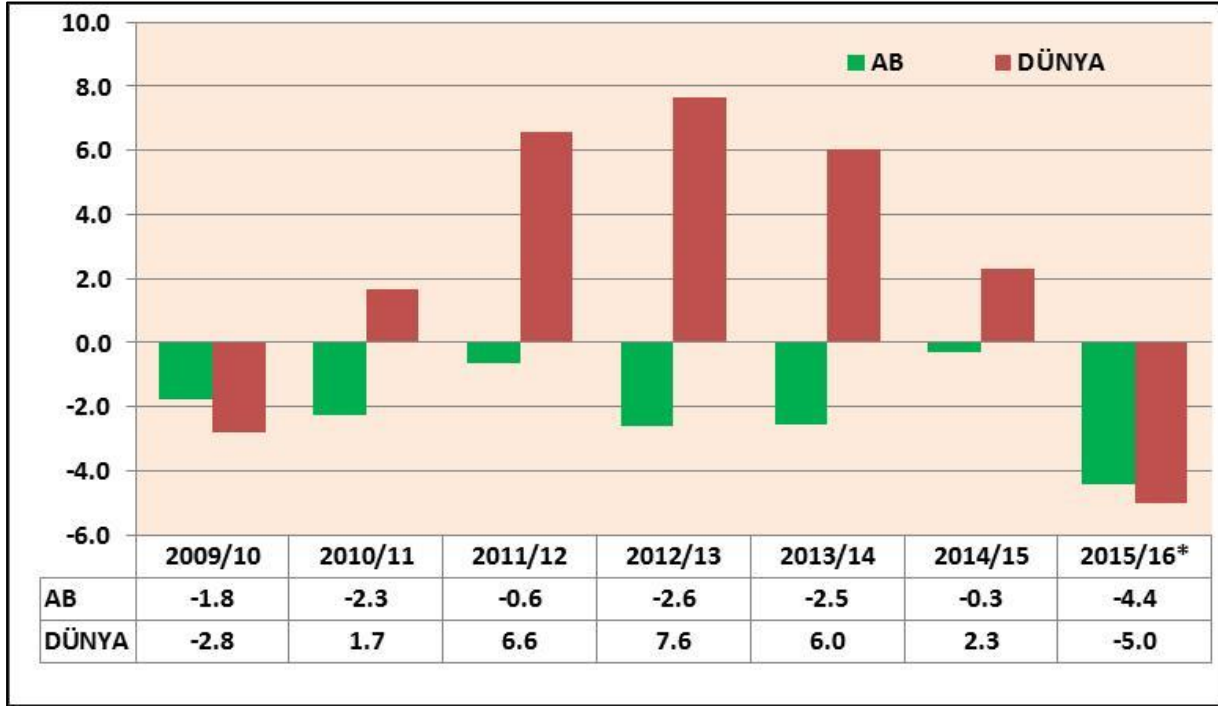
AB şeker dengesindeki açıkların yıllık bazda yaklaşık 1 milyon ton düzeyindeki kısmı şeker üretimi olmayan ülkelerin tüketiminden kaynaklanırken; İngiltere, İtalya, Romanya gibi şeker üreten ülkelerin üretim miktarının bir hayli üzerinde tüketim yapması da şeker dengesinde yüksek açıkların oluşmasına neden olmaktadır.

AB Şeker dengesi üye ülkeler bazında analiz edildiğinde, Fransa ve Almanya'nın oldukça fazla verdiği, İtalya, İngiltere ve İspanya'nın ise yüksek düzeyde açık verdiği görülmektedir. 2014/15 sezonunda Fransa'da şeker dengesi 2 milyon ton fazla verirken, Almanya'da 1 milyon ton, Hollanda'da 0.4 milyon ton şeker fazlası oluşmuştur. 2014/15 sezonunda İtalya'da ise şeker dengesi 1.1 milyon ton açık verirken, İngiltere'de 0.9 milyon ton, İspanya'da da 0.7 milyon ton açık oluşmuştur.

Üye ülkelerin 17 tanesi açık verirken (bu ülkelerin 8 tanesinde şeker üretimi yoktur), bu ülkelere ait toplam açık düzeyi 4.8 milyon tondur. Bu ülkelere ait şeker açığının %23'lük kısmı İtalya'ya ait iken, %18'i İngiltere, %15'i İspanya ve %8'i de Romanya'ya aittir.

Şeker dengesi fazla veren ülke sayısı ise 10'dur. Bu ülkelerin toplam şeker fazlalığı 4.5 milyon ton olup, Fransa şeker dengesindeki bu fazlalığın %46 gibi önemli bir kısmını tek başına sağlarken, Almanya %22'sini, %Hollanda %8'ini, Polonya da %6'sını karşılamaktadır.

Grafik 18: AB ve Dünya Şeker Dengesi (Milyon Ton)

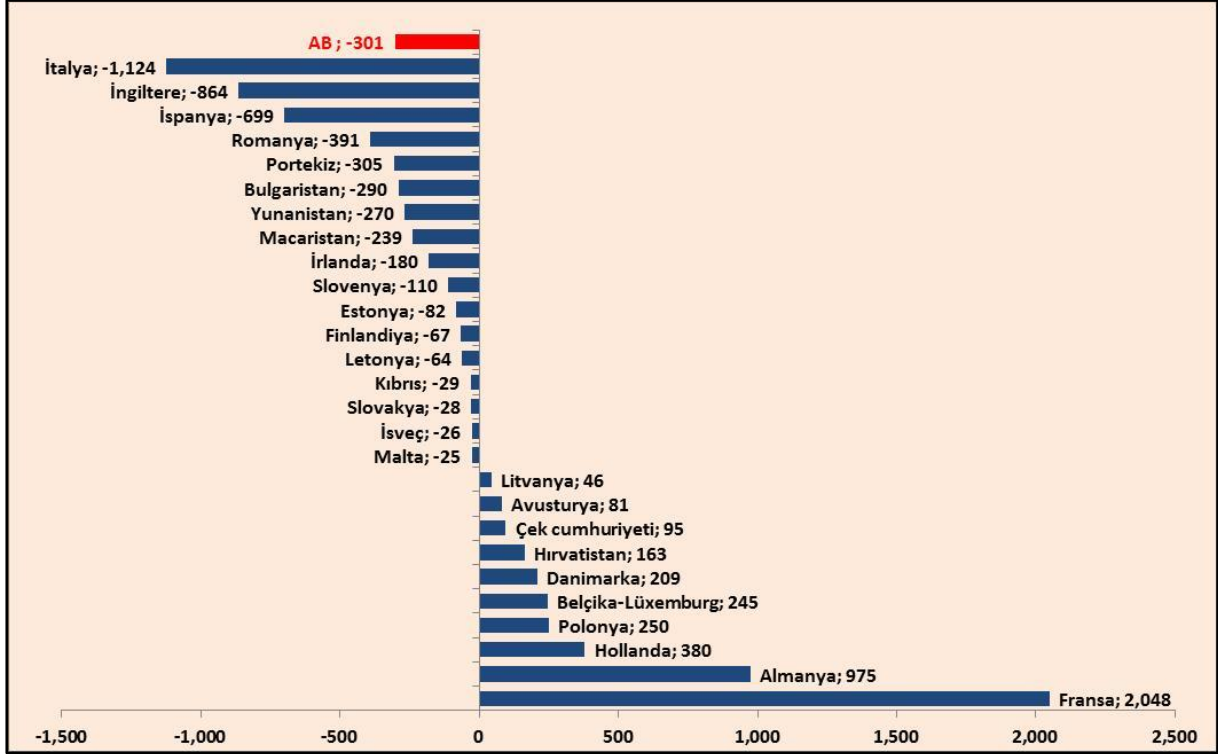

(*): Tahmin

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

Üye ülkelerin 8 tanesinde (Portekiz, Bulgaristan, İrlanda, Slovenya, Estonya, Letonya, Kıbrıs ve Malta) şeker üretimi yapılmamaktadır. Tüketici konumunda olan bu ülkelerin şeker tüketim miktarı AB şeker dengesini negatif olarak etkilemektedir. Bu ülkelerin 2014/15 sezonu şeker tüketim miktarı ise 1.1 milyon ton düzeyinde olup, AB şeker tüketim miktarınının %6'lık kısmını oluşturmaktadır.

Grafik 19: Üye Ülkeler İtibarıyla AB Şeker Dengesi (Bin Ton) (2014/15)

Kaynak: World Sugar Balances, International Sugar Organization (ISO) Şubat 2016.,

3. TÜRKİYE ŞEKER SEKTÖRÜ

Türkiye’de şeker fabrikaları Cumhuriyet devri ile kurulmaya başlamış ve 1926 yılının son aylarında Kırklareli’ndeki Alpullu Şeker Fabrikası ile Uşak Şeker Fabrikası yatırımlarını tamamlayarak üretim faaliyetine başlamıştır. 1933’te Eskişehir Şeker Fabrikası, 1934’te de Turhal Şeker Fabrikası faaliyete geçmiştir.

Dönemin önemli sanayi kuruluşlarından olan bu fabrikalar aynı zamanda kuruldukları ilin sosyal yaşamının da önemli yapı taşlarından biri olmuştur.

Ayrı şirketler halinde kurulan bu dört şeker fabrikasının tarımsal, teknik ve idari çalışmalarının koordine edilmesi, sermaye kaynaklarının birleştirilmesi, şeker politikasının tek elden yürütülmesi amacıyla 1935 tarihinde Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. kurulmuştur.

Şeker üretim faaliyetleri 1950 yılına kadar zaman zaman tevsi edilen dört şeker fabrikası ile yürütülmüştür. Her yıl artan şeker ihtiyacının tamamen yerli üretimle karşılanabilmesi için 1951 yılında hazırlanan "Şeker Sanayii'nin Tevsi Programı" ile yeni şeker fabrikaları kurulması dönemine girilmiştir. Diğer taraftan da pancar ekicilerinin teşkilatlandırılması amacı ile tarım kesiminde toplumsal dayanışmanın bir örneği olan kooperatifleşme hareketi başlatılmıştır.⁵

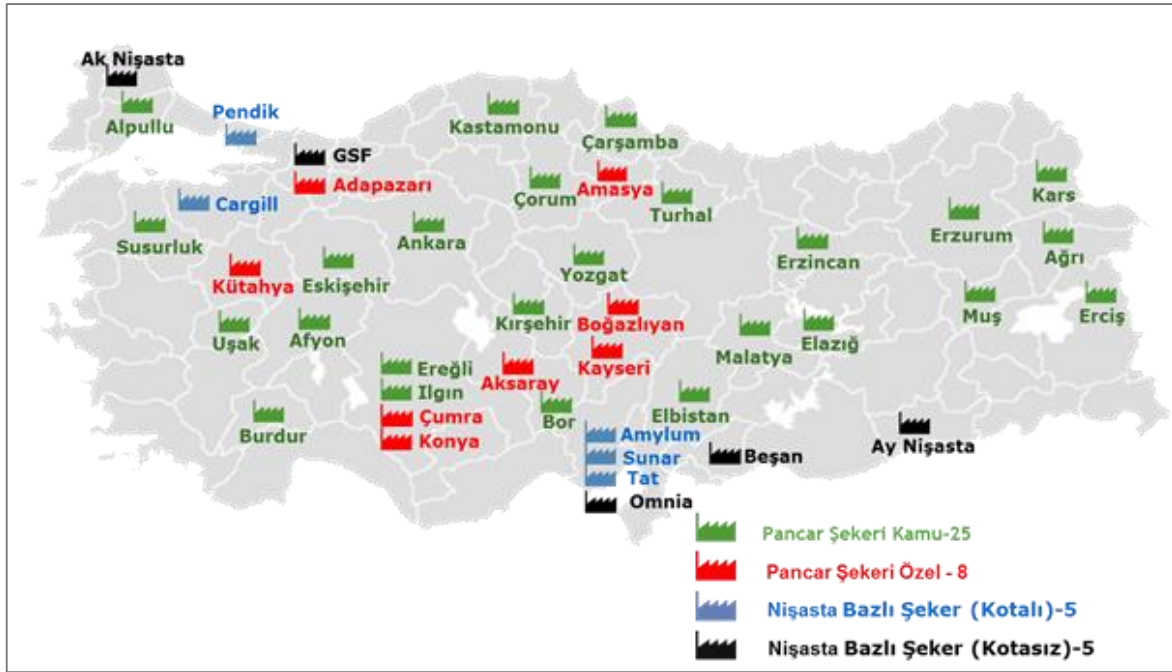
1951 - 1956 yıllarını kapsayan dönemde 11 yeni şeker fabrikası inşa edilerek, 1956 yılında fabrika sayısı 15 olurken, nüfus artışları ve buna bağlı olarak şeker talebinin karşılanması amacıyla sonraki yıllarda yapılan yeni yatırımlarla birlikte fabrika sayısı 33’e ulaşmıştır.

Türkiye’de sakaroz kökenli ve nişasta kökenli olmak üzere iki tür şeker üretimi yapılmaktadır. Sakaroz kökenli olarak pancar şekeri üretimi yapılırken, nişasta kökenli olarak glukoz şurubu, izoglukoz, (yüksek fruktozlu mısır şurupları-HFCS) ve kristal fruktoz üretimi yapılmaktadır. 2016 yılı itibarıyla pancar şekeri ve nişasta kökenli şeker (NBS) üreten şirketler aşağıda verilmiştir.

PANCAR ŞEKERİ ÜRETEN TESİSLER	
Kamu (Türkşeker)	25 Fabrika
Özel	8 Fabrika
• Pankobirlik	5 Fabrika
• Diğer	3 Fabrika
NİŞASTA BAZLI ŞEKER ÜRETEN TESİSLER	
Kotalı	5 Fabrika
Kotasız	5 Fabrika

⁵ Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 2014 Sektör Raporu, Mayıs 2015.

Şekil 1: Türkiye Şeker Sanayisinin Durumu (2016)

Kaynak: Türkiye Şeker Kurumu.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (Türkşeker) bünyesinde 25 şeker fabrikasının yanı sıra 4 Alkol, 5 Makina, 1 Elektromekanik Aygıtlar, 1 Tohum İşleme Fabrikası ve 1 Şeker Enstitüsü yer almaktadır.

Sektörde faaliyet gösteren firmalardan Amasya Şeker Fabrikası A.Ş., Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. ve Konya Şeker Fabrikası A.Ş. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (Pankobirlik) bünyesinde özel şirket statüsündedir.

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 20.12.2000 tarih ve 2000/92 sayılı kararı ile özelleştirme kapsamında olan Türkşeker'in bağlı ortaklığı statüsünde olan Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. 2004 yılında Torunlar Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye, Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. ise yine 2004 yılında S.S. Adapazarı Pancar Ekicileri Kooperatifi'ne satılmıştır (Adapazarı Şeker'in %98.8'lik hissesi, 2012 yılında Asya Katılım Bankası'na devredilirken, Kasım 2013 tarihinde ise Temel Doğal Gıdalar ve Tarım Ürünleri Üretim ve Pazarlama A.Ş.'ye devredilmiştir).

3.1. Şeker Mevzuatı ⁶

Türkiye'de şeker politikası yurt içi talebin öncelikle yurt içi üretimle sağlanması temeline dayanmaktadır. 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile bu amaç

⁶ Bu bölümün hazırlanmasında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 2014 Sektör Raporu'ndan faydalanılmıştır.

doğrultusunda yeni önemli düzenlemeler getirilmiştir. Kanunun amacı, yurt içi talebin yurt içi üretimle karşılanmasına ve gerektiğinde ihracata yönelik olarak Türkiye’de şeker rejimini, şeker üretimindeki usul ve esaslar ile fiyatlandırma, pazarlama şart ve yöntemlerini düzenlemektir.

Üretim / Arz İstikrarı:

Türkiye’de şeker üretimi, yıllara göre değişen ithalatçı ve ihracatçı kimliği, istikrarsız bir seyir izlemiştir. Özellikle 1990’lı yıllarda üretim miktarında meydana gelen istikrarsızlıklar, sektörü kimi zaman ithalat riski, kimi zaman da stok sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu açıdan üretimin planlanması ve kontrolü büyük önem taşımaktadır.

Kanunun özü, kendi kendine yeterliliği esas alacak şekilde şeker üretim ve arz planlaması ve üreticilerle sanayicilere gelir güvencesi sağlamaktır. Kanunda arzın Şeker Kurulu tarafından belirlenecek kotayla planlanmasına ilişkin hükümler yer almaktadır.

Türkiye’de şeker sektörü bünyesinde; yedi adet pancar şekeri üreticisi ve beş adet nişasta bazlı şeker üreticisi olmak üzere on iki şirkete kota tahsis edilmektedir.

İlk altı pazarlama yılında Türkiye toplam (pancar şekeri ve NBŞ toplamı olarak) A kotası 2.3 milyon ton iken, arz ve talebe bağlı olarak üretim A kotası 2008/09 ve 2009/10 pazarlama yılında 2.7 milyon ton, 2010/11, 2011/12, 2012/13 pazarlama yılında 2.4 milyon ton, 2013/14 ve 2014/15 pazarlama yılında da 2.5 milyon tondur.

Fiyatlardan Devlet Müdahalesinin Kaldırılması:

Kanunun “Hammadde ve Şeker Fiyatları” başlıklı 5’inci maddesi ile Şeker pancarı fiyatları her yıl, şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirlenir. Buna ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Şeker üretiminde kullanılan diğer hammaddeler ise şirketler tarafından üreticiler ve/veya piyasadan temin edilir. Şeker satış fiyatları, şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler tarafından serbestçe belirlenir.” hükümleri getirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak 28/06/2002 tarihli ve 24799 sayılı Resmi Gazete’de “Hammadde ve Şeker Fiyatları Yönetmeliği” ve mezkur yönetmelikte değişiklik yapan yönetmelik 17/11/2003 tarihli ve 25292 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve yönetmelikler yayımlandığı tarih itibariyle yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikle yapılan bu düzenleme ile ekim öncesinde pancar fiyatının belirlenmesi esası getirilmiştir.

1990'lı yıllarda yaşanan istikrarsız üretim yapısında pancar alım fiyatlarının önemli etkisi olmuştur. Fiyatların yüksek üretim artışlarına neden olacak düzeyde yüksek ya da şeker ithalatına yol açacak düzeyde düşük tutulması, sektörün zaman zaman darboğaza girmesine neden olmuştur. Pancar fiyatlarının yüksek olmasının işleyici, düşük olmasının ise üretici üzerinde yarattığı olumsuz etkiler, ülke ekonomisinin de dönemsel olarak zarar görmesine neden olmuştur. 4634 sayılı Şeker Kanunu, işleyici ve üreticilerin menfaatlerini buluşturacak bir fiyat belirleme mekanizması ile devletin fiyatlara müdahalesini ortadan kaldırmış bulunmaktadır.

Bu düzenleme ile sektörde fiyatlar serbestçe belirlenmesi öngörülmüş, 2003 yılında 88 TL/ton olan pancar fiyatı, 2013 yılında 146 TL/tona, 2003 yılında 1.36 TL/kg olan beyaz (kristal ve küp) şeker fabrika çıkış fiyatı ortalaması ise, 2014 yılında 2.38 TL/kg'a yükselmiştir.

Sektörden Devlet Desteğinin Kaldırılması:

Yurt içi talebin üzerinde üretimin gerçekleşmesi şeker stoklarının yükselmesine yol açarken, stokların azaltılması ise ancak ihracat ile mümkün olmaktadır. Fakat dünya borsa fiyatlarının Türkiye şeker üretim maliyetlerinin altında olması nedeniyle ihracatta rekabet şansı olmamaktadır. Daha önce Hazine tarafından, 93/4196 ve 92/3114 sayılı Bakanlar Kurulu Kararlarına istinaden ihracattan kaynaklanan zarar karşılanmaktaydı. Ancak 2002 yılından itibaren bu zarar şirketlerce üstlenildiğinden, ihracata yönelik üretim ilgi görmemektedir. Bununla birlikte, şekerli mamul imalatçı-ihracatçılara ihraç amaçlı C şekerini satışları yapılmakta olup, imalatçı-ihracatçılara yapılan C şekerini satışındaki en büyük paya sahip olan ve bir KİT olan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., C şekerini üretiminin, imalatçı-ihracatçıların talebine cevap vermekte yetersiz kalması nedeniyle gerektiği zaman, A kotası şekerini C şekerine aktarmak ve 15/05/2008 tarihli ve 26877 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/13661 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden zararı kendisi üstlenmek suretiyle talepleri karşılamaktadır. Diğer taraftan, 4634 sayılı Şeker Kanunu'na göre yurtiçinde pazarlanması mümkün olmayıp ihraç edilmesi gereken C şekerinin elde edildiği C pancarı fiyatının, ihracatta C şekerinin dünya fiyatları ile rekabet edebileceği düzeyden satın alınması, söz konusu Kanun ile mümkün kılınmıştır.

İthalat Korumaları:

Dünya borsa fiyatlarının genellikle yurt içi fiyatların çok altında olması, sektörün sürdürülebilirliğinin yüksek koruma oranları ile güvence altına alınmasını gerektirmektedir. Diğer ürünlerde olduğu gibi şekerde de koruma tedbirleri Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması "Pazara Giriş Taahhütleri" doğrultusunda belirlenmiş olup, uygulamaya alınmıştır. Şekerde "Pazara Giriş" için, ithalatta tavan olarak taahhüt edilen %150 oranındaki korumadan 2004 yılına kadar %10 indirim taahhüt edilmiştir. Bunun sonucu olarak 2004 yılına kadar gümrük vergisi kademeli olarak %135'e indirilmiş olup, bu oranın uygulanmasına devam edilmektedir.

3.2. Arz Durumu

Türkiye'de şeker üretimi bir planlama çerçevesinde yapılmaktadır. Coğrafi konum nedeniyle pancardan şeker üretimi yapılan Türkiye'de, şeker maliyetlerinin dünya borsa fiyatlarının üstünde olması, şeker ihracatının düşük düzeyde kalmasına neden olurken, üretim temel olarak yurtiçi tüketimin karşılanması ve güvenlik stoku doğrultusunda yapılmaktadır.

Türkiye'de şeker üretimi yapan firmalara ait üretim kapasitesi (kotaya esas teşkil eden) 4.1 milyon ton/yıl'dır. Şeker üretimi yapan firmaların nominal kapasitesi incelendiğinde ise, nominal üretim kapasitesinin kotaya esas kapasiteden %20 fazla (4.8 milyon ton/yıl) olduğu görülmektedir. Kapasitede ortaya çıkan bu fark özellikle pancar şekeri üreten özel sektör firmaları ile nişasta bazlı şeker üreten firmaların kapasitelerinden kaynaklanmaktadır.

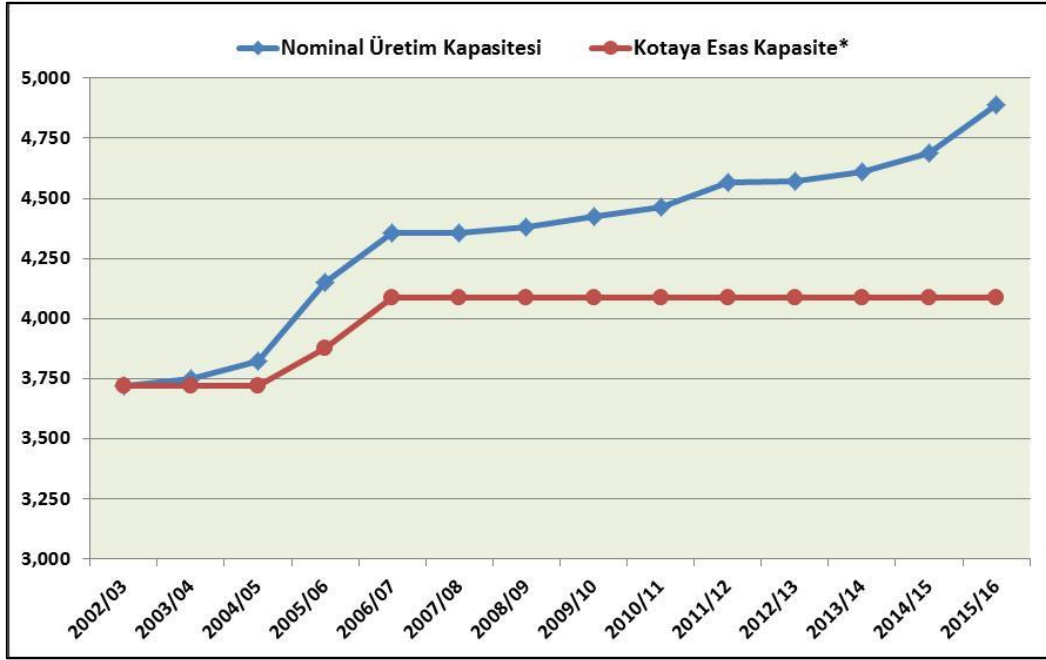
Tablo 10: Türkiye Şeker Üretim Kapasitesi (Bin Ton) (2015/16)

	Kotaya Esas Kapasite	Nominal Kapasite	Fark	
			Bin Ton	%
Pancar Şekeri	3,151	3,519	368	11.7
• Kamu	2,036	2,036	0	0.0
• Özel	1,115	1,483	368	33.0
Nişasta Bazlı Şeker	936	1,372	436	46.6

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

2015/16 sezonunda kamuya ait (Türkşeker) tesislerin nominal ve kotaya esas kurulu kapasiteleri aynı iken, özel sektörün nominal kurulu kapasitesi pancarda %33, nişasta bazlı şekerde ise %47 daha yüksektir.

Grafik 20: Şeker Üretim Kapasitesinin Gelişimi (Bin Ton)

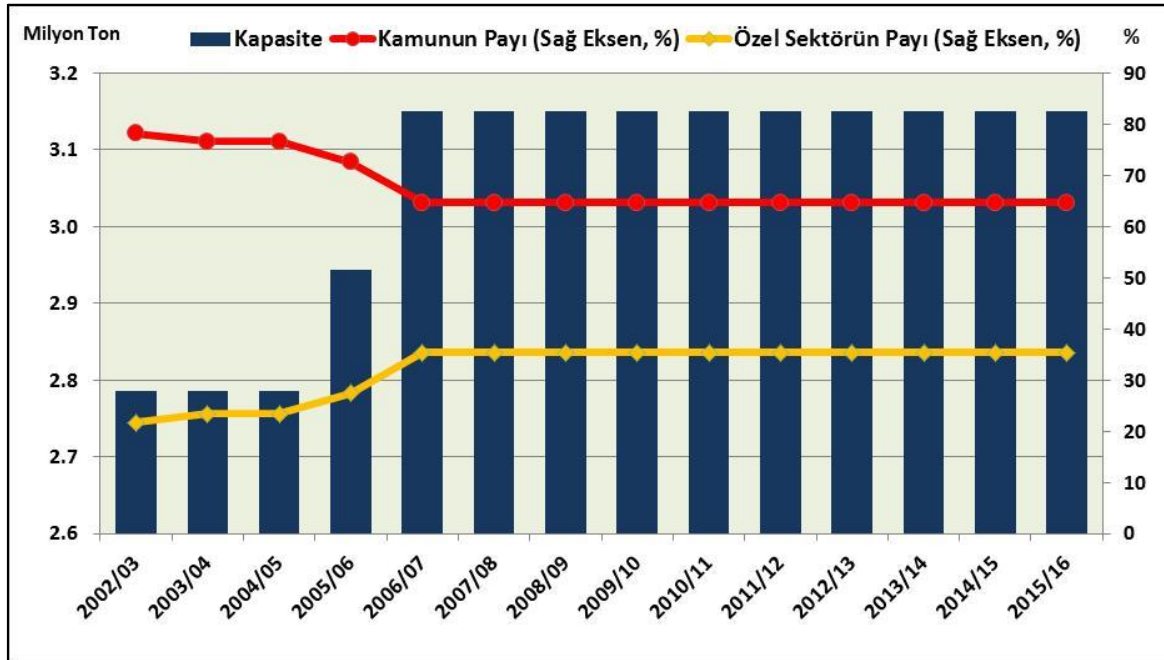

(*):4634 sayılı Şeker Kanunu hükümlerince kota tahsislerinde esas alınan kapasite miktarıdır.

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

2015/16 sezonu itibarıyla kotaya esas kurulu kapasitenin %77'lik kısmını (3.2 milyon ton) pancar şekeri oluştururken, %23'lük bölümünü de (0.9 milyon ton) nişasta bazlı şeker teşkil etmektedir. Pancardan şeker üretim kapasitesinin de %65'lik kısmını Türkşeker'e bağlı şeker fabrikaları oluştururken, %35'ini özel sektör fabrikaları oluşturmaktadır. Pancardan şeker üreten şirketlerin günlük pancar işleme kapasitesi ise 155, 550 ton'dur.

Grafik 21: Pancar Şekeri Üretiminde Kurulu Kapasite (Kotaya Esas Kapasite) (Milyon Ton)

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

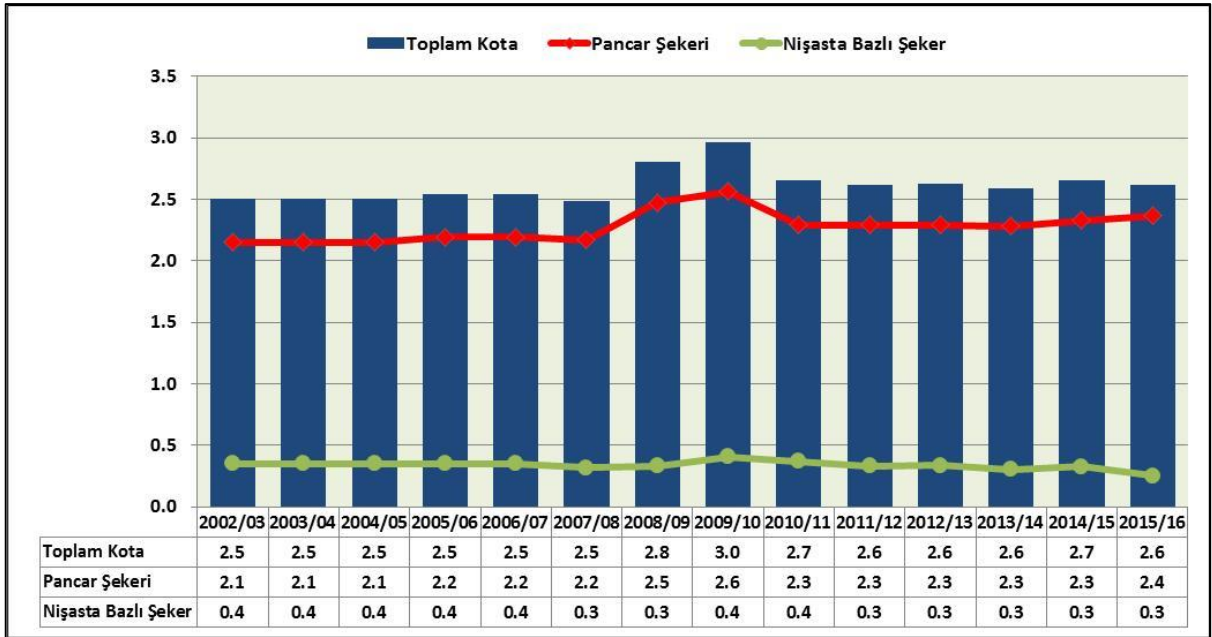
3.2.1. Kota

Mevcut Kanun kapsamında faaliyet gösteren tüm şeker şirketleri, Şeker Kurulunca kendilerine tahsis edilen kotalar paralelinde üretim programı yapmaktadırlar. A kotası şeker, yurtiçi talebe göre üretilen ve pazarlama yılı içinde iç pazara verilebilen şeker miktarını belirtirken; B kotası şeker, A kotasının belli bir oranına tekabül eden ve güvenlik payı için bulundurulmak üzere üretilen şeker miktarıdır.

Şeker üretici firmalar aynı zamanda ihraç kaydıyla şeker üretimi de yapmaktadır. C şeker olarak adlandırılan bu üretim, A ve B kotaları dışında üretilen ve yurt içinde pazarlanamayan şeker ile işlenmek üzere ihraç kaydıyla temin edilen ham ve beyaz şekerini belirtmektedir.

Şeker üretim kotası incelendiğinde, Türkiye şeker kotasının %88 gibi önemli kısmını pancar şekerinin oluşturduğu, geriye kalan %12'lik bölümü de nişasta bazlı şeker üretim kotasının teşkil ettiği görülmektedir.

Grafik 22: Şeker Üretim Kotası (Milyon Ton)

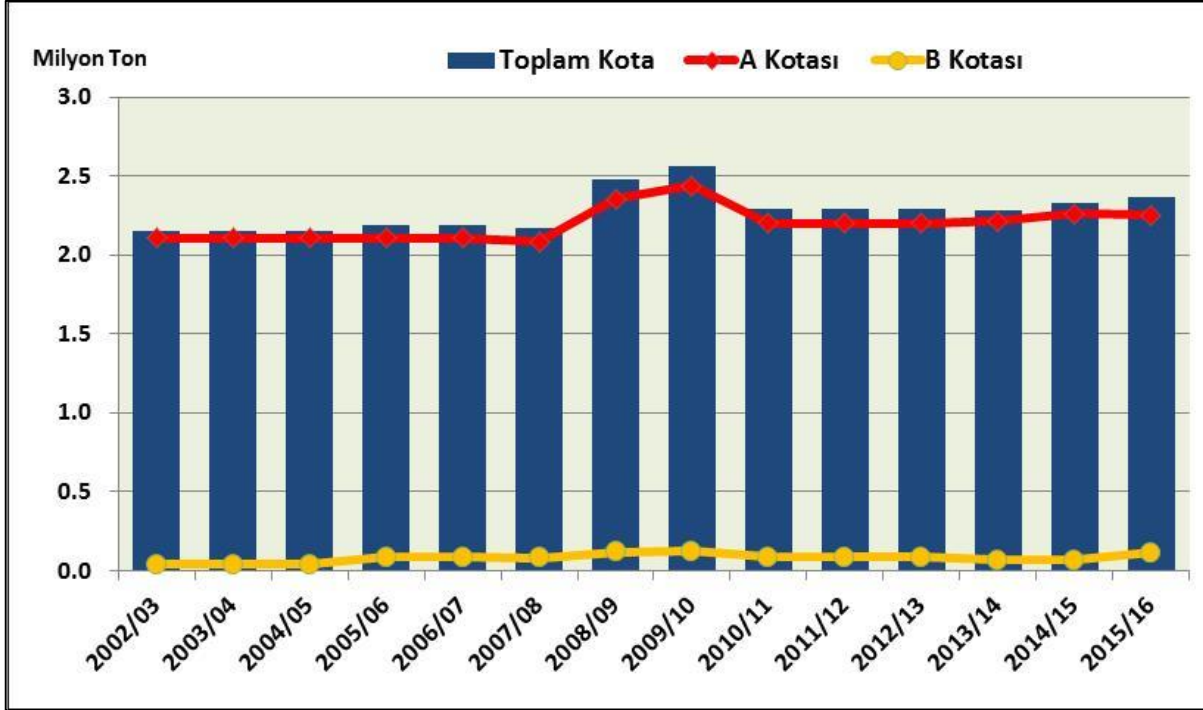
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

2006/07 pazarlama yılında özel sektöre ait Boğazlıyan ve Aksaray fabrikalarının faaliyete geçmesi nedeniyle pancar şekerini üretim kotası da artış göstermiştir. 2003-2006 döneminde toplam kota içerisinde %86 pay alan pancar şekerini üretim kotası, 2007'den sonraki yıllarda %88 seviyesine çıkmıştır.

Pancar şekerini üretim kotası incelendiğinde ise toplam kotanın %96-97 gibi önemli kısmının A kotasına ait olduğu ve ihtiyat (güvenlik stoku) amaçlı üretilen B kotasının da yıllık 70-80 bin ton

civarında olduğu görülmektedir. Şeker stok miktarındaki önemli azalışlara bağlı olarak bazı yıllarda (2008/09 ve 2009/10 sezonunda) B kotası 120 bin ton düzeyine kadar çıkmıştır.

Grafik 23: Pancar Şekeri Üretim Kotası (Milyon Ton)

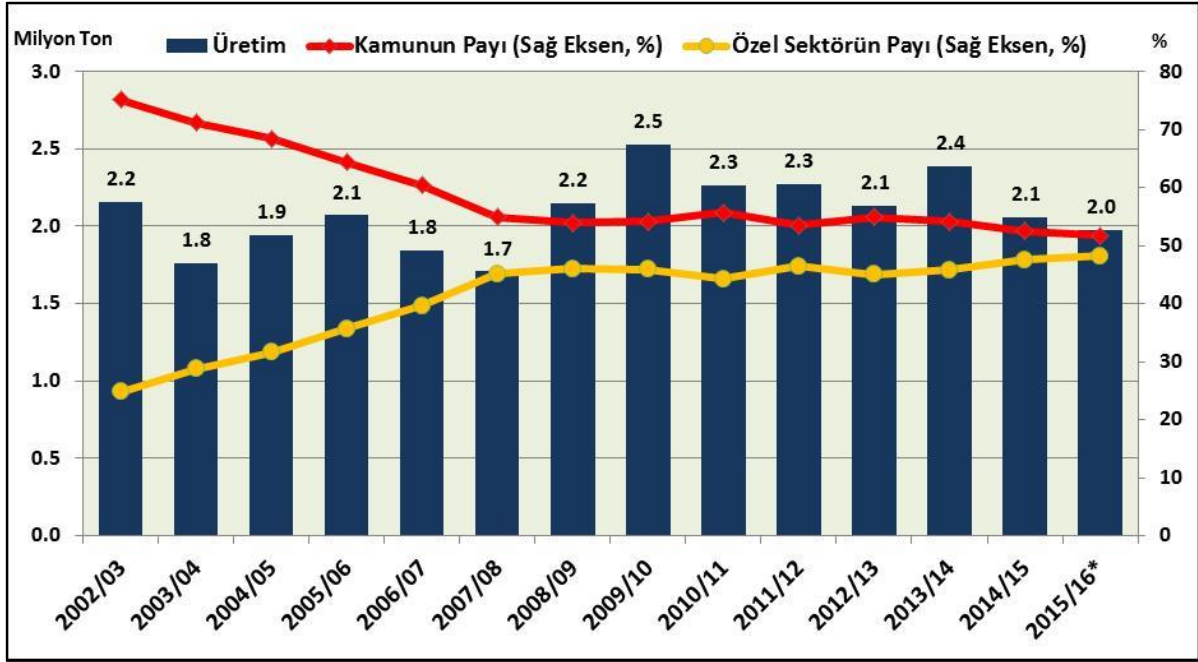
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Şeker üretim kotasında kamu ve özel sektörün payı analiz edildiğinde, kamunun payının yüksek olduğu görülmekle birlikte, zaman içinde önemli oranda azalış gösterdiği dikkati çekmektedir. 2002/03 döneminde şeker üretim kotasının (A+B) %80'lik bölümü kamu şeker fabrikalarına (Türkşeker) aitken, yıllar itibarıyla kamunun payı sürekli azalış göstererek, 2008/09 sezonunda %59'a, 2014/15 sezonunda ise %56 seviyesine düşmüştür.

3.2.2. Üretim

Türkiye'de şeker politikası yurt içi talebin öncelikle yurt içi üretimle sağlanması esasına dayanmaktadır. Şeker Kurumu tarafından tahsis edilen şeker üretim kotasına bağlı olarak üretimin yapıldığı sektörde üretim düzeyi yurtiçi tüketime bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir. 2002/03 sezonu itibarıyla 2.2 milyon ton olan Türkiye şeker üretimi, 2002-2009 döneminde oldukça dalgalı bir trend izleyerek 2009/10 sezonunda 2.5 milyon ton düzeyine çıkarken, daha sonraki dönemde azalan bir trend izleyerek 2013/14 döneminde 2.4 milyon ton, 2014/15 döneminde 2.1 milyon ton seviyesine inmiştir. Şeker üretimi, 2015/16 sezonunda ise (Eylül-Ocak dönemi itibarıyla) 2 milyon ton düzeyindedir.

Grafik 24: Pancar Şekeri Üretiminin Gelişimi

(*):Eylül-Ocak dönemi itibarıyla

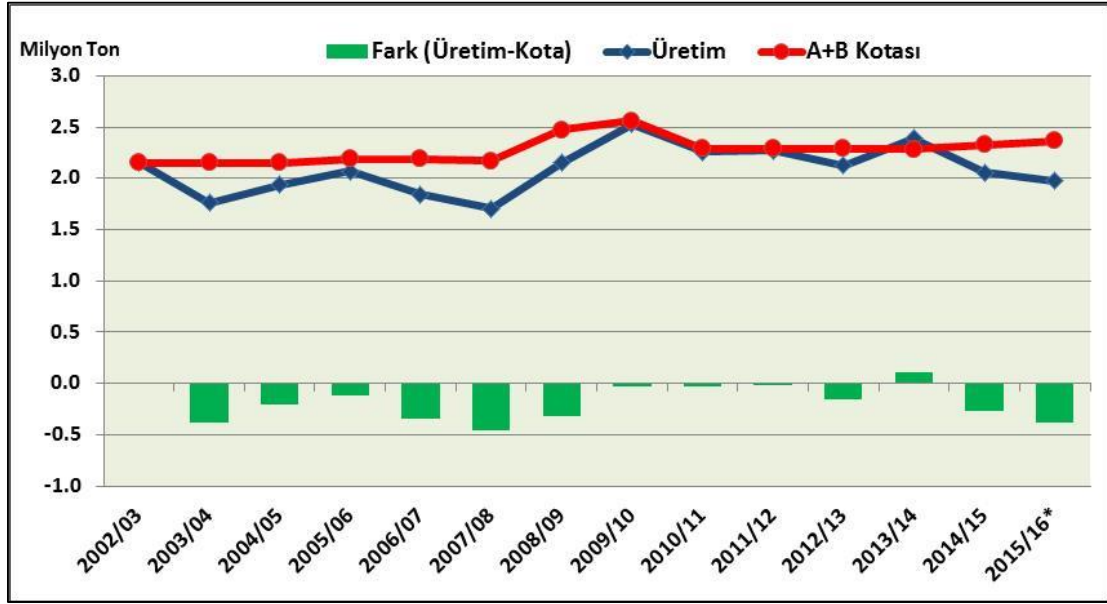
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Şeker üretiminde kamu ve özel sektörün payı incelendiğinde, kamunun payının yüksek olduğu görülmekle birlikte, zaman içinde önemli oranda azalış gösterdiği dikkati çekmektedir. Nitekim 2002/03 döneminde Türkiye genelinde gerçekleşen 2 milyon ton pancar şekeri üretiminin %75'lik bölümü kamu şeker fabrikalarınınca (Türkşeker) karşılanırken, yıllar itibarıyla şeker üretimi içinde kamunun payı sürekli azalış göstererek, 2007/08 sezonunda %55'e, 2014/15 sezonunda ise %52 seviyesine düşmüştür.

2001 yılında yürürlüğe giren şeker kanunundan önce Bakanlar Kurulu Kararı ile şeker fabrikası kurma izni alan 3 özel şeker fabrikasının (2004/05 pazarlama yılında Çumra Şeker Fabrikası, 2006/07 pazarlama yılında ise Boğazlıyan ve Aksaray fabrikası) faaliyete geçmesi ve 2004 yılında Türkşeker'e bağlı Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. ve Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş.'nin özelleştirilmesi şeker üretimi içinde özel sektörün payının artmasını sağlamıştır.

Şeker üretim kotasının karşılanma kapasitesine baktığımızda ise üretimin genel olarak kotaya yakın bir seviyede gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte, bazı yıllarda C şekeri üretiminin de etkisiyle kotanın üzerinde bir üretim yapıldığı görülürken, bazı yıllarda ise gerek hammadde miktarının azlığı gerek hammadde veriminin (polar) düşüklüğü gerekse tüketim miktarına bağlı olarak kotanın altında bir üretim yapıldığı dikkati çekmektedir.

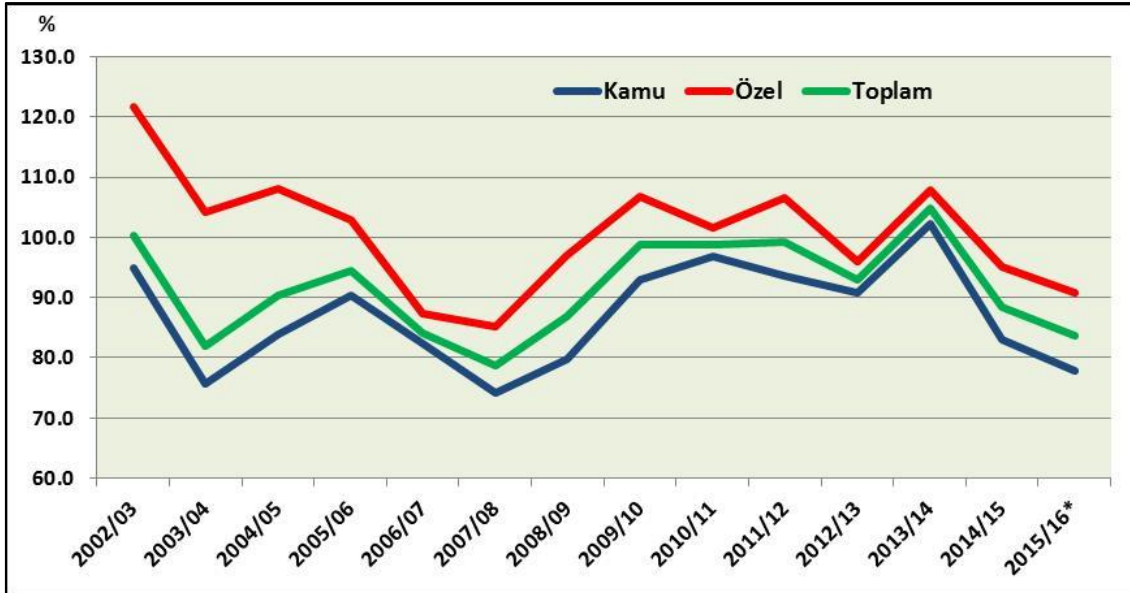
Grafik 25: Pancar Şekeri Üretimi ve Kotası

(*):Eylül-Ocak dönemi itibarıyla, Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Şeker üretim kotasının karşılanma düzeyi kamu ve özel sektör açısından incelendiğinde özel sektörün kotayı kullanma düzeyinin kamunun oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Özel sektör firmaları her yıl kendisine tahsis edilen kotayı kamu firmalarına kıyasla çok daha etkin kullanırken, üretim/kota oranı bazı yıllarda (2002-2003 döneminde) kamunun 20 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Grafik 26: Pancar Şekeri Üretiminde Kota Kullanımı

(*):Eylül-Ocak dönemi itibarıyla, Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Şeker fabrikalarında kapasite kullanım oranları ve kampanya süreleri verimliliği doğrudan etkileyen önemli faktörlerden biridir. Kapasite kullanım oranının yüksek olması ise öncelikle kampanya sürelerine bağlıdır. Kampanya süresinin uzun olması, tesislerin kurulu

kapasitelerine bağlı olarak işleyecekleri pancar miktarının artması ve şeker üretim miktarının yüksek olmasını, dolayısıyla kapasite kullanım oranının yükselmesini sağlayacaktır. Şeker fabrikalarının optimum kampanya süreleri bölgelere göre 85 ile 130 gün arasında değişmektedir.

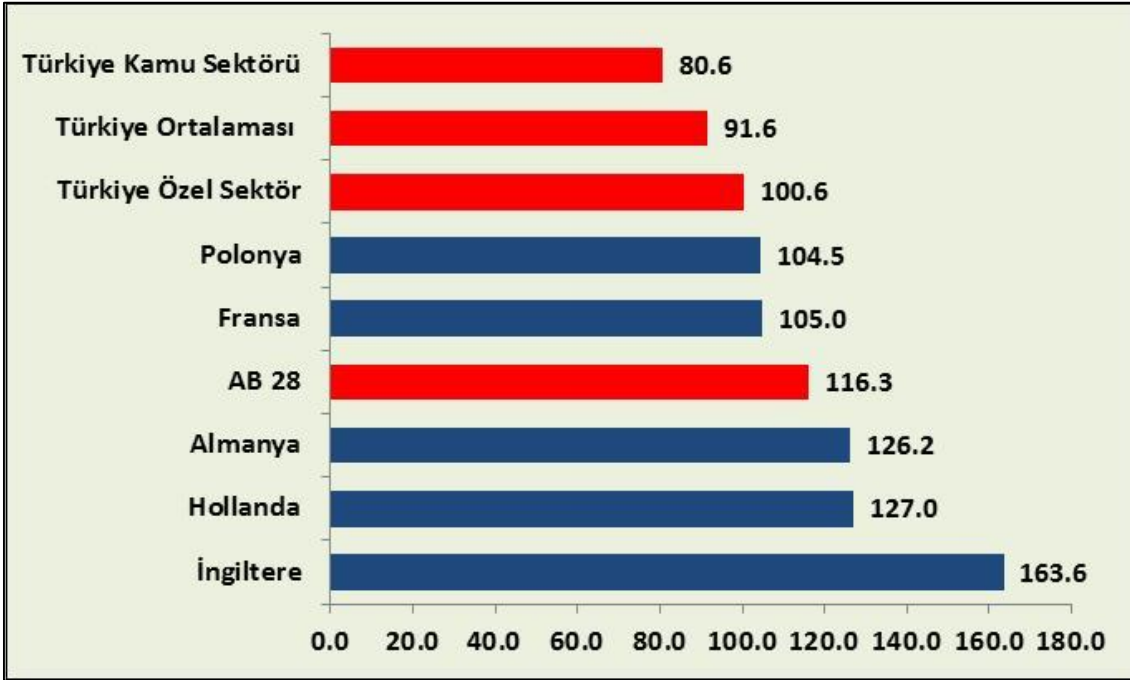
2014/2015 üretim döneminde; ortalama kampanya süresi Türkiye genelinde 95 gün olurken, kamu şeker fabrikalarında (Türkşeker) 90 gün olmuştur. Türkşeker'e ait fabrikalardan Ağrı, Alpulu, Çarşamba ve Kars fabrikalarında pancar yetersizliği nedeniyle üretim yapılmazken, kampanya süresi, Elazığ fabrikasında 33 gün, Kastamonu fabrikasında 60 gün, Ankara'da 123 gün, Iğın'da 113 gün ve Ereęli'de 119 gün sürmüştür.

Türkşeker'e ait Ağrı ve Kars Şeker Fabrikalarında dekara pancar veriminin düşük olması pancar üretiminin tahsis edilen kotanın altında gerçekleşmesine neden olmaktadır. Alpulu ve Çarşamba Fabrikalarında ise polar şeker varlığının düşük olması nedeniyle fiili pancar alım fiyatının taban fiyatın altında gerçekleşmesine ve alternatif ürün deseninin zenginliği ve üreticilerin bu ürünlerden pancara göre daha yüksek gelir elde etmeleri, diğer tarımsal ürünlere verilen desteklerin artması, kiralama suretiyle pancar ekecek üreticiler için tarla kiralalarının yüksek olması ve genç nüfusun köyden şehirlere göç etmesi nedeniyle pancar üretiminde çalışacak iş gücünün azalması gibi sebeplerle pancar üretimi her geçen yıl önemli oranda azalmaktadır. Bu ve benzeri olumsuz gelişmeler ise fabrikaların kampanya sürelerinin giderek kılmasına neden olmaktadır. ⁷

Kampanya ortalama süresi AB ve üye ülkeler bazında değerlendirildiğinde, Türkiye'de kampanya süresinin AB ortalamasının altında olduğu görülmektedir. 2013/14 üretim yılı itibarıyla AB 28 genelinde ortalama kampanya süresi 108 gün iken, Türkiye ortalaması 94 gündür. 2009-2014 dönem arasını kapsayan beş üretim/pazarlama yılı itibarıyla ortalama kampanya süresine baktığımızda ise Türkiye'de kampanya süresi AB genelinden yaklaşık olarak %14 daha az olduğu görülmektedir.

⁷ Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 2014 Sektör Raporu, Mayıs 2015.

Grafik 27: Pancar Şekeri Üretiminde Kampanya Süresi (2009-2014 Dönem Ortalaması) (Gün)

Kaynak: COMITE EUROPEEN DES FABRICANTS DE SUCRE, CEFS SUGAR STATISTICS 2014., T.C. Şeker Kurumu,

Şeker sektörünün verimlilik düzeyini gösteren faktörlerden bir diğeri de çalışan başına şeker üretimidir. 2014/15 pazarlama yılı itibarıyla Türkiye’de çalışan başına üretim miktarı 91 ton düzeyindedir. Bu miktar AB geneli ile mukayese edildiğinde, Türkiye’de çalışan başına üretim miktarının AB’nin oldukça altında olduğu görülmektedir. 2014/15 sezonunda AB genelinde çalışan başına şeker üretim miktarı ortalama 884 ton seviyesindedir. ⁸

3.3. Talep Durumu

Türkiye’de şeker sektörü genel olarak yurtiçi talebin karşılanmasına yönelik bir yapı taşımaktadır. Coğrafi koşullar nedeniyle Türkiye’de şeker pancarından üretilen şeker (sakaroz), maliyet yapısı olarak şeker kamışından üretilen şekere göre yüksek maliyetli bir üretim yapısına sahiptir. Söz konusu bu durum şeker üreticisi firmaların ihracat imkanını kısıtlamakta ve firmaların pazar olarak yurtiçi piyasaya yönelmelerine neden olmaktadır.

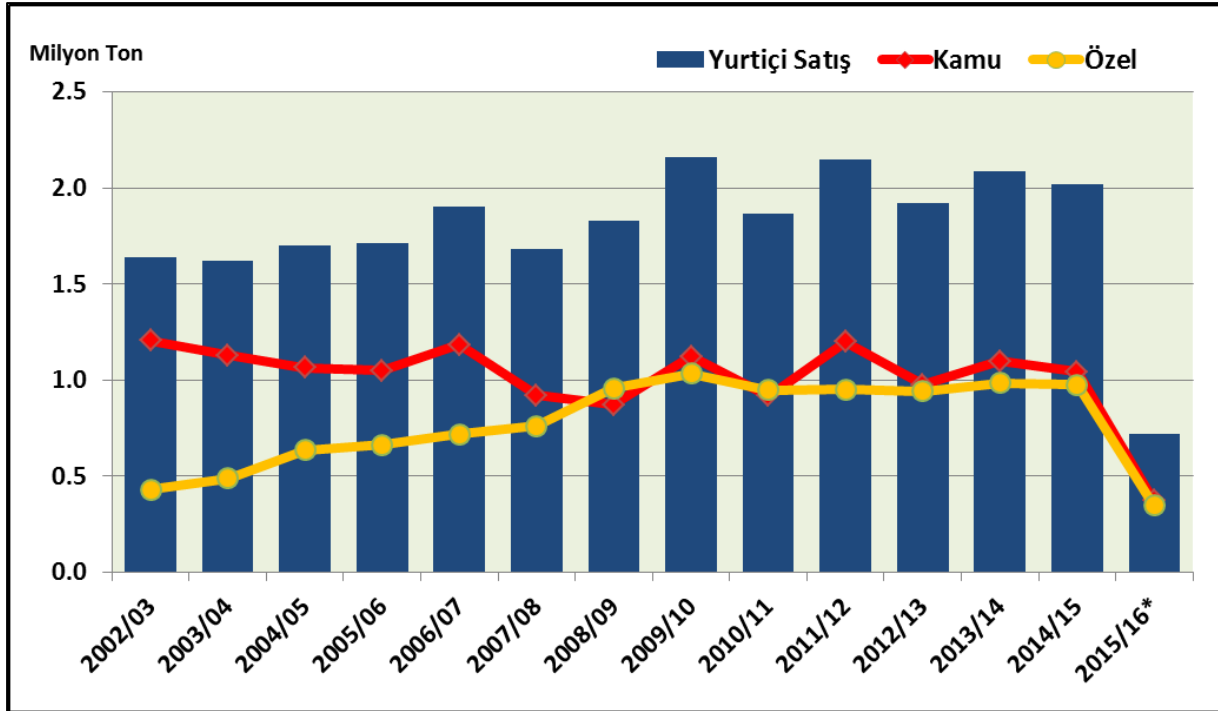
Yurtiçi şeker talebini etkileyen faktörler arasında nüfus büyüklüğü ve nüfusun artış oranı ile kişi başına gelir düzeyi gelmektedir. 2000-2015 döneminde Türkiye nüfusunun %16 oranında artarak 78.7 milyon düzeyine ulaşması, nüfusun önemli kısmının çocuk ve genç nüfustan oluşması⁹ ve kişi başına düşen milli gelirin cari fiyatlarla 2002-2014 döneminde 3 katına çıkması

⁸ T.C. Şeker Kurumu.

⁹ 2015 yılı itibarıyla Türkiye nüfusu 78,741,053 kişi olup bunun %24’ünü 0-14 yaş grubu, %24.3’ünü 15-30 yaş grubu ve %23.1’ini de 30-45 yaş grubu nüfus oluşturmaktadır..

gibi sosyo-ekonomik gelişmelerin etkisiyle 2002-2015 döneminde Türkiye’de şeker talebi de artış göstermiştir. Nitekim firmaların yurtiçi satış rakamları incelendiğinde, 2002/03 pazarlama yılında 1.6 milyon ton olan yurtiçi satış miktarı, 2014/15 pazarlama yılında 2 milyon ton düzeyine çıkmıştır.

Grafik 28: Pancar Şekeri Yurtiçi Satışlar

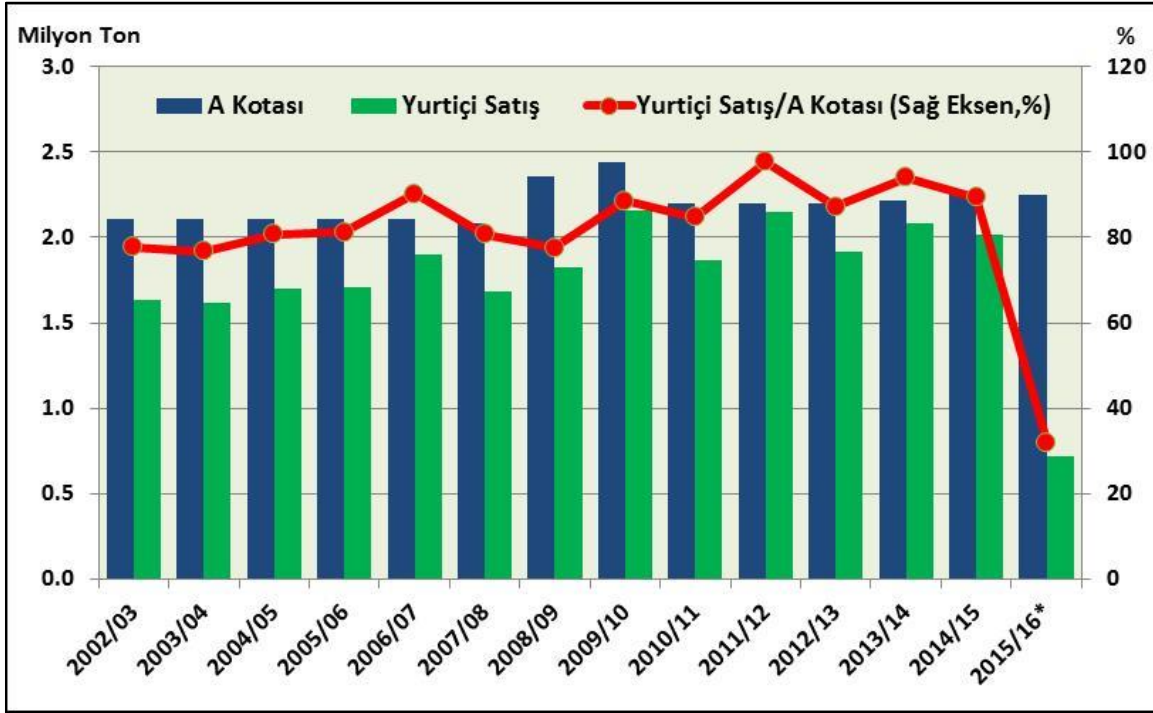
(*):Eylül-Ocak dönemi itibarıyla,
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Grafikten de görüleceği gibi, yurtiçi şeker talebinin karşılanmasında özel sektörün payı yıllar itibarıyla sürekli olarak artış göstermektedir. Yurtiçi satışlar içinde özel sektörün payı 2002/03 pazarlama yılında %26.4 iken, 2014/15 pazarlama yılında %48.3 düzeyine ulaşmıştır.

T.C. Şeker Kurumu tarafından firmalara verilen A kotası, yurtiçi şeker talebinin karşılanması amacı doğrultusunda şeker üretimini amaçlayan kotadır. Şirketler sahip oldukları A kotası kadar şekeri pazarlayamamaları halinde, pazarlanamayan miktar gelecek pazarlama yılının A kotasına aktarılır ve bir sonraki yılın A kotası bu miktar kadar düşürülür veya cari yıl içinde, şirketlerin talepleri halinde ihraç edilmek üzere C şekerine aktarılabilir.

Firmaların yurtiçi satış miktarı ile kendilerine tahsis edilen A Kotası miktarı mukayese edildiğinde 2011/12 ve 2013/14 pazarlama yıllarında kotaya yakın bir yurtiçi satış yapıldığı, diğer yıllarda ise ortalama olarak A kotasının %81-85'i oranında yurtiçi satış yaptıkları görülmektedir.

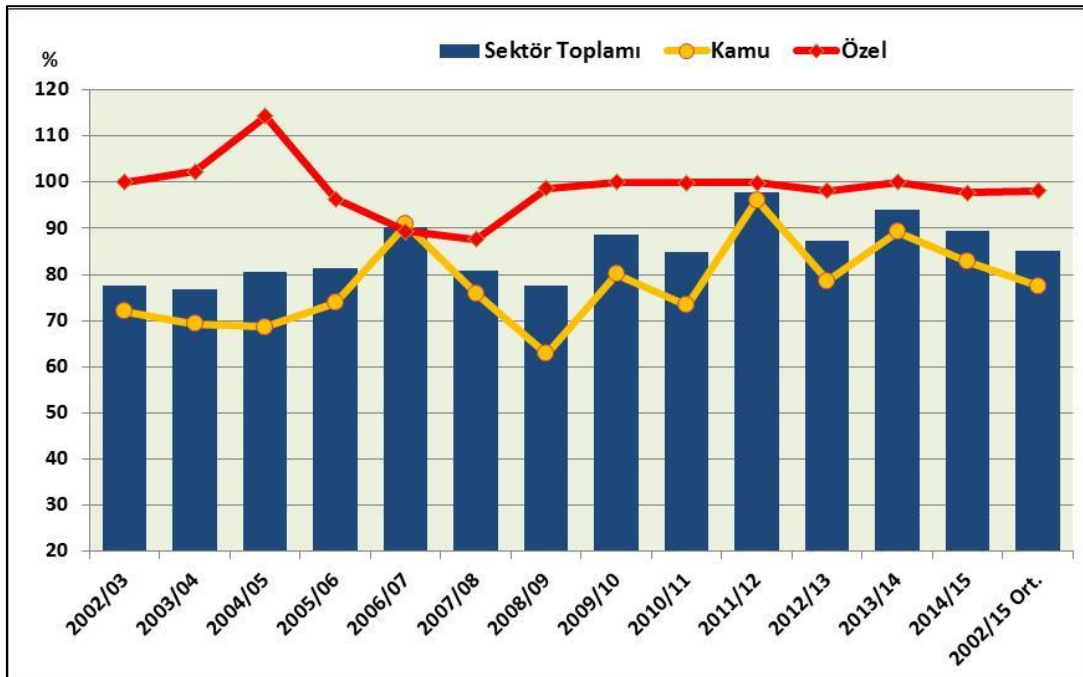
Grafik 29: Yurtiçi Satışların A Kotası İçindeki Payı

(*):Eylül-Ocak dönemi itibarıyla,
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Yurtiçi şeker satışının A kotası ile mukayesesi kamu ve özel sektör bazında yapıldığında ise, kamu şeker fabrikalarına ait firmaların kendilerine tahsis edilen A kotasının altında bir satış yaptığı görülürken, özel sektör fabrikalarının ise sektör ortalamasının üzerinde hatta kendilerine verilen A kotasının da üzerinde yurtiçi satış yaptıkları dikkati çekmektedir.

Grafik 30: Kamu ve Özel Sektör Bazında Yurtiçi Satışların A Kotası İçindeki Payı

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

2002-2015 dönemini kapsayan 13 yıllık ortalamalara göre, şeker sektörü toplam yurtiçi satışlarının A kotasına oranı %85.3 iken, kamu (Türkşeker) şeker firmalarının %77.5, özel sektör firmalarının ise %98.1'dir.

Türkiye, gerek nüfus büyüklüğü gerekse yüksek nüfus artışları dikkate alındığında önemli bir pazar büyüklüğüne sahiptir. Türkiye, kişi başına düşen şeker tüketimi açısından dünya ortalamasının yaklaşık olarak %31 üzerinde bir tüketim seviyesine sahip iken AB ülkeleri ortalamasının %20 altında bir tüketime sahiptir. 2013/14 sezonunda Türkiye'nin kişi başına düşen tüketim seviyesi yıllık 29.6 kg düzeyindedir ¹⁰.

3.4. Dış Ticaret

Şeker pancarından üretilen şekerin maliyeti şeker kamışından üretilen şekerden oldukça yüksek olması (2014/15 pazarlama yılı itibarıyla dünya beyaz şeker borsa fiyatı, Türkiye'nin yurtiçi satış fiyatının yaklaşık yarısı düzeyindedir), şeker ihracatını sınırlamaktadır.

Dünya borsa fiyatlarının yurt içi fiyatların genelde çok altında olması, sektörün sürdürülebilirliğinin yüksek koruma oranları ile güvence altına alınmasını gerektirmektedir. Şekerde koruma tedbirleri Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması "Pazara Giriş Taahhütleri" doğrultusunda belirlenmiş ve uygulamaya alınmıştır. Şekerde "Pazara Giriş" için, ithalatta tavan olarak taahhüt edilen %150 oranındaki koruma, Türkiye'nin 2004 yılına kadar %10 indirim taahhüdü doğrultusunda kademeli olarak %135'e indirilmiş olup, hali hazırda bu oranın uygulanmasına devam edilmektedir.

Şeker Kanunu'na göre yurtiçinde pazarlanamayan ve ihraç edilmek zorunda olan C şekeri, imalatçı- ihracatçıların şeker taleplerinin karşılanması suretiyle yurtdışı edilir.

İmalatçı-ihracatçı firmalara yaptıkları ihracat karşılığında, C şekeri kapsamındaki pancar şekerinin satışı yapılır. Satış işlemi ihracatın fiilen gerçekleştirilerek usulüne uygun biçimde belgelendirilmesi sonrasında yapılır.

¹⁰ Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, PANKOBİRLİK, Mayıs 2015 Ankara.

Tablo 11: Şeker Yurtdışı Satış Miktarı *

Yıllar	Yurtdışı Satış (Bin Ton)			Yurtdışı Satış/Üretim (%)
	Kamu	Özel	Toplam	
2002/03	259	0	259	12.0
2003/04	354	10	364	20.6
2004/05	119	59	178	9.2
2005/06	191	65	256	12.4
2006/07	204	12	216	11.7
2007/08	170	8	178	10.4
2008/09	175	11	186	8.6
2009/10	134	107	241	9.5
2010/11	208	76	284	12.6
2011/12	181	109	290	12.8
2012/13	305	34	339	15.9
2013/14	246	74	320	13.4
2014/15	135	56	191	9.3

(*): Doğrudan ihraç edilen ve dahilde işleme rejimi kapsamında satışı yapılan toplam miktardır.
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

İhracatçıların şeker talepleri C şekerini üretimi ve şeker üreticisi şirketlerin yurt içine pazarlayamadıkları A kotası şekerini kendi talepleri doğrultusunda Şeker Kurumunun uygun görmesi üzerine C şekerine aktarmaları suretiyle karşılanmaktadır. 2014/15 pazarlama yılında yeterli C şekerini arzı olmayacağı öngörüsüyle Şeker Kurumu, imalatçı/ihracatçılara C şekerini arzında bir darboğaz yaşanmaması için son iki yıldır doğrudan C şekerini ihracat iznini durdurmuştur. Ayrıca, C şekerini üretmek için yasal bir zorunlulukları bulunmamasına karşın, 2014 Aralık ayı içerisinde Şeker Kurulu, üretici firmalarla konu ile ilgili olarak toplantı yaparak, 2015/2016 pazarlama yılından itibaren tahsis edilen kotalarının en az %5'i kadar C şekerini üretilmesi konusunda mutabakat sağlanmıştır.

Türkiye şeker dış ticareti incelendiğinde gerek ihracatın gerekse ithalat miktarının önemsiz seviyede olduğu görülürken, dış ticaret bileşenlerinden özellikle ithalatın minimum seviyede kaldığı dikkati çekmektedir. Üretim seviyesinin nispeten yüksek olduğu yıllarda C şekerini ihracatında artışlar olurken, iklim koşullarına bağlı olarak üretimde azalışların yaşandığı yıllarda ise ihracatta da büyük düşüşler yaşanmaktadır. 2002-2016 döneminde Türkiye'nin toplam ihracatı 945 bin ton olup, toplam üretimin (A+B Kotası ve C şekerini) %3.2'sini oluşturmaktadır. Aynı dönemde toplam şeker ithalatı ise 266 bin ton olup, üretimin %0.9'unu, yurtiçi talebin de %1.1'ini oluşturmaktadır.

Tablo 12: Şeker Dış Ticareti

Yıllar	İhracat		İthalat*		Dış Ticaret Dengesi (İhracat-İthalat)	
	Bin Ton	Milyon USD	Bin Ton	Milyon USD	Bin Ton	Milyon USD
2002	123.5	36.0	1.2	0.9	122.3	35.1
2003	188.1	47.7	0.7	0.7	187.4	46.9
2004	133.4	39.8	0.7	0.8	132.8	39.0
2005	8.1	4.7	3.9	2.8	4.2	1.9
2006	125.9	58.4	7.4	5.4	118.5	52.9
2007	38.5	16.4	4.2	4.0	34.3	12.4
2008	5.4	3.4	4.3	4.4	1.0	-1.0
2009	5.1	3.5	4.4	4.8	0.7	-1.3
2010	77.3	45.2	4.2	4.9	73.1	40.2
2011	74.2	58.2	4.7	5.5	69.5	52.6
2012	33.4	25.4	5.5	6.1	27.9	19.4
2013	63.8	44.4	9.0	9.4	54.8	35.0
2014	15.9	10.9	4.6	4.5	11.3	6.4
2015	9.9	6.0	169.7	76.6	-159.8	-70.6
2016**	42.6	0.1	41.7	19.4	0.9	-19.3

(*): Türkiye şeker ithalatı, gıda dışı tüketim ve Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılmaktadır.

(**): Ocak-Şubat dönemi

Kaynak: TÜİK

Bununla birlikte iklim koşullarına bağlı olarak şeker pancarı üretiminde yaşanan önemli azalmalar, pancar şekeri üretiminin de düşmesine neden olmaktadır. Öncelikle şeker stoklarının devreye sokulduğu bu zamanlarda, yurtiçi şeker talebinin karşılanmasında (gıda sanayinin şekerli ürünler imalatında hammadde ihtiyacının karşılanmasında) şeker ithalatı da başvurulan çözüm yollarından birisidir.

2015/16 pazarlama yılına kadar hiçbir dönem A kotasının altında üretim yapmayan şeker sektörü, 2014/15 ve 2015/16 pazarlama yıllarında yaşanan üretim azalması sonucu, Türkiye'nin C şekeri üretimi yetersiz kalmıştır. C şekeri üretiminin oluşmaması ve A kotası şekerden C şekerine aktarımın önceki yıllar ortalamasının yarısı kadar gerçekleşmesi nedeniyle, imalatçı/ihracatçıların C şeker taleplerinin karşılanmasında bir darboğaz yaşanmaması için dahilde işleme rejimi kapsamında şeker ithalatına izin verilmiştir. Bu durum 2015 ve 2016 yıllarında şeker ithalatının yüksek oranda artmasına neden olmuştur. İthalat,

2015 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık 36 kat artış göstererek 170 bin ton seviyesine çıkarken, 2016 yılının ocak-şubat döneminde de 42 bin ton olmuştur ¹¹.

2015 yılına kadar dış ticaret fazlası veren şeker sektörü, iklimsel etkilerden dolayı yaşanan üretim azalmalarına bağlı olarak 2015 yılında 160 bin ton düzeyinde dış ticaret açığı vermiştir.

3.5. Stok Düzeyi

Türkiye’de şeker üretimi, arz-talep dengesini dikkate alarak belirlenen kota sistemi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Kotalar, Şeker Kurulu tarafından; üretim, satış, stok gelişmeleri ile nüfus artış hızı gibi talebi etkileyen unsurlar dikkate alınarak yapılan simülasyonlar neticesinde belirlenmektedir. Bu planlı şeker üretim modeliyle hem ülke şeker talebi karşılanmakta hem de pazarlama yılı sonu itibariyle uygun bir stok düzeyine ulaşılmaktadır.

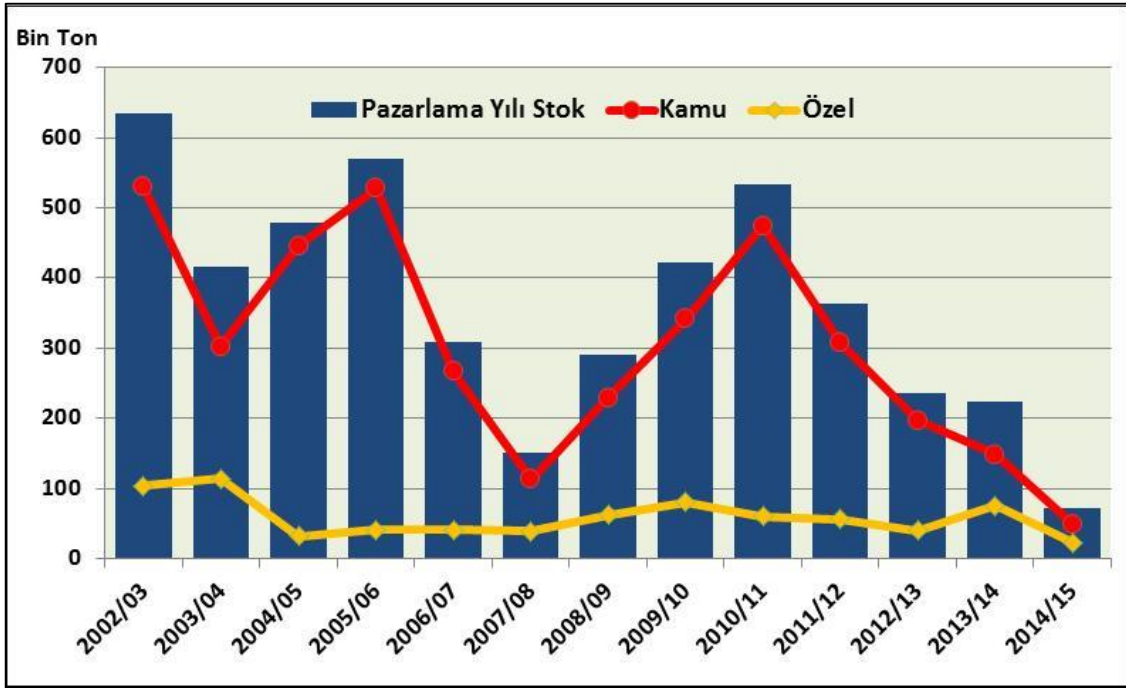
Güvenlik amaçlı tahsis edilen B kotası çerçevesinde üretilen şeker miktarı, şeker stoklarının temel belirleyicisi olmaktadır. Genel olarak A kotasının %3’ü kadar tahsis edilen B kotası, stok miktarının minimum seviyelere inmesi durumunda Şeker Kurumu’nca artırılabilir ¹².

Türkiye şeker stok miktarı incelendiğinde, pazarlama yılı sonu itibariyle stok düzeyinin 300-500 bin ton arasında değiştiği, üretim azalmasının olduğu yıllarda ise 100 bin ton ve altına indiği görülmektedir. 2002/03 pazarlama yılında 634 bin ton seviyesinde olan şeker stok miktarı, 2007/08 pazarlama yılında 152 bin ton, 2013/14 sezonunda ise 224 bin ton, 2014/15 pazarlama yılı sonunda ise 72 bin ton seviyesine kadar inmiştir.

¹¹ Şeker Kurulu, son iki pazarlama yılında iklim koşullarına bağlı olarak gerçekleşen üretim düşüklüğünün oluşturduğu darboğazların tekrarlanmasını önlemek amacıyla Temmuz ayı içerisinde 2 milyon 500 bin ton olarak belirlediği 2016/2017 pazarlama yılı A kotasını 2 milyon 650 bin tona yükseltmiştir..

¹² Şeker Kurulu, son iki pazarlama yılında yaşanan üretim düşüklüğü nedeniyle azalan stokları yükseltmek ve önümüzdeki dönemde arz eksikliği durumlarında kullanılmak üzere 2014/2015 pazarlama yılında A kotasının %3’ü olarak belirlenen B kotasını, 2015/2016 pazarlama yılından itibaren %5’e çıkarmıştır.

Grafik 31: Pazarlama Yılı İtibarıyla Şeker Stoku

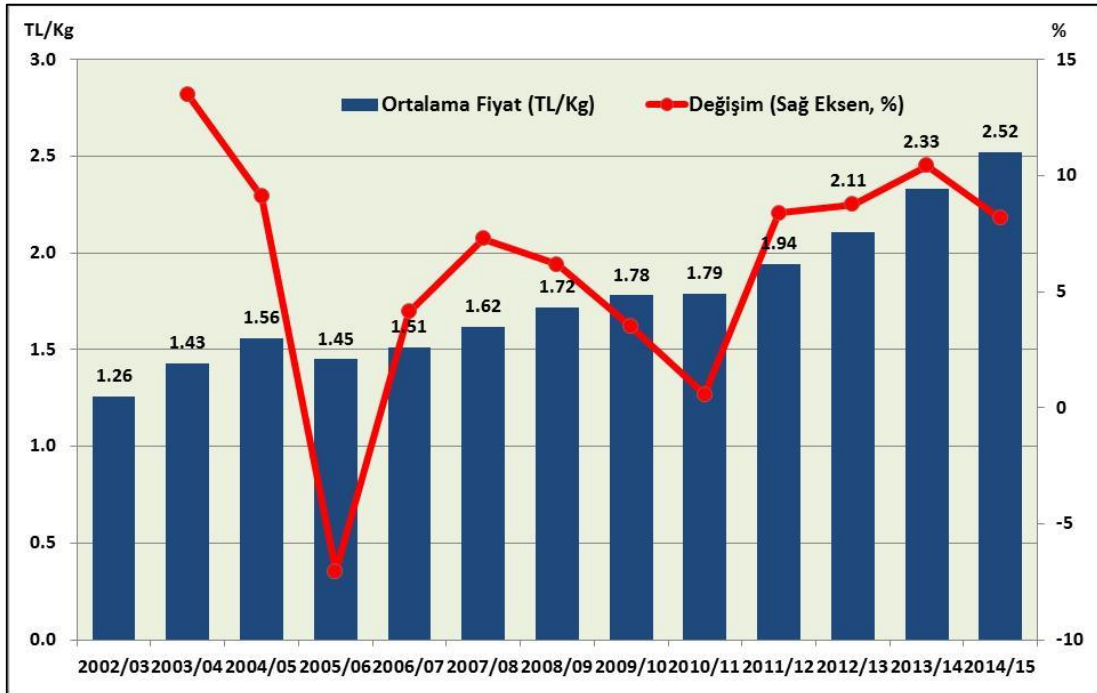

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

3.6. Fiyatlar

Şeker satış fiyatları 2005/06 pazarlama yılı hariç olmak üzere yıllar itibarıyla sürekli olarak artış göstermektedir. Fiyatlardaki artış özellikle 2011 yılından sonra daha belirginleşirken, 2010-2015 döneminde ortalama fiyat artışı yaklaşık %41 olmuştur.

Grafik 32: Türkiye Ortalama Şeker Fiyatlarının Gelişimi

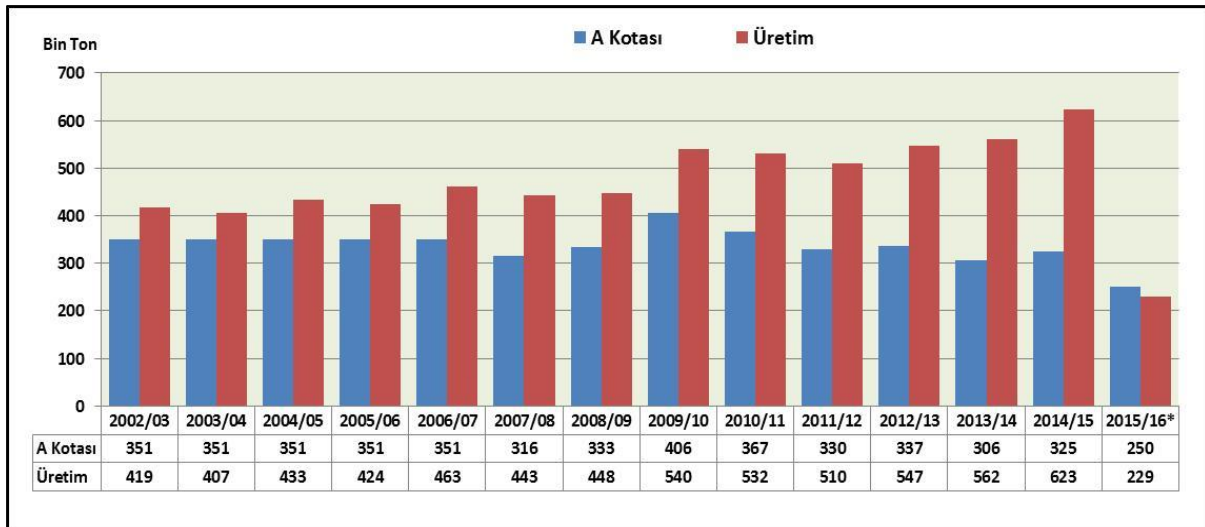
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

3.7. Nişasta Bazlı Şeker

Türkiye şeker sektöründe nişasta bazlı şeker üreten toplam 9 firma faaliyet göstermektedir. Şeker Kanunu kapsamında kota tahsisi yapılan 5 şirkete ait 5 fabrikanın nişasta bazlı şeker üretim kapasitesi (kotaya esas kapasite) 936 bin ton/yıldır. Bunun dışında kota hakkı bulunmayan ve kota tahsis edilmeyen, sadece yurt dışına ihraç edilmek üzere nişasta bazlı şeker üretim faaliyetinde bulunabilen 4 şirkete ait nişasta bazlı şeker üretim kapasitesi ise 269 bin ton/yıldır.

Nişasta bazlı şeker üretim miktarı incelendiğinde, 2002/03 pazarlama yılı itibarıyla 419 bin ton olan üretimin yıllar itibarıyla sürekli olarak artış gösterdiği ve 2014/15 pazarlama yılında 623 bin ton olduğu görülmektedir. 2002/03 pazarlama yılında nişasta bazlı şeker üretim miktarı, pancar şekeri üretiminin %19.4'ü kadar iken, 2014/15 pazarlama yılında bu oran %30.3 düzeyine yükselmiştir.

Grafik 33: Türkiye Nişasta Bazlı Şeker Kotası ve Üretimi

(*): Üretim verisi Eylül-Ocak dönemi itibarıyla

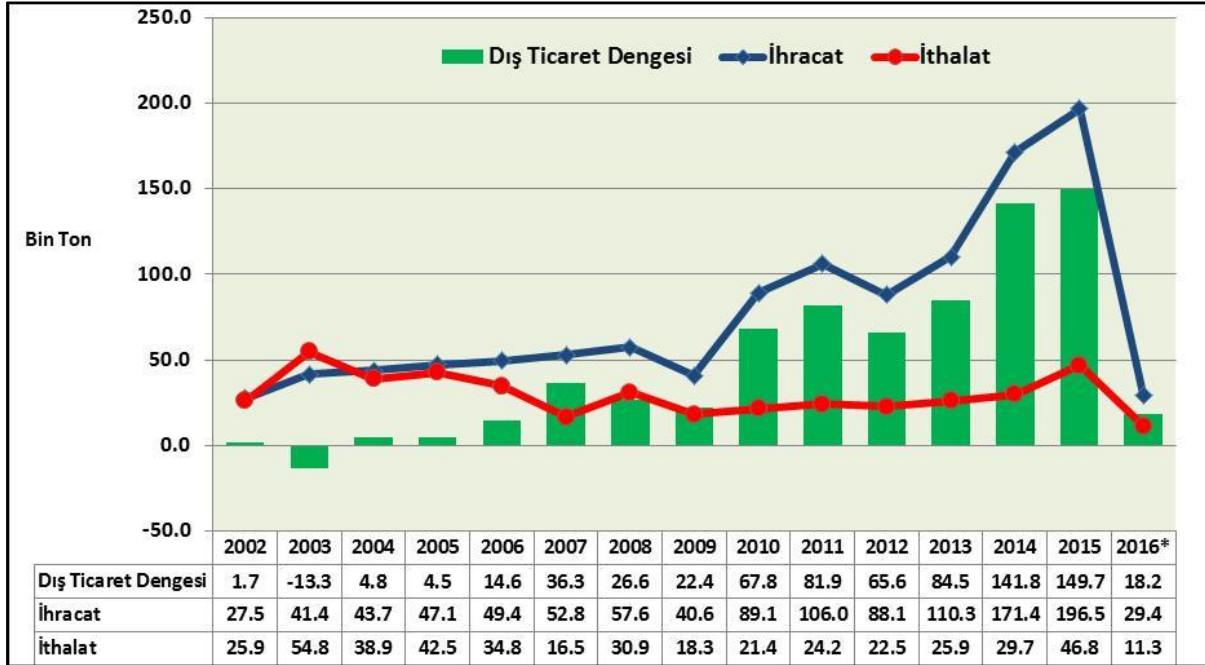
Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Türkiye’de mısırdan üretilen nişasta bazlı tatlandırıcılar doğrudan tüketilmemekte, daha çok şekerli ürünler sanayiinde girdi olarak kullanılmaktadır. Bu tatlandırıcıların başlıca kullanım alanları şekerlemeler, şekerli ve unlu ürünler, geleneksel tatlılar, dondurma, helva, reçel ve marmelat, alkollü ve alkolsüz içeceklerdir.

Nişasta bazlı şeker üretiminin önemli kısmı yurtiçinde kullanıcı sektörlerine satışı yapılırken, yaklaşık %20’lik kısmı da yurtdışına ihraç edilmektedir. 2002 yılında 28 bin ton düzeyinde olan ihracat miktarı, 2011 yılında 106 bin ton, 2015 yılında ise 197 bin ton seviyesine yükselmiştir.

Türkiye, nişasta bazlı şeker dış ticaretinde 2003 yılı hariç olmak üzere bütün yıllar dış ticaret fazlası vermiştir. Dış ticaret fazlası 2004 yılında 5 bin ton civarında iken, 2013'te 85 bin ton, 2015 yılında da 150 bin ton düzeyindedir.

Grafik 34: Nişasta Bazlı Şeker Dış Ticareti

(*): Ocak-Şubat dönemi

Kaynak: TÜİK

Nişasta bazlı şeker fiyatlarının gelişimi incelendiğinde, ürün ortalama fiyatlarının pazarlama yılı itibarıyla sürekli olarak arttığı görülmektedir. 2009-2014 döneminde %34 oranında artan ortalama satış fiyatı, 2013/14 pazarlama yılı itibarıyla 1.57 TL/Kg'dır. Ürün fiyatları pancar şekeri ortalama satış fiyatları ile mukayese edildiğinde ise, nişasta bazlı şeker fiyatının pancar şekerine göre yaklaşık %30 daha düşük olduğu görülmektedir.

4. HAMMADDE (ŞEKER PANCARI) ANALİZİ

Türkiye şeker sanayisinin temel hedefi, yurtiçi şeker talebinin güvenli ve sağlıklı bir şekilde karşılanmasıdır. Şeker talebinin güvenli bir şekilde sağlanması açısından öncelikle şeker pancarı üretiminin gerek miktar gerekse kalite (polar düzeyi) açısından yeterli düzeyde olması son derece önem taşımaktadır. Üretim miktarının yetersiz olması, şeker üreten tesislerin hammadde temini açısından darboğaza girmesine neden olurken, ürünün kalite düzeyinin düşük olması da yine şeker üretim miktarını olumsuz etkileyen faktörlerin başında gelirken, maliyetlerin de yükselmesine neden olmaktadır.

Pancar bir münavebe bitkisi olup, 2001 yılından bu yana aynı alana dört yılda bir ekilmektedir. (Erciş, Kars ve Muş Şeker Fabrikalarında üç yılda bir ekilmektedir.) Türkiye’de şeker pancarı her yıl üreticilerle yapılan “Şeker Pancarı Üretim Sözleşmesi” esaslarına uygun olarak yapılmaktadır. Şeker pancarı tarımı sözleşmeli üretimin ilk örneklerinden biri olup, tarımın sanayiye entegre olmasını sağlamış ve gıda sanayinin temel taşıını oluşturmuştur.

Şeker pancarı üretimi, ilgili Kanun ve Yönetmelik hükümleri doğrultusunda, Şeker Kurulu tarafından tespit edilerek şirketlere tahsis edilen pancar şekeri kotalarının üretim garantisi için yine Kurulca belirlenen pancar ekim alanlarından, üreticiler ve/veya temsilcileri ile şirketler veya fabrikalar arasında sözleşme düzenlenmesi suretiyle kotalı olarak yapılmaktadır.

4.1. Ekilen Alan

Şeker pancarı, elverişli iklim şartlarında, özellikle de yeterli yağış veya düzenli sulama şartlarında yüksek miktarda şeker üretir. Şeker pancarının 1 kg kuru madde üretimi için yaklaşık 500 mm civarında yağışa ihtiyacı vardır. Türkiye’de şeker pancarı tarımı, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri dışında kalan bölgelerde yapılmaktadır. Pancar yetiştirilen bölgelerin %94’ü deniz seviyesinden en az 700 metre yüksekliktedir. Şeker pancarı tarımı yapılan alanların yaklaşık %70’i, kara iklimine sahip, yıllık ortalama 300-500 mm yağış alan İç ve Doğu Anadolu Bölgelerinde; %24’ü yıllık ortalama yağış miktarı 350-500 mm arasındaki Akdeniz, Ege ve Karadeniz Geçit İklim Bölgelerinde; %6’sı ise yıllık ortalama 700-900 mm yağış alan Marmara ve Karadeniz Deniz İklim Bölgelerinde yer almaktadır.

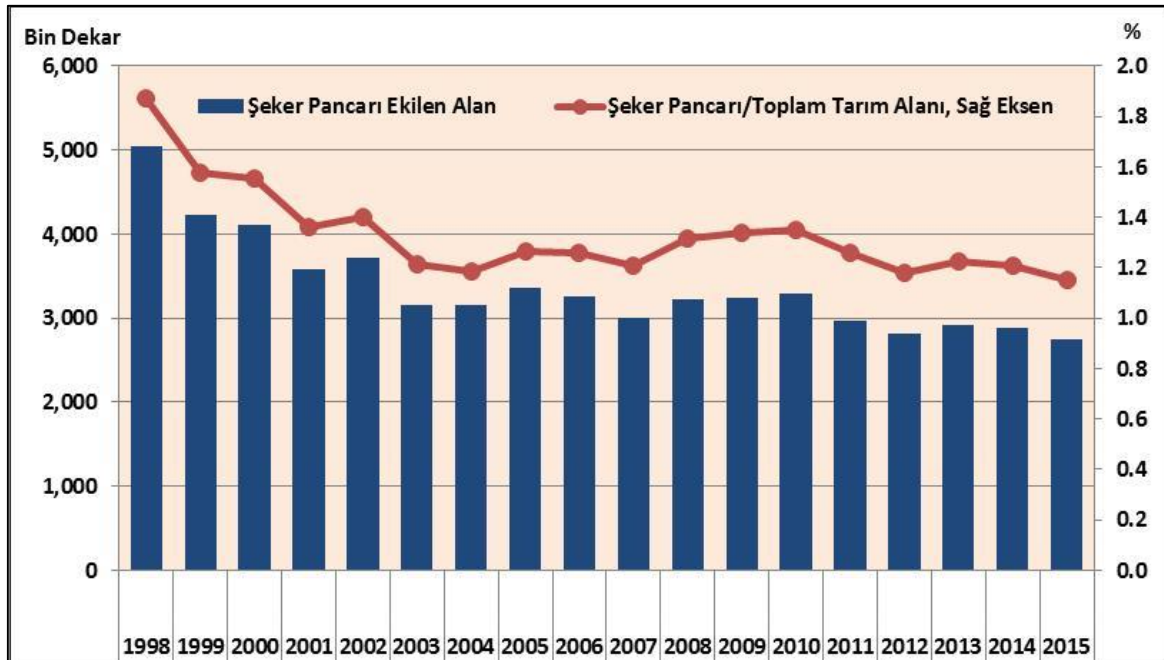
2015 yılı itibarıyla Türkiye’nin toplam tarım alanları 239.5 milyon dekar alan olup, bunun 157.4 milyon dekarlık bölümünde tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekimi yapılırken, 2.9 milyon dekar alanda da şeker pancarı ekimi yapılmaktadır.

Şeker pancarı yetiştiriciliği düzey 2 bölgeleri itibarıyla incelendiğinde en fazla ekim yapılan düzey 2 bölgesinin Konya ve Karaman illerinden oluşan TR52 bölgesi olduğu görülmektedir. 2015 yılı itibarıyla Türkiye geneli şeker pancarı ekim alanlarının %30.8'lik kısmı TR52 bölgesinde yer alırken, %19.7'lik bölümü Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinden oluşan TR72 bölgesinde, %8.9'luk bölümü de Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir illerinden oluşan TR71 bölgesinde yer almaktadır. Bu üç düzey 2 bölgesi şeker pancarı ekim alanlarının %59.4'lük kısmını oluşturmaktadır.

Şeker pancarı ekimi yapılan alanlar il bazında incelendiğinde ise en fazla ekim yapılan ilin Konya olduğu görülmektedir. Konya'da şeker pancarı ekimi yapılan alan miktarı 753,788 dekar olup, Türkiye genelindeki şeker pancarı ekim alanlarının %27.4'lük bölümünü oluşturmaktadır. Bu ili sırasıyla %10.1 pay ile Yozgat, %5.7 ile Kayseri, %5.5 ile Eskişehir ve %5.2 pay ile de Aksaray izlemektedir. Bu beş il Türkiye genelindeki şeker pancarı ekim alanlarının %54 gibi oldukça önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.

Şeker pancarı ekim alanlarının gelişimi incelendiğinde 2000 yılına kadar artan ekim alanlarının 2000 yılından itibaren kademeli olarak azaldığı dikkati çekmektedir.

Grafik 35: Türkiye Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi ve Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK

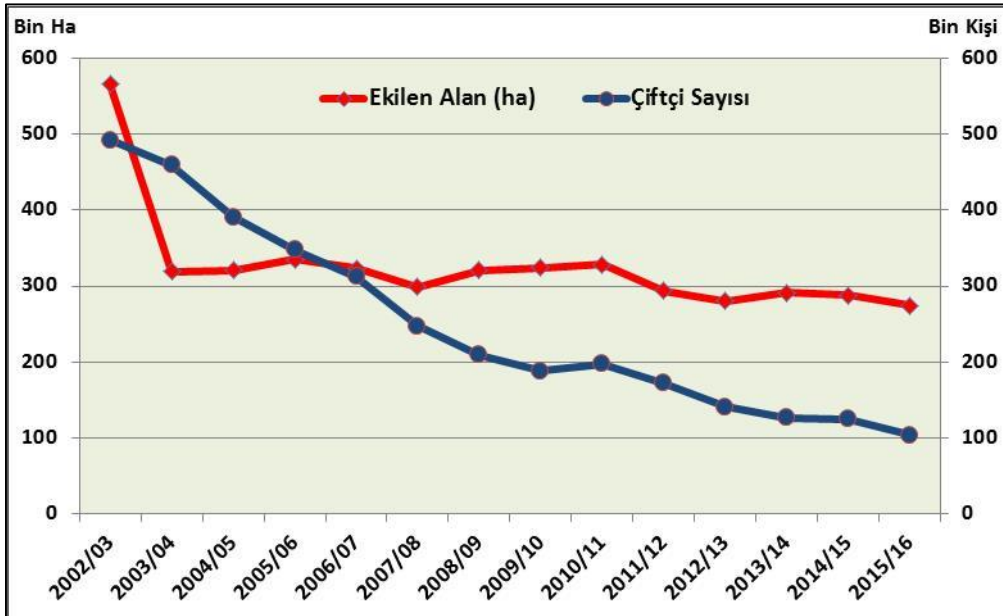
Grafikten de görüldüğü gibi, 1998 yılında 5 milyon dekar olan şeker pancarı ekim alanı, 2000 yılından itibaren sürekli olarak azalmıştır. 1998-2015 dönemini kapsayan 17 yıllık süre içinde şeker pancarı ekim alanları yarı yarıya azalarak 2.8 milyon dekara kadar gerilemiştir. Şeker

pancarı ekim alanlarındaki azalmaların neticesinde, toplam tarım alanı içinde şeker pancarı ekim alanlarının payında da önemli düşüşler yaşanmıştır. Nitekim 1998 yılında toplam tarım alanları içinde %1.9 olan şeker pancarı ekim alanlarının payı, 2015 yılına gelindiğinde %1.1 seviyesine düşmüştür.

Ekim alanlarındaki dönemsel gelişmeye iller bazında baktığımızda 1998 yılı itibarıyla ekilen alan içinde önemli bir yer işgal eden illerden Aksaray'da şeker pancarı ekim alanları 1998 -2015 döneminde %54 oranında azalırken, Eskişehir'de %48, Afyonkarahisar'da %49, Ankara'da %46, Kahramanmaraş'ta %63, Samsun'da %91'lik bir azalış yaşanmıştır. Bu dönemde Yozgat ilindeki şeker pancarı ekim alanları %7.6 oranında artarken, en fazla ekim alanı ve üretime sahip olan Konya'da şeker pancarı ekim alanı %10 azalış göstermiştir.

2015/16 pazarlama yılı itibarıyla Türkiye'de şeker pancarı üretimi yapan çiftçi sayısı 103 bin civarında olup, bunun %64.8'i kamu şeker fabrikalarına sözleşmeli üretim yaparken, %35.2'si de özel sektör şeker fabrikalarına sözleşmeli pancar yetiştiren çiftçilerdir. Çiftçi sayısı, 2002 yılından itibaren çiftçi kayıt sistemine geçilmesi, Ziraat Odasına kayıt zorunluluğunun getirilmesi ve kotalı üretimin uygulanması sonucu 2002-2015 döneminde yaklaşık olarak %80 azalış göstermiştir.

Grafik 36: Çiftçi Sayısı ve Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

Ekilen alan ve çiftçi sayısındaki dönemsel değişim AB ve şeker üretiminde ön planda olan üye ülkeler açısından mukayese edildiğinde, 2003-2015 döneminde ekilen alanda meydana gelen

azalışın Türkiye’de daha az olduğu görülürken, çiftçi sayısındaki azalmanın ise dönem içinde AB genelinden yaklaşık 13 puan daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 13: AB ve Türkiye Şeker Pancarı Ekili Alanı ve Çiftçi Sayısındaki Değişim

	Ekilen Alan (Ha)		Çiftçi Sayısı		Dönemsel Değişim (%)	
	2003/04	2014/15	2003/04	2014/15	Ekilen Alan	Çiftçi Sayısı
AB 28	2,213,919	1,548,757	351,832	141,178	-30.0	-59.9
• Almanya	443,545	339,041	48,183	30,231	-23.6	-37.3
• Fransa	400,711	371,000	30,200	26,000	-7.4	-13.9
• Polonya	297,131	197,555	83,429	34,591	-33.5	-58.5
• İngiltere	135,700	103,000	7,072	3,487	-24.1	-50.7
• Hollanda	102,000	75,591	16,397	8,130	-25.9	-50.4
Türkiye	319,498	287,461	459,571	124,354	-10.0	-72.9

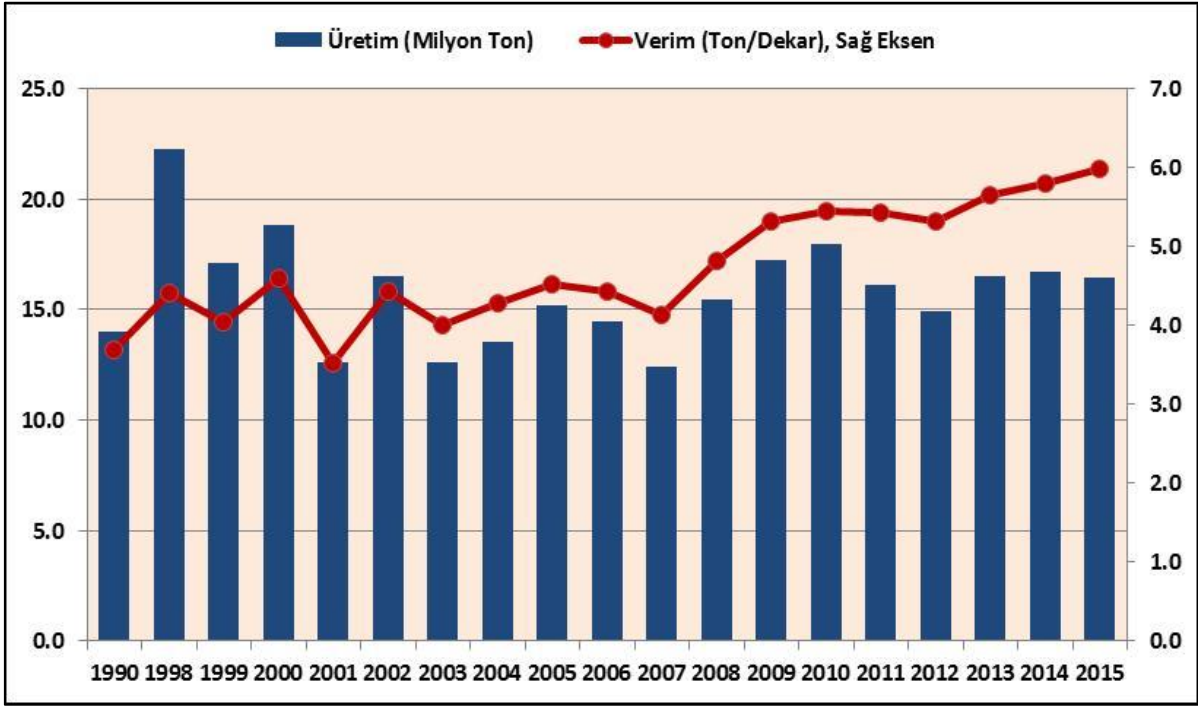
Kaynak: COMITE EUROPEEN DES FABRICANTS DE SUCRE, CEFS SUGAR STATISTICS 2015., T.C. Şeker Kurumu

4.2. Üretim ve Verim Durumu

Türkiye şeker pancarı üretim miktarı 2015 yılı itibarıyla 16.5 milyon ton düzeyindedir. Üretim miktarının gelişimi incelendiğinde, üretimin 1998 yılında en yüksek seviyesi olan 22.3 milyon ton düzeyine çıktığı görülürken, daha sonraki yıllarda ekilen alanlardaki azalmayla birlikte kademeli olarak düşüş gösterdiği dikkati çekmektedir. Nitekim ekilen alanların 1999 yılında bir önceki yıla göre %16 azalması ve yine iklim şartlarından dolayı verim düzeyinin yine bir önceki yıla göre %9 oranında düşüş göstermesi 1999 yılında üretim miktarında da %23 civarında bir azalmaya neden olmuştur. Sonraki yıllarda verim düzeyinde artışlar olmakla birlikte özellikle ekim alanlarında yaşanan azalmalar neticesinde şeker pancarı üretim miktarı yıllık ortalama 15-16 milyon ton seviyesinde olmuştur.

1998-2015 döneminde şeker pancarı ekim alanlarında %45 oranında bir azalmaya karşın şeker pancarı üretim miktarında önemli bir gerileme yaşanmamış, hatta üretim miktarı 1998 yılı dikkate alınmadığında artış trendi sergileyerek 15 milyon tonun üzerinde bir seviyede tutunmuştur.

Grafik 37: Türkiye Şeker Pancarı Üretimini Gelişimi ve Verim Düzeyi

Kaynak: TÜİK

Ekili alandaki önemli azalmaya karşın üretim miktarındaki bu artışın en önemli belirleyicisi ise verim düzeyinde sağlanan artışlar olmuştur. 1990 yılında şeker pancarı üretiminde dekar başına ortalama 3,682 kg verim alınırken, verim düzeyi 1994'te 3,144 kg, 1998'de 4,417 kg, 2003 yılında ise 4,003 kg olmuştur. İzleyen yıllarda verim düzeyinde yıllar itibarıyla sağlanan düzenli artışlar neticesinde dekar başına şeker pancarı verimi 2005'te 4,521 kg, 2008'de 4,810 kg, 2010'da 5,451 kg ve 2015 yılında ise 5,980 kg olmuştur.

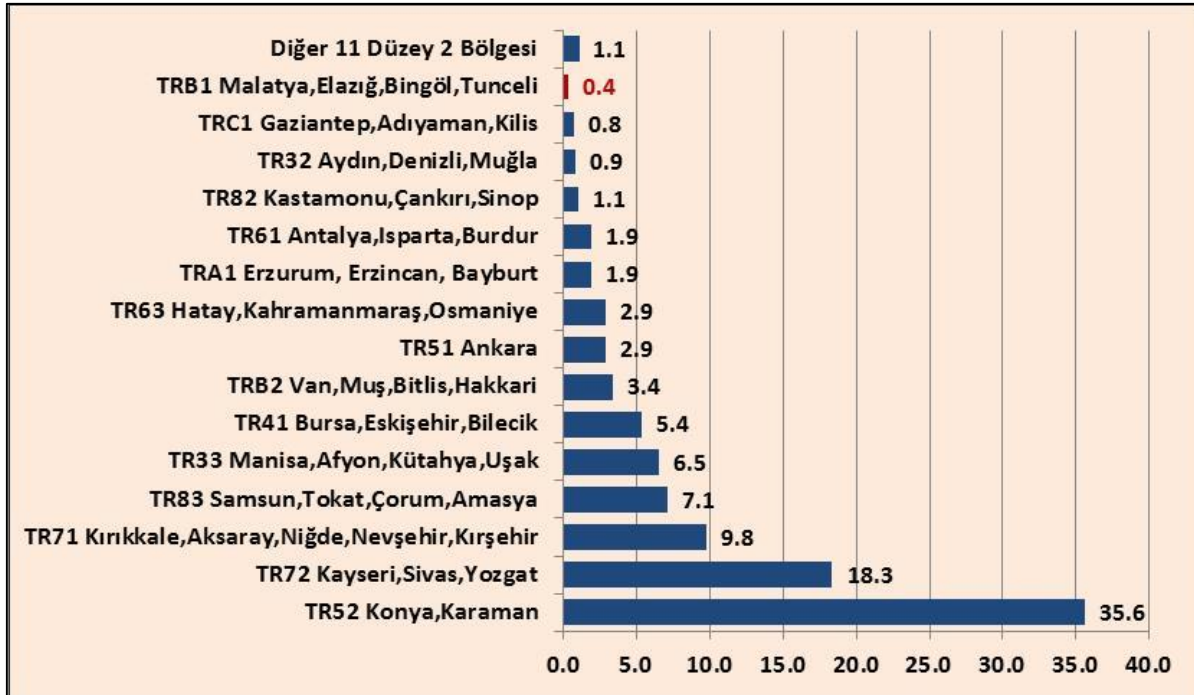
Tablo 14: Türkiye Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu

Yıllar	Ekilen Alan		Üretim		Verim Kg/Dekar
	Bin Dekar	Değişim (%)	Bin Ton	Değişim (%)	
1990	3,799	-	13,986	-	3,682
1995	3,123	-17.8	11,171	-20.1	3,577
1998	5,045	61.5	22,283	99.5	4,417
2000	4,100	-18.7	18,821	-15.5	4,590
2005	3,358	-18.1	15,181	-19.3	4,521
2006	3,257	-3.0	14,452	-4.8	4,437
2007	3,002	-7.8	12,415	-14.1	4,135
2008	3,220	7.3	15,488	24.8	4,810
2009	3,244	0.7	17,275	11.5	5,324
2010	3,292	1.5	17,942	3.9	5,451
2011	2,973	-9.7	16,126	-10.1	5,425
2012	2,807	-5.6	14,920	-7.5	5,315
2013	2,913	3.8	16,489	10.5	5,660
2014	2,888	-0.9	16,743	1.5	5,798
2015	2,753	-4.7	16,462	-1.7	5,980

Kaynak: TÜİK

Şeker pancarı üretim miktarı düzey 2 bölgeleri bazında incelendiğinde, en yüksek üretim miktarının ekili alanda olduğu gibi, Konya ve Karaman illerinden oluşan TR52 bölgesine ait olduğu görülmektedir. TR52 Bölgesi şeker pancarı üretiminde Türkiye üretim miktarının %35.6'sını karşılarken, bunu sırasıyla %18.3 ile Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinden oluşan TR72 bölgesi, %9.8 pay ile de Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir illerinden oluşan TR71 bölgesi izlemektedir. Bu üç düzey 2 bölgesi, Türkiye genelinde üretilen şeker pancarı üretim miktarının %63.7'sini karşılamaktadır.

Grafik 38: Şeker Pancarı Üretiminin Düzey 2 Bölgeleri Bazında Dağılımı (2015) (%)

Kaynak: TÜİK

Bölgeler bazında şeker pancarı verim düzeyine bakıldığında ise 2015 yılı itibarıyla en yüksek verim düzeyinin 8.4 ton/dekar ile TRC1 bölgesine (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ait olduğu ve bunu sırasıyla 7.3 ton/dekar ile TR63 bölgesi (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), 6.9 ton/dekar ile de TR52 bölgesinin (Konya, Karaman) takip ettiği görülmektedir.

TRB1 bölgesinde (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) 2015 yılı itibarıyla şeker pancarı verimi 5 ton/dekar olup, bölge, Türkiye ortalama verim düzeyinin %17 daha altında bir verim düzeyine sahiptir.

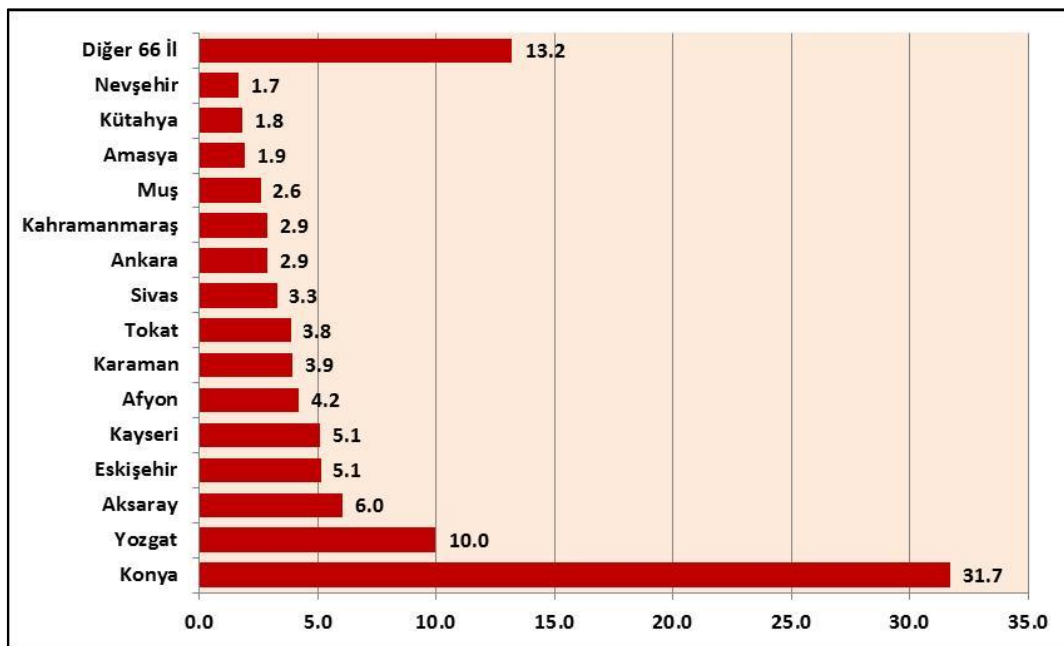
Tablo 15: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu (2015)

Düzey 2 Bölgesi	Ekilen Alan		Üretim		Verim Kg/Dekar
	Bin Dekar	Pay (%)	Bin Ton	Pay (%)	
TR52 Konya,Karaman	847	30.8	5,861	35.6	6,919
TR72 Kayseri,Sivas,Yozgat	542	19.7	3,017	18.3	5,562
TR71 Kırıkkale,Aksaray,Niğde,Nevşehir,Kırşehir	245	8.9	1,615	9.8	6,586
TR83 Samsun,Tokat,Çorum,Amasya	213	7.7	1,174	7.1	5,507
TR33 Manisa,Afyon,Kütahya,Uşak	195	7.1	1,074	6.5	5,514
TR41 Bursa,Eskişehir,Bilecik	158	5.7	888	5.4	5,617
TRB2 Van,Muş,Bitlis,Hakkari	123	4.5	559	3.4	4,553
TR51 Ankara	90	3.3	475	2.9	5,284
TR63 Hatay,Kahramanmaraş,Osmaniye	65	2.3	473	2.9	7,315
TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt	74	2.7	319	1.9	4,324
TR61 Antalya,Isparta,Burdur	62	2.3	314	1.9	5,041
TR82 Kastamonu,Çankırı,Sinop	44	1.6	177	1.1	3,999
TR32 Aydın,Denizli,Muğla	27	1.0	142	0.9	5,252
TRC1 Gaziantep,Adıyaman,Kilis	15	0.5	127	0.8	8,484
TRB1 Malatya,Elazığ,Bingöl,Tunceli	13	0.5	63	0.4	4,974
Diğer 11 Düzey 2 Bölgesi	40	1.4	184	1.1	4,653
TÜRKİYE	2,753	100.0	16,462	100.0	5,980

Kaynak: TÜİK

Şeker pancarı üretim miktarı iller itibarıyla analiz edildiğinde, en yüksek üretim miktarının ekili alanda olduğu gibi, Konya'da olduğu görülmektedir. Konya 5.2 milyon ton şeker pancarı üretimiyle Türkiye üretim miktarının %31.7'sini karşılarken, bunu sırasıyla %10 ile Yozgat, %6 ile Aksaray, %5.1 pay ile Eskişehir ve Kayseri izlemektedir. Bu beş il, Türkiye genelinde üretilen şeker pancarı üretim miktarının %57.9'unu karşılamaktadır.

Grafik 39: Şeker Pancarı Üretiminin İller İtibarıyla Dağılımı (2015 (%))

Kaynak: TÜİK

İller itibarıyla şeker pancarı verim düzeyi incelendiğinde ise üretim miktarı açısından önem taşıyan iller arasında en yüksek verim düzeyine sahip ilin Gaziantep olduğu görülmektedir. Dekar başına 8.6 ton ürün alınan Gaziantep ilini sırasıyla 7.3 ton/dekar ile Kahramanmaraş, 6.9 ton/kg ile Konya, Aksaray ve Karaman illeri takip etmektedir. Elazığ 5 ton/dekar verim düzeyi ile Türkiye ortalamasının altında bir verim düzeyine sahiptir.

Tablo 16: İller İtibarıyla Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Durumu (2015)

İller	Ekilen Alan		Üretim		Verim Kg/Dekar
	Bin Dekar	Pay (%)	Bin Ton	Pay (%)	
Konya	754	27.4	5,217	31.7	6,922
Yozgat	278	10.1	1,640	10.0	5,911
Aksaray	144	5.2	996	6.0	6,905
Eskişehir	152	5.5	841	5.1	5,540
Kayseri	158	5.7	840	5.1	5,317
Afyon	130	4.7	688	4.2	5,306
Karaman	93	3.4	644	3.9	6,894
Tokat	106	3.9	633	3.8	5,969
Sivas	107	3.9	537	3.3	5,018
Ankara	90	3.3	475	2.9	5,284
Kahramanmaraş	65	2.3	473	2.9	7,315
Muş	91	3.3	424	2.6	4,636
Amasya	60	2.2	314	1.9	5,249
Kütahya	50	1.8	297	1.8	5,906
Nevşehir	45	1.6	274	1.7	6,049
Erzincan	61	2.2	268	1.6	4,383
Kırşehir	31	1.1	213	1.3	6,802
Kastamonu	41	1.5	158	1.0	3,900
Diğer 63 il	297	10.8	1,530	9.3	5,153
TÜRKİYE	2,753	100.0	16,462	100.0	5,980

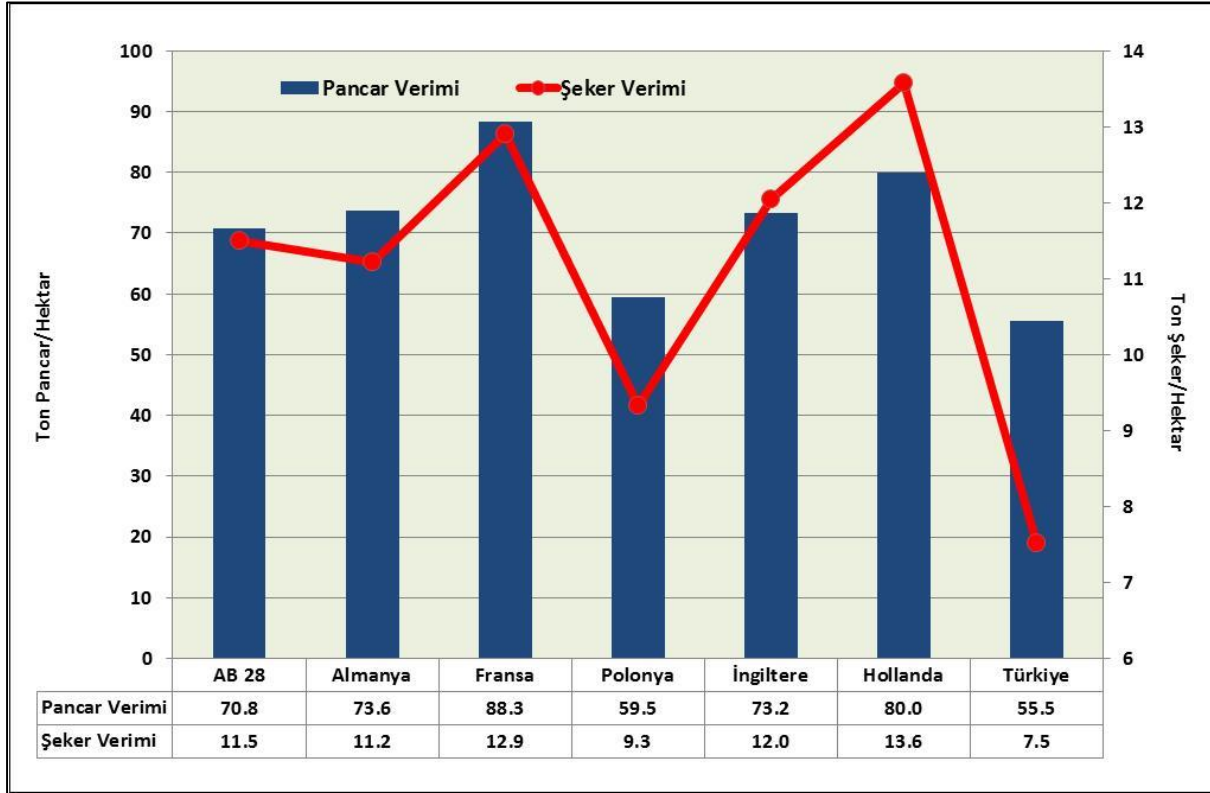
Kaynak: TÜİK

Şeker pancarı verim düzeyi AB geneli ve üye ülkeler açısından karşılaştırıldığında, Türkiye şeker pancarı veriminin AB ortalamasından yaklaşık %21 daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. 2010-2015 dönem arasını kapsayan beş pazarlama yılı itibarıyla ortalama pancar verimi Türkiye genelinde 55.5 ton/ha iken, AB 28 genelinde 70.8 ton/ha düzeyindedir. AB'ye üye ülkelerden Almanya'da hektar başına ortalama pancar verimi 73.6 ton iken, Fransa'da 88.3 ton'dur.

Hektar başına şeker verim düzeyi incelendiğinde ise, Türkiye genelinde hektar başına elde edilen şeker miktarının AB ortalamasından yaklaşık %35 daha düşük olduğu dikkati

çekmektedir. 2010-2015 dönem arasını kapsayan beş pazarlama yılı itibarıyla Türkiye’de hektar başına ortalama 7.5 ton/şeker üretimi alınırken, AB genelinde ortalama verim düzeyi hektar başına 11.5 ton/şeker’dir.

Grafik 40: AB ve Türkiye’de Şeker Pancarı ve Şeker Ortalama Verimlilik Oranı (2010-2015 Dönemi)

Kaynak: COMITE EUROPEEN DES FABRICANTS DE SUCRE, CEFS SUGAR STATISTICS 2015., T.C. Şeker Kurumu, Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, PANKOBİRLİK, Mayıs 2015 Ankara.

Şeker pancarı ve dolayısıyla şeker üretimi açısından bir diğer verimlilik göstergesi de pancar şeker oranıdır (polar). Türkiye şeker pancarı polar düzeyi incelendiğinde %17 civarında olduğu görülmektedir. Pancar polar oranı son beş pazarlama yılı itibarıyla (2011-2016) kamuda ortalama %16.3 düzeyinde iken, özel sektörde bu oran ortalama %16.9 seviyesindedir.

Pancar şeker oranı AB geneli ve üye ülkeler bazında karşılaştırıldığında, Türkiye’de şeker pancarı polar düzeyinin AB ortalaması ve üye ülkelere yakın olduğu görülürken, Fransa %18.1 ortalama polar oranı ile AB içerisinde ilk sırada yer almaktadır.

Tablo17: AB ve Türkiye’de Şeker Pancarı Polar Oranı (%)

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	5 Yıl Ortalama
AB 28	17.3	18.0	18.0	18.0	17.0	17.7
• Almanya	17.3	18.0	18.2	17.7	17.3	17.7
• Fransa	18.1	18.7	18.1	18.0	17.7	18.1
• Polonya	16.4	18.0	17.3	17.6	17.1	17.3
• İngiltere	16.9	18.4	17.0	17.5	17.2	17.4
• Hollanda	16.8	17.0	17.1	16.9	16.7	16.9
Türkiye	16.0	17.2	17.3	17.5	15.6	16.7

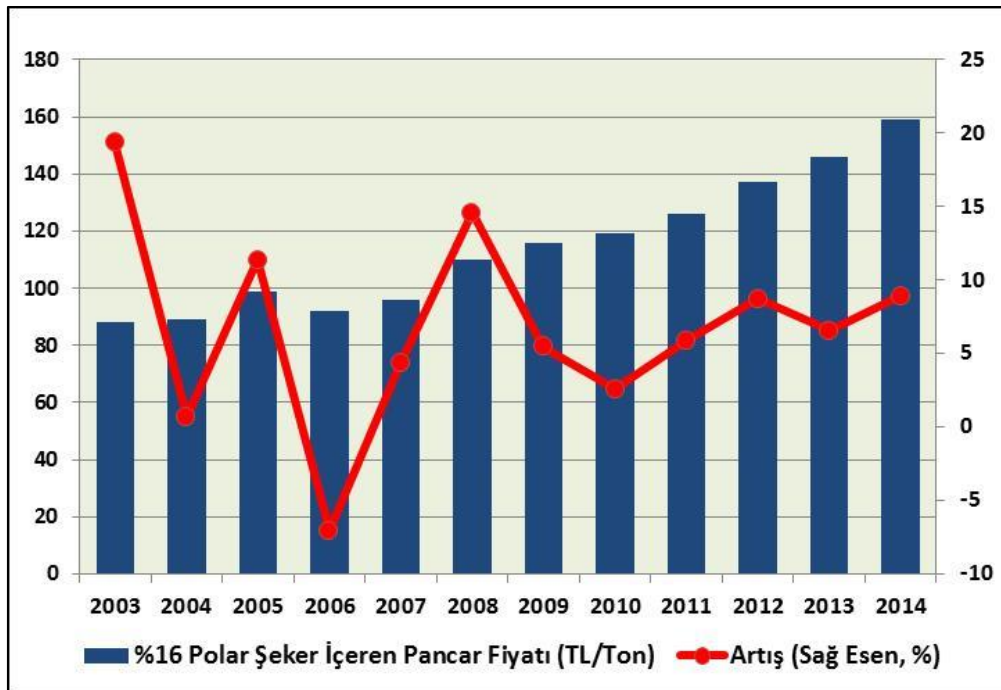
Kaynak: COMITE EUROPEEN DES FABRICANTS DE SUCRE, CEFS SUGAR STATISTICS 2015., T.C. Şeker Kurumu.

4.3. Fiyatlar

Şeker Kurulu tarafından tespit edilerek şirketlere tahsis edilen pancar şekeri kotaları çerçevesinde sözleşmeli ve kotalı olarak sürdürülen pancar üretiminde fiyatların belirlenmesinde en önemli faktör polar düzeyidir. Polar seviyesinin yüksek olması fiyatlar düzeyini yükseltirken, aksi durumda pancar fiyatları düşmektedir.

2013 yılı ürünü %16 polar şeker içeren A kotası pancarın fiyatı ortalama 146 TL/ton iken, kotanın üzerinde üretilen ve C pancarı kapsamında tedarik edilen pancarın fiyatı ise 80-95 TL/ton olarak belirlenmiştir. 2014/15 üretim ve pazarlama yılında pancar fiyatları yaklaşık %9 artış göstererek, %16 polar şeker içeren A kotası pancarın fiyatı ortalama 159 TL/ton, C pancarının fiyatı ise 90-118 TL/ton olarak belirlenmiştir.

Grafik 41: Şeker Pancarı Ortalama Fiyatı

Kaynak: T.C. Şeker Kurumu

5. ELAZIĞ ŞEKER SANAYİ VE HAMMADDE (ŞEKER PANCARI) ANALİZİ

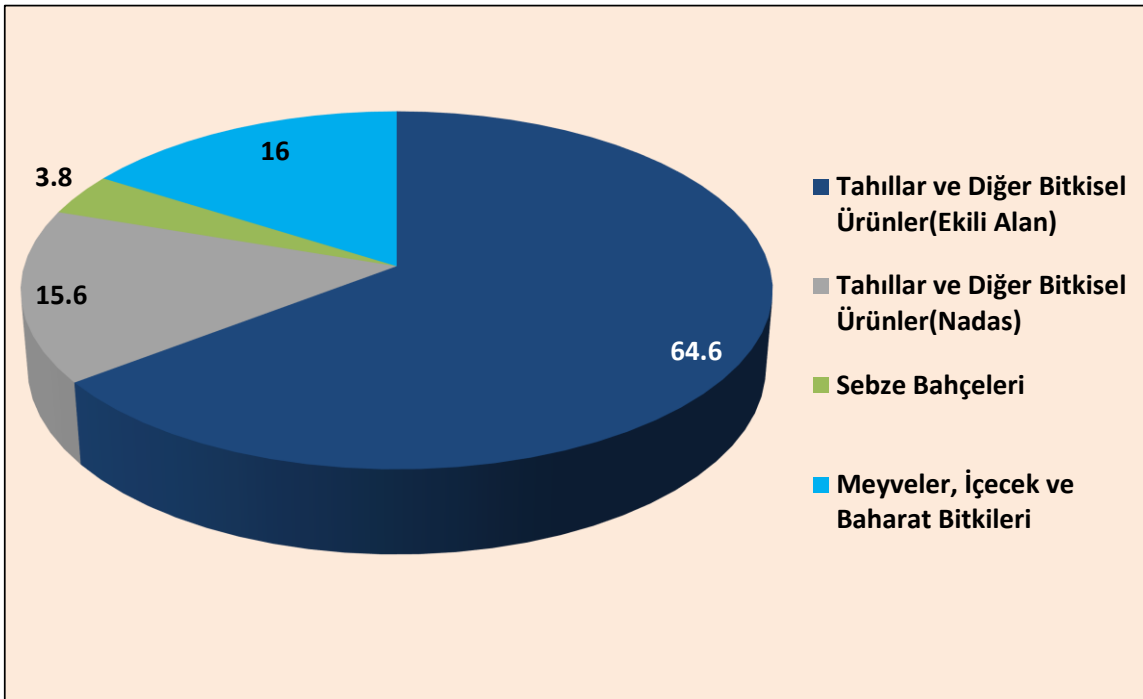
5.1. Hammadde Analizi

Elazığ'da 1956 yılında şeker fabrikasının üretim faaliyetine geçmesiyle beraber endüstriyel anlamda şeker pancarı tarımı yapılmaya başlanmıştır.

Ekilen Alan

TÜİK verilerine göre 2015 yılında Elazığ'ın toplam tarım alanı 1,594,635 dekar olup, bunun 1,278,608 dekarı tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, 59,806 dekarı sebze bahçeleri, 256,083 dekarı meyveler, içecek ve baharat bitkileri, 138 dekarı süs bitkileri alanından oluşmaktadır. Şeker pancarı ekim alanı 10,706 dekar olup, nadas alanı hariç tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekim alanı içerisinde %0.7 pay almaktadır.

Grafik 42: Elazığ İli Toplam Tarım Alanının % Dağılımı

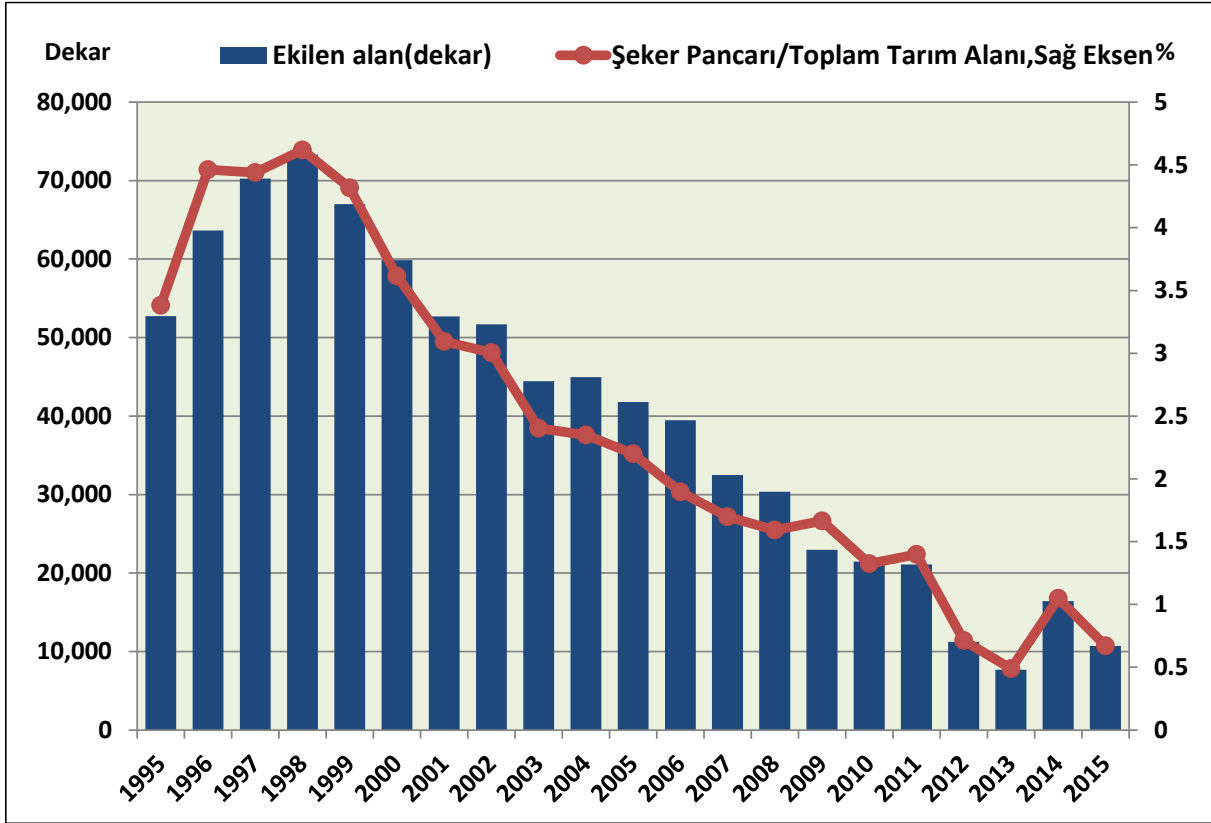

Kaynak: TÜİK

Şeker pancarı ekim alanlarının gelişimi incelendiğinde 1998 yılına kadar artan ekim alanlarının 1998'de 73,330 dekara ulaştıktan sonra 1998-2015 döneminde %85 azalarak 2015'de 10,706 dekara düştüğü görülmektedir.

1998-2015 döneminde şeker pancarı ekim alanlarındaki daralma Türkiye genelinde %45 iken Elazığ'da %85'dir. Şeker pancarı ekim alanının toplam tarım alanı içerisindeki payı da 1998'de %4.6 iken 2015'de %0.7'ye gerilemiştir.

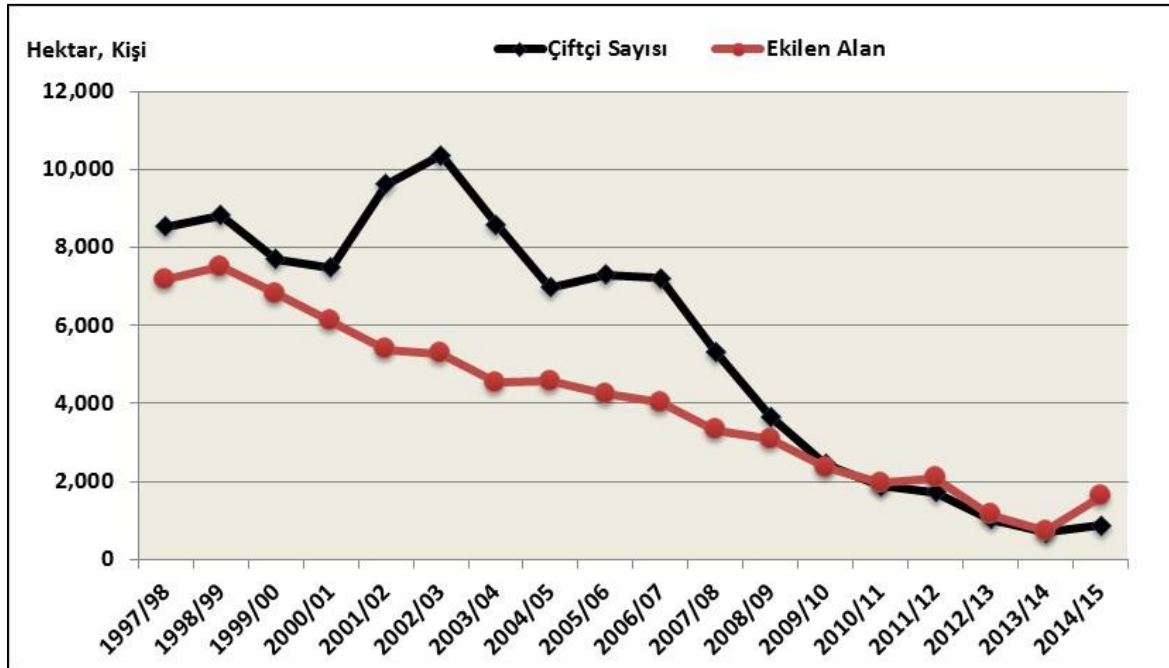
Grafik 43: Elazığ Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi ve Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK

Pancar ekim alanlarının daralmasıyla birlikte pancar eken çiftçi sayısında da önemli düşüşler meydana gelmiştir. 1997/98 kampanya döneminde 8,547 olan çiftçi sayısı 2002/03 döneminde 10,368'e ulaşmıştır.

Grafik 44: Elazığ İli Pancar Eken Çiftçi Sayısı ve Şeker Pancarı Ekili Alanının Gelişimi

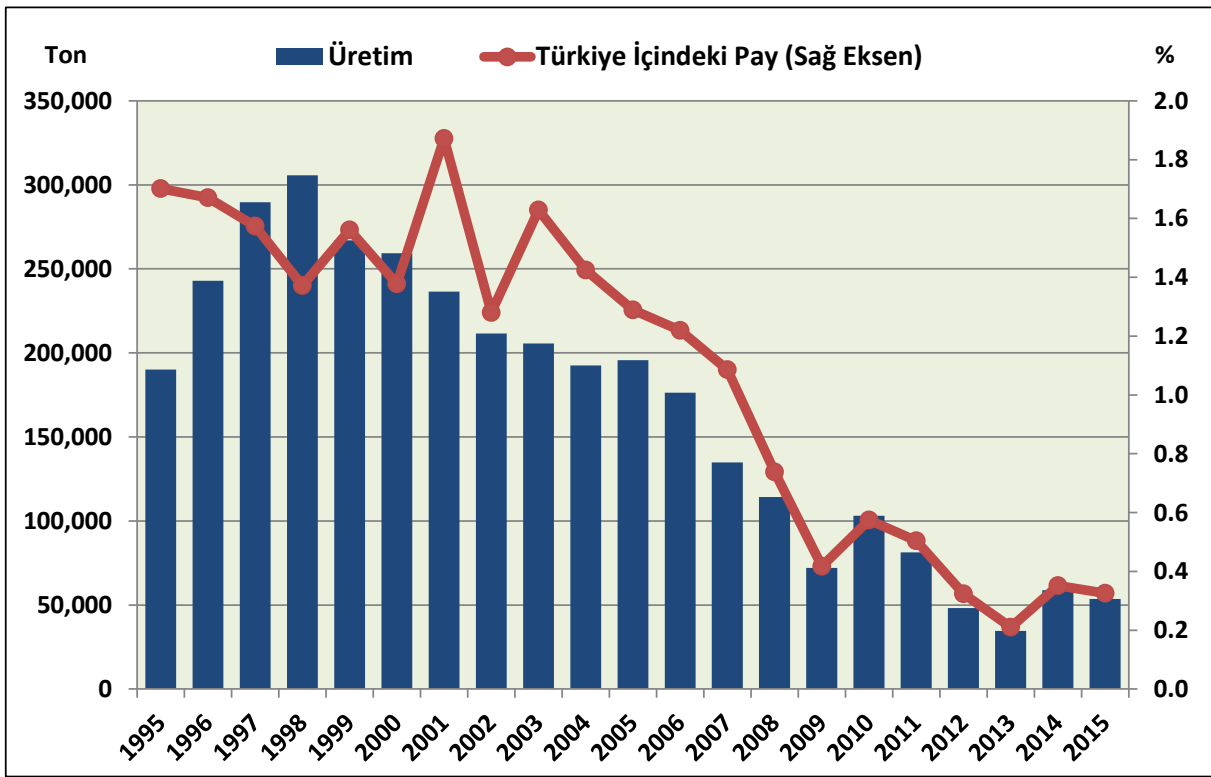
Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Çiftçi sayısı, 2002’de çiftçi kayıt sistemine geçilmesi, Ziraat Odası’na kayıt zorunluluğunun getirilmesi ve kotalı üretime geçilmesi nedenleriyle 2002/03 döneminden sonra önemli ölçüde azalarak 2014/15 döneminde 873 kişi düzeyine gerilemiştir. 2002-2015 döneminde çiftçi sayısı Türkiye genelinde yaklaşık %80, Elazığ’da ise %92 azalış göstermiştir.

Üretim ve Verim Durumu

Elazığ’da şeker pancarı üretim miktarının gelişimi incelendiğinde üretimin 1998 yılında en yüksek seviyesi olan 305,698 ton düzeyine ulaştığı, 1998-2015 döneminde ise %83 oranında azalarak 53,618 tona düştüğü görülmektedir.

Grafik 45: Elazığ İli Şeker Pancarı Üretimi ve Türkiye üretimi İçindeki Payı

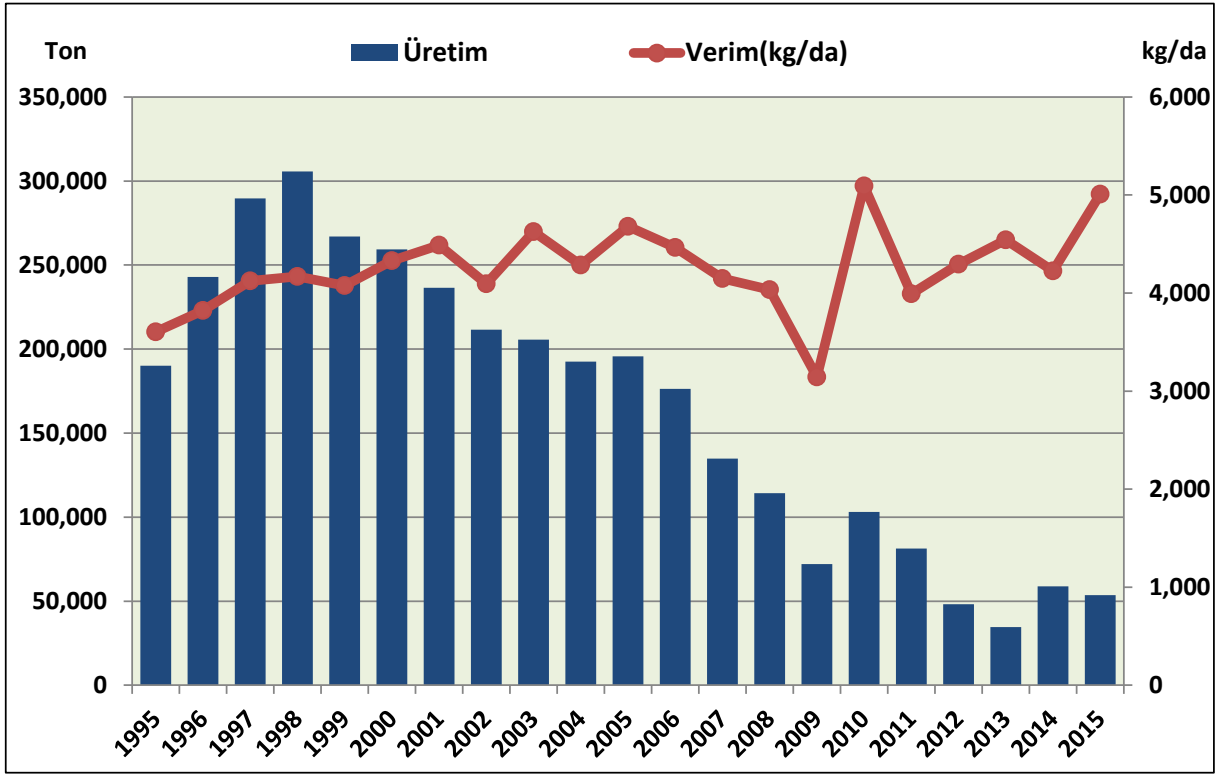
Kaynak: TÜİK

Grafikten de görüldüğü gibi, şeker pancarı üretiminin Türkiye üretimi içindeki payı 1995 yılında %1.7 iken 2001 yılında en yüksek seviyesi %1.9’a ulaşmış ve izleyen yıllarda azalarak 2015 yılında %0.3’e düşmüştür.

Dekar başına pancar verimi gelişimi incelendiğinde ise verimin 1995 yılında 3,604 kg iken 2005 yılında 4,681 kg seviyesine yükseldiği görülmektedir. 2006 ve izleyen yıllarda üretimdeki keskin düşüşle beraber verimlilik de azalarak 2009’da 3,144 kg/da seviyesine inmiştir. 2010 yılında dekara pancar verimi en yüksek düzeyi olan 5,092 kg’a yükselmiş ve izleyen yıllarda verimlilik

4,000-5,000 kg/da aralığında seyretmiştir. 2015 yılında verimlilik Türkiye genelinde 5,980 kg/da iken Elazığ'da 5,008 kg/da olmuştur.

Grafik 46: Elazığ Şeker Pancarı Üretiminin Gelişimi ve Verim Düzeyi

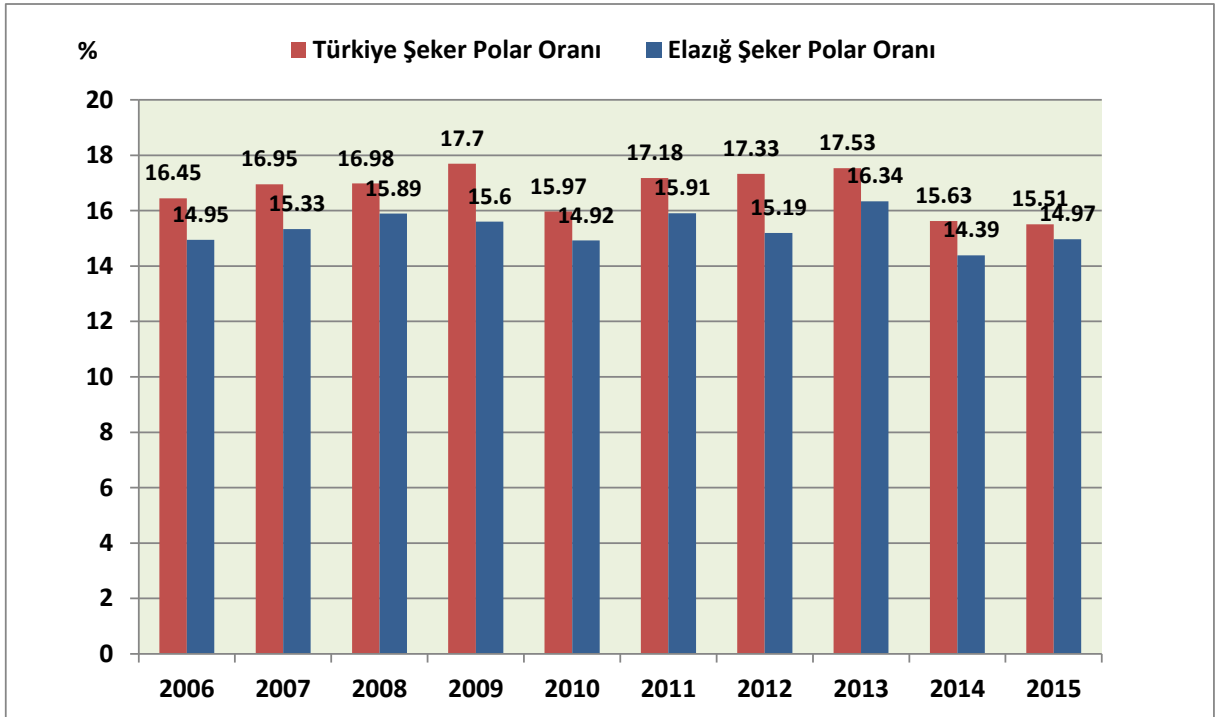
Kaynak: TÜİK

Şeker pancarı üretiminde esas hedef, verim ve kalitesi yüksek şeker pancarı yetiştirmektir. Şeker pancarında verim ve kaliteyi (şeker polar oranı) etkileyen en önemli faktörler iklim ve insandır. İnsan tarafından kontrol edilebilen verim ve kalite faktörleri, tarla ve tohum yatağı hazırlığı ile ekim durumu, çeşit seçimi, bitki sıklığı (bitki sayısı ve bitki dağılımı), bakım (çalama, gübreleme, sulama), zararlı ve hastalıklarla mücadele, vejetasyon süresi (ekim ve hasat zamanları), baş kesimi, hasat ve silolama şekli olarak sıralanabilir. Uygun iklim şartlarının bulunması ve özellikle de yeterli yağış veya gerekli ve yeterli sulama şartlarının sağlanması durumunda şeker pancarı üretiminde yüksek miktarda verim alınmaktadır. Sulamanın yanı sıra gündüz sıcaklıklarının 19-26 °C, gece sıcaklıklarının ise 15 °C'nin altında olduğu zaman şeker oranı en üst seviyede ortaya çıkmaktadır. Gündüz 30 °C'nin üzerinde seyreden sıcaklıklar şeker varlığını artırmadığı gibi şeker pancarının gelişmesini de durdurmaktadır. Gece sıcaklıklarının 15 °C'nin üzerinde seyretmesi durumunda ise gündüz üretilen şeker, gece solunumla tüketilmektedir.

Elazığ'da DSİ'nin yaptığı baraj ve göletlerin suladığı alan 3,757 hektardır. İlde tarımsal sulamada önemli sorunların bulunması ve pancar üretiminde şeker birikiminin en fazla olduğu Temmuz ve Ağustos aylarında gündüz ile gece arasındaki sıcaklık farkının düşük olması şeker polar oranının düşük olmasına neden olurken, söz konusu bu durum çiftçilerin gelir kaybına yol açmaktadır. Gelirde yaşanan bu azalma çiftçinin pancar yerine buğday, arpa ve yonca, fiğ, silajlık mısır, mürdümük gibi yem bitkileri üretimine yönelmesine yol açmaktadır.

Elazığ'da son on yılda şeker polar oranları ortalaması 15,3 düzeyindedir. 2013 yılında en yüksek seviyesi olan %16.3'e ulaşan polar oranı 2014 yılında %14.4 düzeyine gerilemiş, 2015'te ise %15 olarak gerçekleşmiştir. İlin şeker polar oranları Türkiye ortalamasının altındadır.

Grafik 47: Elazığ ve Türkiye Şeker Polar Oranlarının Gelişimi

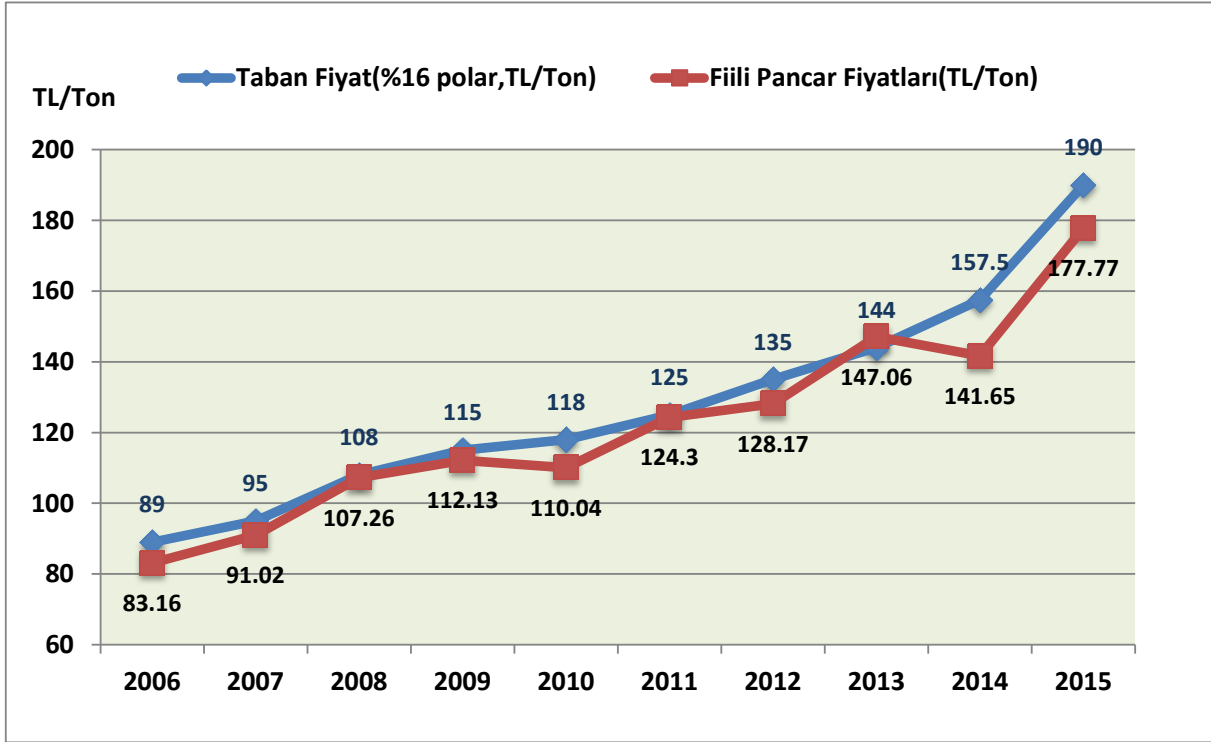

Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Fiyatlar

Elazığ'da son on yıllık dönemde 2013 yılı hariç şeker polar oranları %16'nın altında kaldığından fiili pancar fiyatlarının da taban fiyatların altında kaldığı görülmektedir.

Grafik 48: Elazığ Polar Oranlarına Göre Pancar Fiyatları ve Taban Fiyatları

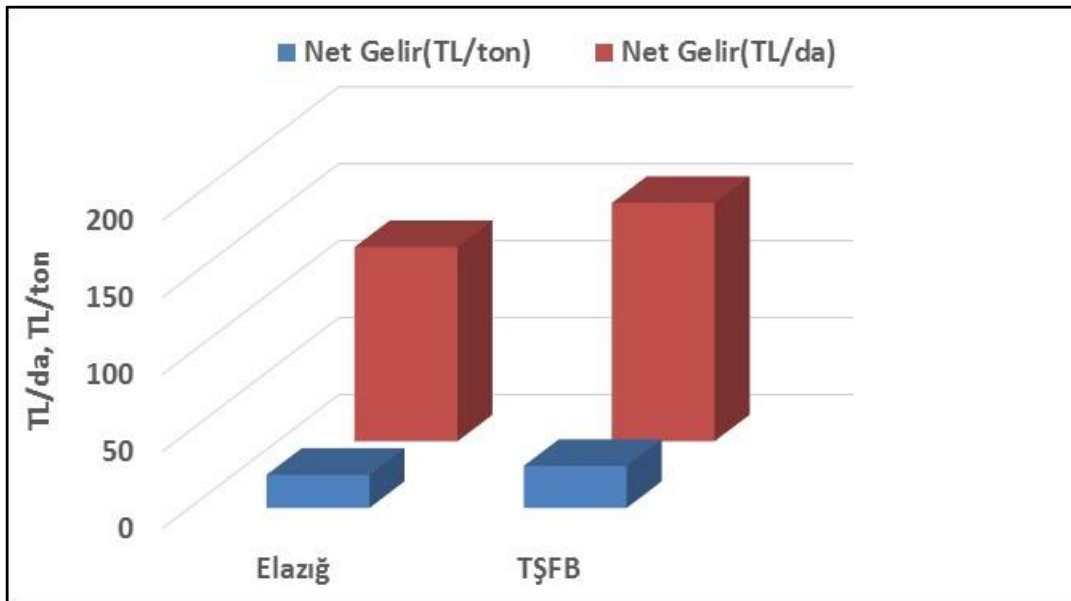

Kaynak: Türkiye Şeker Kurumu, Hesaplamalar

Şeker Pancarı Üretiminden Elde Edilen Gelir ve Alternatif Ürünlerle Mukayesesi

Şeker pancarı üretiminden elde edilen net gelir düzeyi Elazığ ili ve TŞFB geneli itibarıyla analiz edildiğinde elde edilen ortalama net gelirin Elazığ ilinde daha düşük olduğu görülmektedir. Elazığ'da çiftçinin şeker pancarı üretiminden sağladığı net gelir 126.10 TL/da (21.56 TL/ton) iken, bu gelir düzeyi TŞFB genelinde ortalama 154.78 TL/da (27.33 TL/ton) düzeyindedir.

Grafik 49: 2015 Yılı Çiftçinin Şeker Pancarı Net Gelir Durumu

Kaynak: TŞFB 2015 Faaliyet Raporu

Çiftçinin şeker pancarı üretiminden elde ettiği net gelir düzeyi ile alternatif ürünlerin ekiminden sağlanan net gelir rakamları mukayese edildiğinde, şeker pancarı üretiminden dekar başına elde edilen gelirin, buğday, arpa, ayçiçeği, mısır gibi ürünlerden sağlanan gelirden daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kuru fasulye, patates, soğan, yonca, domates, karpuz gibi bazı sebze ve bakliyat ürününde ise dekar başına elde edilen net gelir şeker pancarından daha yüksek düzeydedir.

2015 yılı şeker pancarı ve bazı alternatif ürünlere ilişkin net gelir düzeyleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: 2015 Yılı Şeker Pancarı ve Alternatif Ürünlerin Net Gelir Düzeyleri

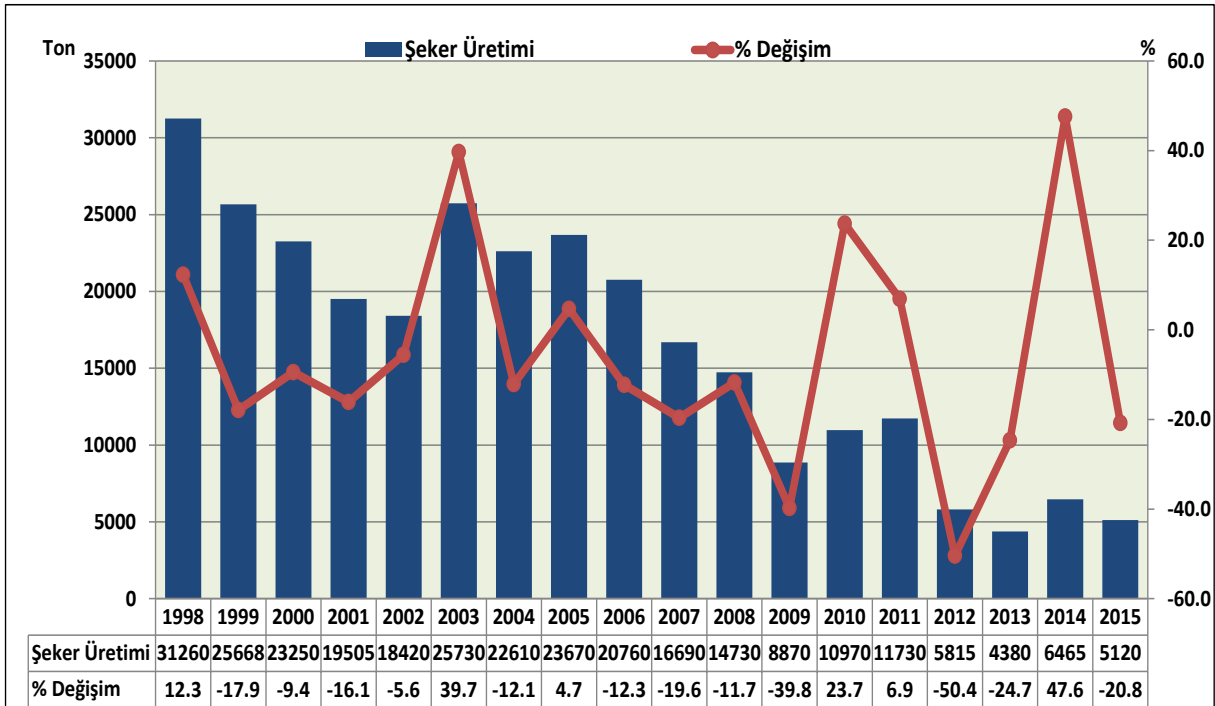
Ürün Adı	Toplam Üretim Masrafları (TL/da)	Verim (ton/da)	Maliyet (TL/ton)	Ürün Fiyatı(TL/ton)	Net Gelir TL/Ton	TL/da
Şeker Pancarı	865.53	5.664	152.81	180.14	27.33	154.78
Arpa(Genel)	243.85	0.339	719.32	689.00	-30.32	-10.28
Arpa(Sulu)	273.38	0.400	683.45	678.00	-5.45	-2.18
Arpa(Susuz)	241.12	0.331	728.46	693.00	-35.46	-11.74
Buğday(Genel)	290.10	0.397	730.73	818.00	87.27	34.65
Buğday(Sulu)	347.04	0.441	786.94	824.00	37.06	16.34
Buğday(Susuz)	264.83	0.358	739.75	801.00	61.25	21.93
Ayçiçeği	359.79	0.300	1,199.30	1,595.00	395.70	118.71
Çeltik	986.64	0.639	1,544.04	1,752.00	207.96	132.89
K. Fasulye	619.31	0.185	3,347.62	7,500.00	4,152.38	768,19
Nohut	281.40	0.080	3,517.50	3.800.00	282.50	22.60
Mısır	624.62	1.144	546.00	642.00	96.00	109.83
Silajlık Mısır	575.85	5.192	110.91	128.00	17.09	88.73
Ot	91.50	0.225	406.67	500.00	93.33	21.00
Yonca	343.35	0.800	429.19	650.00	220.81	176.65
Pamuk	783.60	0.475	1,649.68	2,125.00	475.32	225.78
Patates	1,570.67	3.179	494.08	857.00	362.92	1,153.73
Soğan	1,237.25	3.560	347.54	578.00	230.46	820.43
Domates	2,363.49	7.667	308.27	477.00	168.73	1,293.67
Kavun	560.67	2.080	269.55	310.00	40.45	84.13
Karpuz	991.41	6.000	165.24	260.00	94.77	568.59

Kaynak: TŞFB 2015 Faaliyet Raporu

5.2. Elazığ Şeker Sanayi Üretim Analizi

Türkşeker bünyesindeki Elazığ Şeker Fabrikası 1,500 ton/gün pancar işleme kapasitesi ile 1956 yılında kurulmuştur. Fabrikanın pancar işleme ve şeker üretimi 1998/99 kampanya döneminden sonra kademeli olarak azalış trendine girmiştir. 1998/99 kampanya döneminde 263,500 ton pancar işlenerek 31,260 ton şeker üretilirken 2015/16 kampanya döneminde 41,500 ton pancar işlenerek 5,120 ton şeker üretilmiştir. Söz konusu kampanya dönemleri arasında %84 oranında büyük bir üretim azalışı gerçekleşmiştir.

Grafik 50: Elazığ Şeker Fabrikasının Şeker Üretiminin Gelişimi

Kaynak: Elazığ Şeker Fabrikası

Elazığ Şeker Fabrikası'nın şeker üretiminde yaşanan bu azalmalar, tesisin gerek Türkiye şeker üretimi içindeki payında gerekse Türkiye Şeker Fabrikalarının toplam üretimi içindeki payında önemli kayıplara neden olmuştur. Nitekim 1998 yılı itibarıyla Türkiye şeker üretimi içinde %1.16 olan Elazığ Şeker Fabrikasının payı 2015 yılında %0.26 (binde 3) düzeyine gerilemiştir. Aynı şekilde 1998 yılında %1.73 olan Türkşeker içindeki payı da 2015 yılında %0.41 seviyesine inmiştir.

Tablo 19: Elazığ Şeker Fabrikası Şeker Üretim Türkiye ve TŞFB İçindeki Payı

	1998	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye İçindeki Pay (%)	1.16	0.92	1.14	1.13	0.98	0.68	0.35	0.48	0.52	0.27	0.18	0.31	0.26
TŞFB İçindeki Pay (%)	1.73	1.71	1.67	1.59	1.37	1.06	0.63	0.88	0.94	0.47	0.36	0.51	0.41

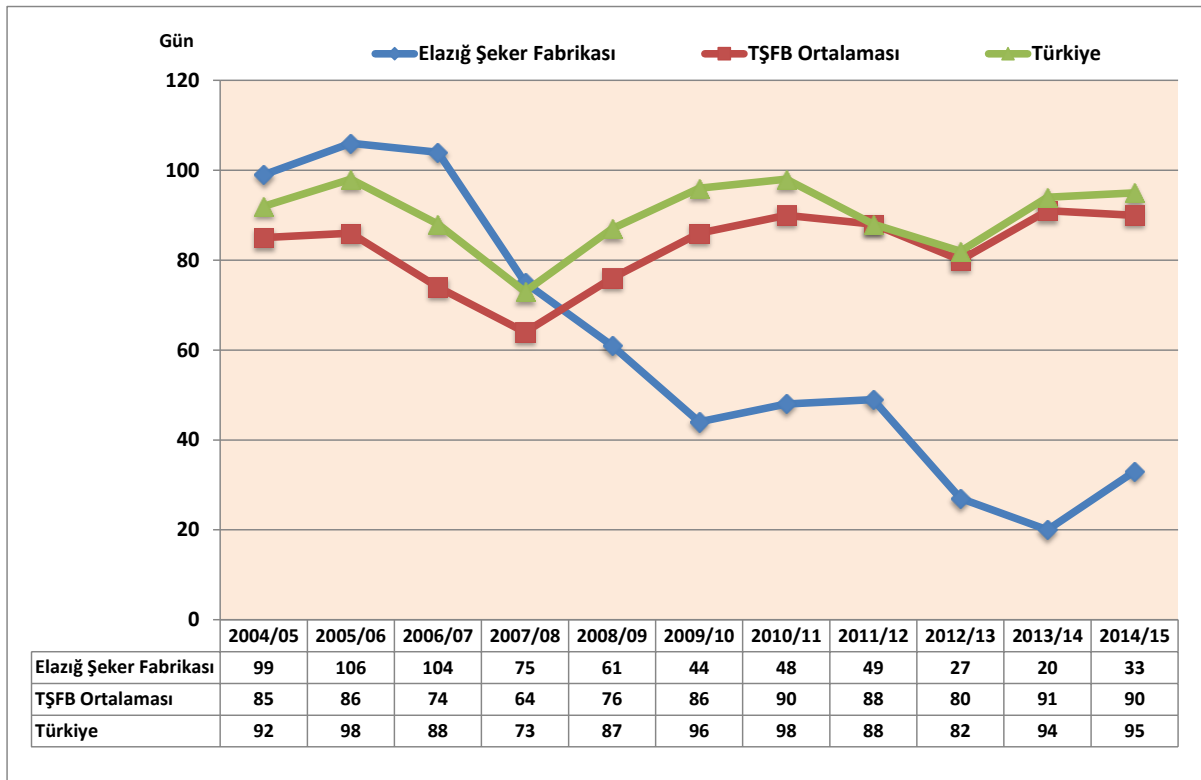
Kaynak: Elazığ Şeker Fabrikası, Türkşeker, Türkiye Şeker Kurumu verilerinden hesaplanmıştır.

Şeker fabrikalarında kapasite kullanım oranları ve kampanya süreleri verimliliği doğrudan etkileyen önemli kriterlerdir. Şeker fabrikalarının optimum kampanya süreleri bölgelere göre 85 ile 130 gün arasında değişmektedir.

Fiili pancar işleme kapasitesi 1,800 ton/gün civarında olan Elazığ Şeker Fabrikası'nın hammadde miktarına bağlı olarak kampanya sürelerinde de önemli azalışlar göze çarpmaktadır.

2007/08 kampanya dönemine kadar Elazığ Şeker Fabrikası'nın kampanya süresi gerek Türkiye genelinin gerekse Türkiye Şeker Fabrikaları ortalama kampanya süresinin üzerinde bulunurken, Elazığ ili şeker pancarı üretimindeki azalış nedeniyle Elazığ Şeker Fabrikası'nın kampanya süresi azalarak sektör ortalamalarının bir hayli altına, 20-30 gün aralığına inmiştir. 2014/15 kampanya döneminde Elazığ Şeker Fabrikası'na ait kampanya süresi 33 gün iken, kampanya süresi Türkiye Şeker Fabrikaları'nda ortalama 90 gün, Türkiye genelinde ise ortalama 95 gün olmuştur.

Grafik 51: Kampanya Süreleri Gelişimi

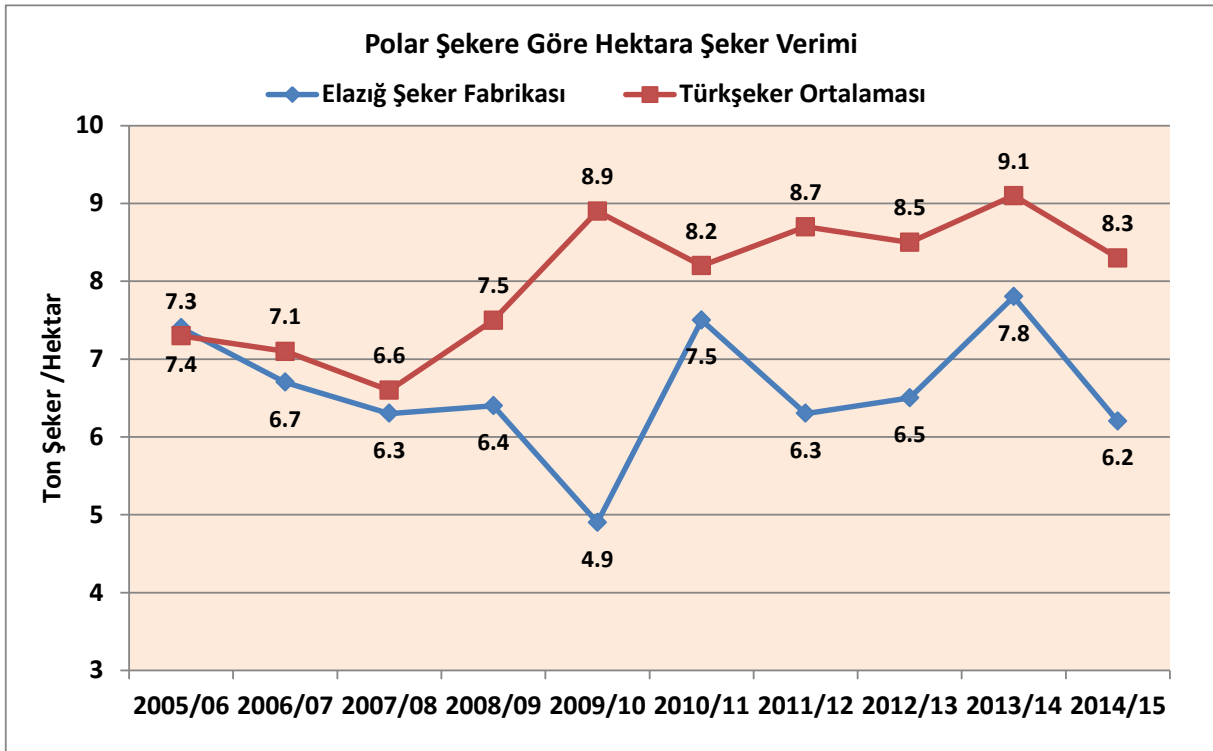
Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Şeker fabrikalarının kârlılığını etkileyen bir diğer faktör pancardaki şeker polar oranıdır. Şeker polar oranı çiftçinin gelirini etkilemesinin yanı sıra işletmenin maliyetini ve gelirini, dolayısıyla işletmenin kârlılığını etkileyen önemli bir faktördür. Polar şeker oranının düşüklüğü işletme

maliyetlerini artırıcı etki yaparken, polar oranının yüksekliği maliyetleri azaltıcı etkide bulunarak kârlılığı artırmaktadır.

Polar şeker oranına göre hektara şeker verimi incelendiğinde Elazığ Şeker Fabrikası'nda verim düzeyinin Türkiye Şeker Fabrikaları ortalamasından daha düşük olduğu görülmektedir. Son beş yıllık ortalama verim düzeyine bakıldığında Türkiye Şeker Fabrikaları genelinde 8.6 ton/hektar verim düzeyinin Elazığ Şeker Fabrikası'nda 6.9 ton/hektar olduğu dikkati çekmektedir. Elazığ Şeker Fabrikası'nda verim düzeyi TŞFB ortalama verim düzeyinden %24 daha düşük düzeyde bulunmaktadır.

Grafik 52: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Polar Şekere Göre Hektara Şeker Verimi Gelişimi

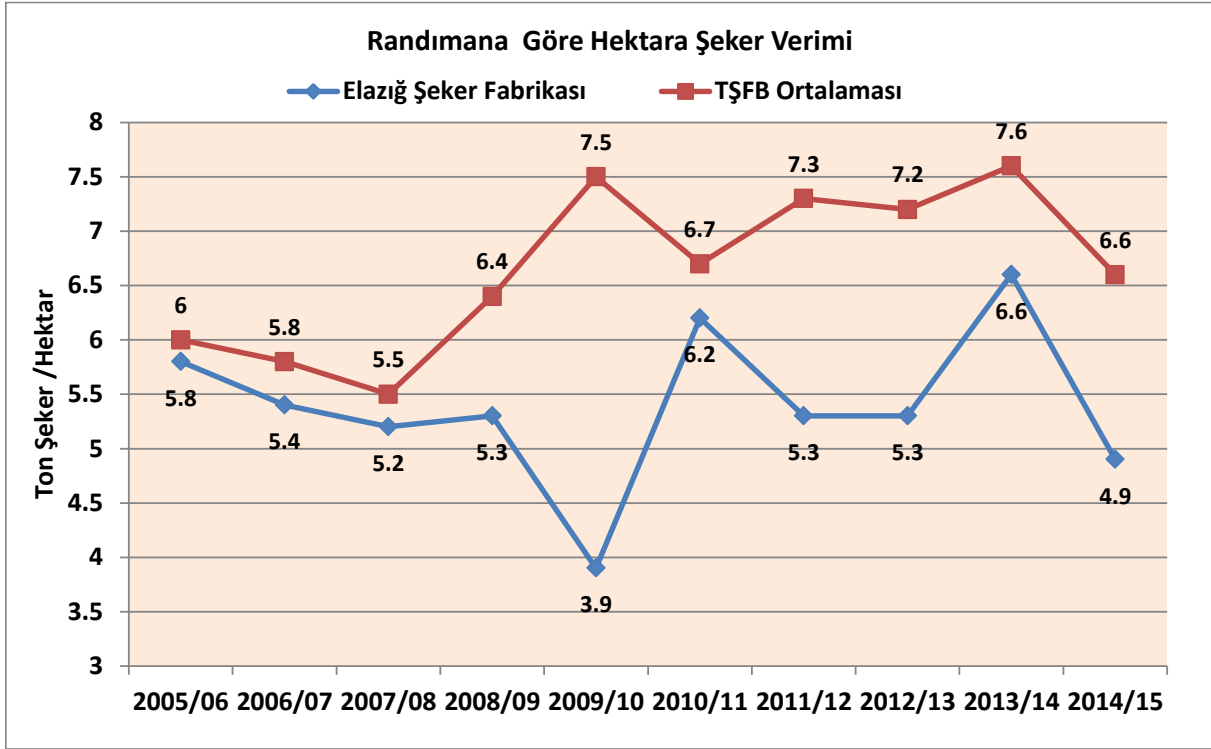

Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Randımana göre hektara şeker verimi incelendiğinde ise burada da benzer bir durum bulunmaktadır. Son beş yıllık ortalama verim düzeyi TŞFB genelinde 7.1 ton/hektar iken, Elazığ Şeker Fabrikası'nda 5.7 ton/hektar'dır. Elazığ Şeker Fabrikası, randımana göre hektara şeker verimi açısından TŞFB ortalamasından %25 daha düşük bir verim düzeyine sahiptir.

Özellikle 2009/10 ve 2014/15 kampanya döneminde Elazığ'da sulamada yaşanan sorunların ve olumsuz iklim koşullarının üretime etkisini büyük çapta gösterdiği görülmektedir.

Grafik 53: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Randımına Göre Hektara Şeker Verimi Gelişimi

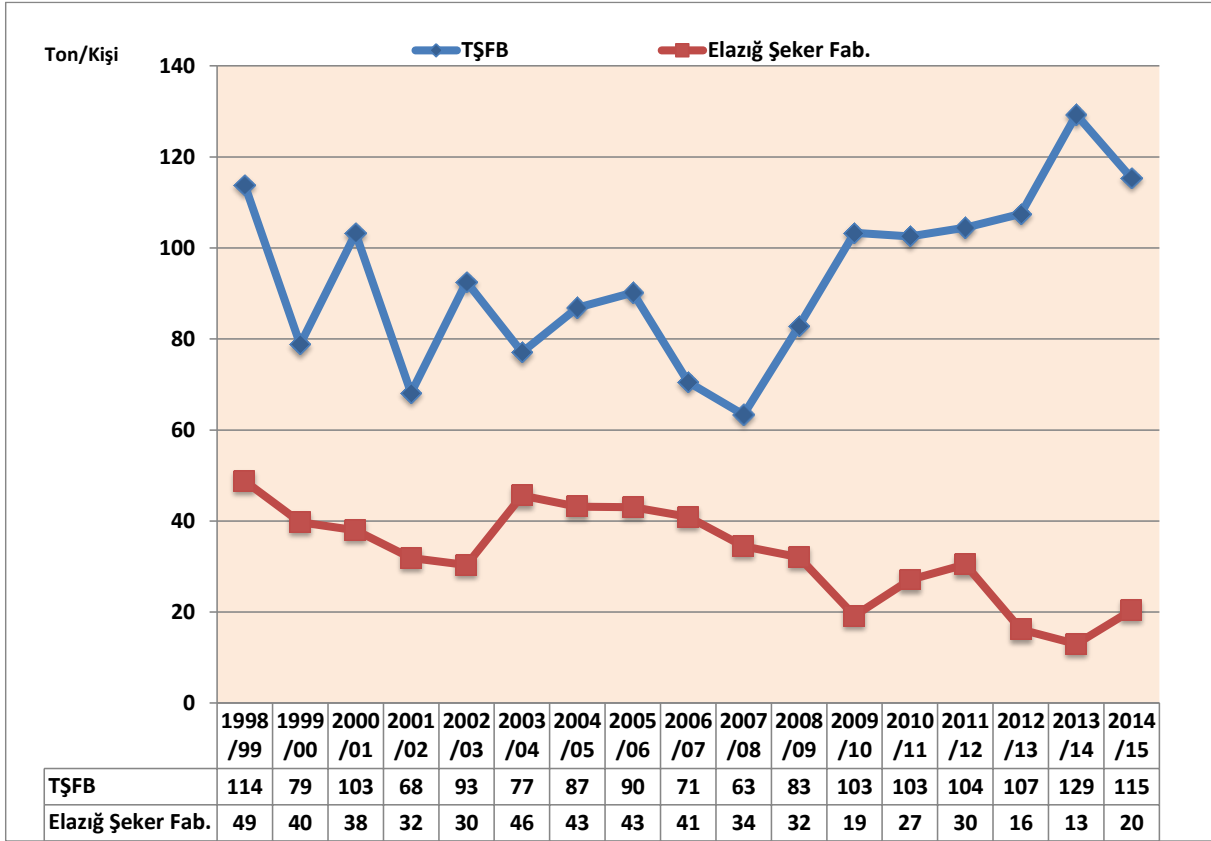

Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Çalışan başına şeker üretim miktarı incelendiğinde Elazığ Şeker Fabrikası'nda 1998/99 döneminde 49 ton düzeyinde olan çalışan başına üretimin 2014/15 döneminde 20 tona kadar gerilediği dikkati çekmektedir. Çalışan başına şeker üretim miktarı Türkiye Şeker Fabrikaları genelinde 1998/99 kampanya döneminde 114 ton iken 2007/08 döneminde %45 azalarak 63 tona gerilemiş, izleyen yıllarda ise artarak 2014/15 döneminde 115 ton seviyesine çıkmıştır.

Son beş yıllık çalışan kişi başına üretim miktarı ortalaması Türkiye Şeker Fabrikaları'nda 112 ton iken, Elazığ Şeker Fabrikası'nda 21 ton seviyesindedir. Elazığ ilinde başta sulama imkânlarının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar olmak üzere şeker pancarı üretiminde yaşanan önemli azalmalar şeker fabrikasının şeker üretim miktarını düşürürken, birim üretim maliyetlerinin de yükselmesine ve dolayısıyla şirket kârlılığı üzerinde olumsuz etkide bulunmasına yol açmıştır. Hammaddeye bağlı olarak şeker üretim miktarının azalması çalışan başına düşen şeker üretiminin de azalmasına ve maliyetler içinde işçilik maliyetlerinin oransal olarak artmasına neden olmaktadır.

Grafik 54: Çalışan Başına Şeker Üretimi Gelişimi

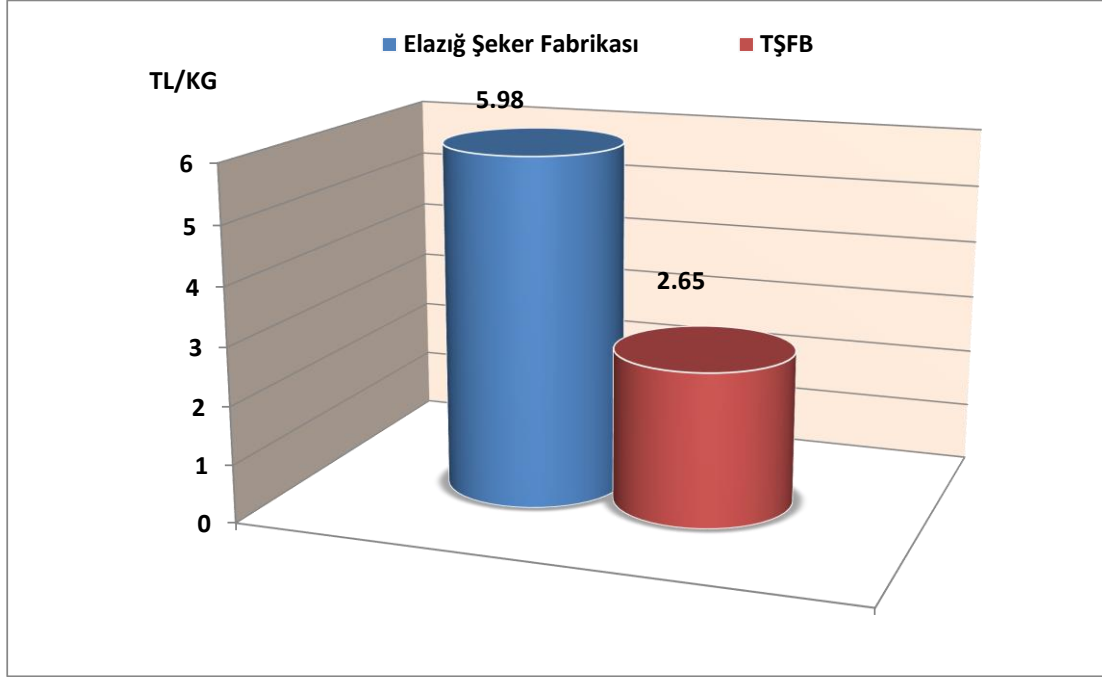

Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Elazığ ilinde şeker pancarı üretiminin 2000 yılı öncesi döneme göre %80-85 oranında düşmesi ildeki şeker fabrikasının şeker üretim miktarının düşmesine neden olmakla birlikte aynı zamanda birim üretim maliyetlerinin de yükselmesine neden olmaktadır. Nitekim şeker üretim maliyetleri incelendiğinde Elazığ Şeker Fabrikası'nın birim üretim maliyetinin Türkiye Şeker Fabrikalarına ait ortalama maliyetin iki katından daha yüksek olduğu görülmektedir. 2015 yılı itibarıyla Elazığ Şeker Fabrikası'nda A kotası şeker üretim maliyeti 5.98 TL/Kg iken, Türkiye Şeker Fabrikaları'nda ortalama 2.65 TL/Kg'dır.

Elazığ Şeker Fabrikası 2014 yılında birim şeker maliyeti açısından Türkiye Şeker Fabrikaları içinde en yüksek maliyete sahip tesistir. 2014 yılı itibarıyla A kotası şekerde 5.11 TL/Kg maliyeti ile TŞFB'ye ait üretim faaliyetinde bulunan 21 tesis içinde en yüksek maliyete sahip olan Elazığ Şeker Fabrikası, 2015 yılında 5.98 TL/Kg maliyet yapısıyla, Kars Şeker Fabrikası'ndan sonra en yüksek maliyete sahip ikinci tesis konumundadır.

Grafik 55: Elazığ Şeker Fabrikası ve TŞFB Şeker Üretim Maliyetleri

Kaynak: Elazığ Şeker Fabrikası

5.3. Melas ve Yaş Küspe Üretimi

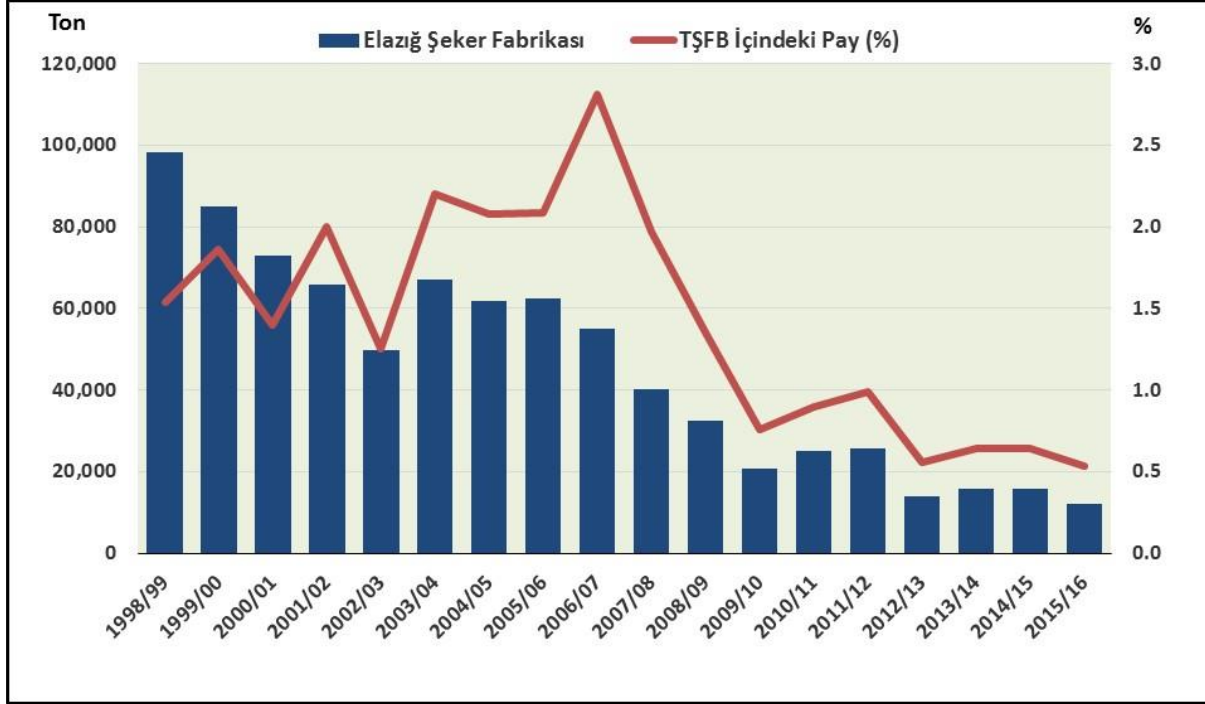
Şeker üretim sürecinde melas ve yaş pancar posası yan ürünler olarak ortaya çıkmaktadır. Yaş pancar posası (yaş küspe) doğrudan veya melas ile karıştırılarak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Türkiye Şeker Fabrikalarında her kampanya döneminde, şirket ile pancar üreticileri arasında yapılan sözleşme gereği, talep eden pancar üreticilerine teslim ettikleri firesiz pancarın %20'sine kadar bedelsiz olarak prese edilmiş yaş pancar posası verilmektedir. Kalan yaş pancar posası ise öncelikle ihtiyacı olan pancar üreticileri olmak üzere et ve süt besiciliği yapanlara satılmaktadır. Türkiye Şeker Fabrikalarında 2015/16 döneminde üretilen toplam yaş pancar posasının 1,730,356 tonu (%76) bedelsiz olarak, 547,790 tonu (%24) ise bedelli olarak üreticilere dağıtılmıştır. ¹³

Elazığ Şeker Fabrikası'nın yaş küspe üretim miktarı yıllar itibarıyla incelendiğinde, işlenen pancar miktarındaki azalmaya bağlı olarak yaş küspe üretiminde de azalışların olduğu ve özellikle 2005 yılından itibaren bu azalmanın daha da dikkat çektiği görülmektedir. 2005/06 sezonunda 62,500 ton olan yaş küspe üretimi, 2006-2015 yıllarını kapsayan 10 yıllık dönem içinde toplam %80 azalarak 12,153 ton seviyesine kadar inmiştir.

¹³ Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 2015 Yılı Faaliyet Raporu.

Elazığ Şeker Fabrikası'nın yaş küspe üretim miktarı ve Türkiye Şeker Fabrikaları içindeki payı yıllar itibarıyla aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 56: Elazığ Şeker Fabrikasının Yaş Küspe Üretimi ve Türkşeker İçindeki Payı

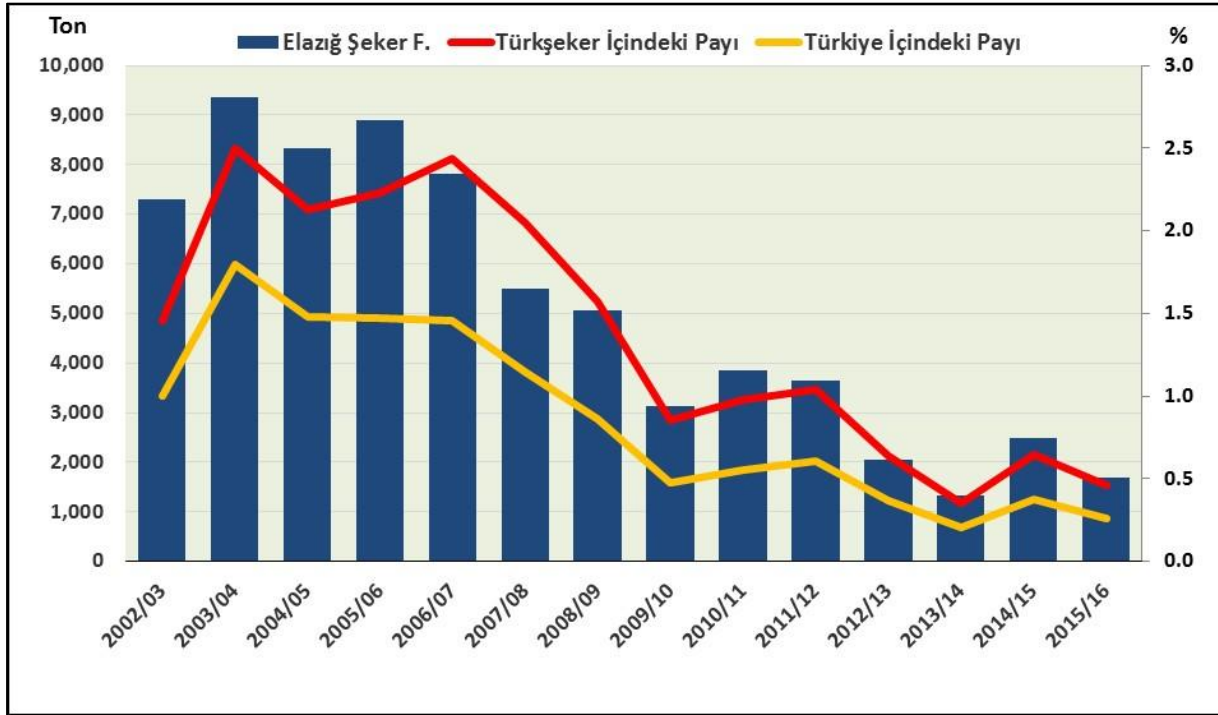
Kaynak: TŞFB Faaliyet Raporları

Grafikten de görüldüğü gibi, Elazığ Şeker Fabrikası'nın yaş küspe üretimindeki azalmaya bağlı olarak Türkiye Şeker Fabrikaları'nın içindeki payında da önemli azalmalar meydana gelmiş ve 2006/07 sezonunda Türkşeker'e ait yaş küspe üretimi içinde %2.8 olan Elazığ Şeker Fabrikası'nın payı, 2015/16 sezonunda %0.5 düzeyine gerilemiştir.

Şeker üretiminde yan ürün olarak ortaya çıkan melas ise ağırlıklı olarak yem sanayiinde kullanılırken, etil alkol üretiminde, kömür sanayiinde ve maya üretiminde de girdi olarak kullanılmaktadır. Etil alkol (etanol) alkollü içeceklerde, susuz alkol üretiminde, eczacılıkta, parfümeri ve kozmetikte, organik sentezlerde, benzinde oktani artırıcı, çözücü ve susuzlaştırıcı etken olarak, sentetik lastik, boya ve vernik yapımında patlayıcı endüstrisinde ve antifriz etmen olarak kullanılır. Türkiye Şeker Fabrikaları bünyesinde Erzurum, Eskişehir, Malatya ve Turhal Şeker Fabrikalarında alkol üretim tesisleri de vardır. Ancak sadece Eskişehir Alkol Fabrikasında çevre için çok zararlı alkol üretim atık maddesi olan şlempe için arıtım tesisi kurulu olduğundan bu fabrika faaliyettedir. Diğer fabrikalar atık arıtım tesisi olmadığından işletmeye kapatılmıştır.

Elazığ Şeker Fabrikası'nda melas üretim miktarı düşük düzeyde bulunmaktadır. 2003/04 sezonunda 9,355 ton olan melas üretimi, işlenen şeker pancarı miktarındaki azalmaya paralel olarak yıllar itibarıyla düşüş göstererek, 2015/16 sezonunda 1,688 ton düzeyine kadar inmiştir. Elazığ Şeker Fabrikası melas üretiminde 2015/16 sezonu itibarıyla Türkşeker'in %0.5'ini, Türkiye genelinin de %0.3 gibi düşük kısmını oluşturmaktadır.

Grafik 57: Elazığ Şeker Fabrikası'nın Melas Üretimi ve Türkşeker ve Türkiye İçindeki Payı

Kaynak: Türkiye Şeker Kurumu ve TŞFB Faaliyet Raporları

Son yıllarda tarım ürünlerinden elde edilen ve yakıt olarak kullanılan biyoetanol üretimi yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye'de de Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., biyoetanol üretimi yapmak amacıyla Eskişehir Fabrikasında 15 milyon litre/yıl kapasiteli alkol susuzlaştırma tesisi kurmuştur. Ayrıca Konya Şeker Fabrikası A.Ş. bünyesinde bulunan Çumra Şeker Entegre Tesislerinde de biyoetanol üretim tesisi bulunmaktadır.

2016 yılı itibarıyla yaş küspenin ortalama satış fiyatı 30 TL/ton iken, melasın satış fiyatı 380 TL/ton seviyesinde olduğu dikkate alındığında işletmenin toplam geliri içinde yan ürünlerin payının yaklaşık olarak %5-6 civarında bir pay oluşturduğu görülmektedir.

5.4. Elazığ'da Pancar Ekim ve Verimine Olumlu Yansiyacak Sulama Projeleri

Sulama imkânlarının düşüklüğü Elazığ ilinde çiftçinin şeker pancarı üretimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum özellikle şeker pancarı üretimi yapan çiftçi sayısının azalmasını ve

beraberinde de şeker pancarı üretim miktarının azalmasını sağlamıştır. Gelir yaratma açısından şeker pancarı ekiminin alternatif birçok üründen daha yüksek gelir sağlama etkisi olmakla birlikte, üretim miktarının artırılması ve verim düzeyinin yükseltilmesi, yıl genelinde birçok kez sulama yapılmasına bağlıdır. Sulama olanaklarının yetersiz olduğu Elazığ ilinde çiftçiler şeker pancarı üretiminden koparak susuz tarımın yapıldığı alternatif ürünlere doğru bir tercih yapmışlardır. Nitekim 2002/03 döneminde 10.368'e ulaşan çiftçi sayısı, 2002'de çiftçi kayıt sistemine geçilmesi, Ziraat Odası'na kayıt zorunluluğunun getirilmesi ve kotalı üretime geçilmesinin yanı sıra sulama imkânlarının olumsuzluğu nedenleriyle 2002/03 döneminden sonra önemli ölçüde azalarak 2014/15 döneminde 873 kişi düzeyine gerilemiştir. 2002-2015 döneminde çiftçi sayısı Elazığ'da %92 azalış göstermiştir.

120,000 Ton A kotası olmak üzere 126,000 ton toplam pancar kotasına sahip olan Elazığ Şeker Fabrikası, 2002-2015 dönemini kapsayan 14 yıllık sürede ortalama 113,114 ton pancar işlerken, son 4 yıllık süre dikkate alındığında işlenen pancar miktarı ortalaması 44,400 ton düzeyine gerilemiştir.

Elazığ ilinde sulama imkânlarının artırılması tarımsal üretimde üretim artışı sağlayacağı gibi, özellikle bitkisel üretimin alt kollarından biri olan şeker pancarı üretiminde de önemli artışlar sağlayacaktır. Tarımsal sulamada sağlanacak gelişmeler, çiftçinin ekonomik gelirini yükselteceği gibi, beraberinde il sanayisi ve istihdamı içerisinde önemli yer işgal eden şeker sanayisinin de gelişmesini sağlayacaktır.

İlde DSİ tarafından 109,591 ha sulamaya elverişli arazi ve 66,616 ha ekonomik olarak sulanabilir arazi olmak üzere toplam 232,440 ha arazinin sulanabilir arazi kapsamındadır.

İlde işletmedeki baraj ve göletlerin suladığı alan 3,757 ha düzeyindedir.

Tablo 20: İşletmede Bulunan Sulama Projeleri

Tesis Adı	Sulama Alanı	İşletmeye Açma Yılı
Kuzova Sulaması(Cip Barajı)	1,373	1968
Karakoçan Sulaması(Kalecik Barajı)	1,260	1968
Maden-İşiktepe Göleti ve Sulaması	313	2001
Kepektaş Göleti ve Sulaması	238	2004
Dedeyolu Göleti ve Sulaması	408	2008
Kapıaçmaz Göleti ve Sulaması	165	2015

Kaynak: DSİ, 9. Bölge Müdürlüğü.

DSİ'nin inşaatı devam eden projelerinin tamamlanmasıyla 14,984 ha arazi sulu tarıma uygun hale gelecektir.

Tablo 21: İnşaatı Devam Eden DSİ Sulama Projeleri

Proje Adı	Sulama Alanı (ha)	Planlanan İşletmeye Alma Yılı
Elazığ Kanatlı Barajı	7,092	2019 yılından sonra
Kuzova 1 Kısım Pompaj Sulaması	4,783	2017 yılından sonra
Karakoçan-Sarıcan Göleti ve Sulaması	1,187	2017 yılından sonra
Baskil-Odabaşı Göleti ve Sulaması	535	2017 yılından sonra
Maden-Durmuştepe Göleti ve Sulaması	425	2017 yılından sonra
Baskil-İçlikaval Göleti ve Sulaması	257	2017 yılından sonra
Karakoçan-Bazlama Göleti ve Sulaması	233	2017 yılından sonra
Alacakaya-Esenlik Göleti ve Sulaması	173	2017 yılından sonra
Kovancılar-Tatar Göleti ve Sulaması	150	2017 yılından sonra
Baskil-Akuşağı Göleti ve Sulaması	149	2017 yılından sonra

Kaynak: DSİ, 9. Bölge Müdürlüğü.

DSİ'nin plan ve proje yapımı aşamasındaki sulama projelerinin büyüklüğü ise 27,708 ha arazi sulama düzeyindedir.

Tablo 22: Plan ve Proje Aşamasındaki Sulama Projeleri

Proje Adı	Sulama Alanı (ha)	Planlanan İşletmeye Alma Yılı
Elazığ Uluova Rehabilitasyon Projesi	14,656	2020 yılında
Elazığ Kovancılar Sulaması	7,675	2025 yılından sonra
Uluova Gökçe Göleti ve Sulaması	1,664	2020 yılından sonra
Sivrice-Başkaynak Göleti ve Sulaması	904	2020 yılından sonra
Sivrice-Gözeli Göleti ve Sulaması	346	2020 yılından sonra
Baskil-Şefkat Göleti ve Sulaması	242	2020 yılından sonra
Merkez-Karaali Göleti ve Sulaması	292	2020 yılından sonra
Keban-Altıyaka Göleti ve Sulaması	1.929	2020 yılından sonra

Kaynak: DSİ, 9. Bölge Müdürlüğü.

Elazığ Uluova Rehabilitasyon Projesi ile Uluova'da 18,115 ha ve Palu ilçesi Baltaş Ovası'nda 5,150 ha olmak üzere toplam 23,265 ha arazinin Keban Barajı'ndan pompajla sulanması planlanmaktadır. İlk etapta 2017 yılında Uluova'da bulunan 14,656 ha arazinin inşaatına başlanması ve 2020 yılında işletmeye açılması öngörülmektedir.

Elazığ ilinde şeker pancarı üretimi ağırlıklı olarak Merkez ilçe ve Kovancılar ilçesinde yapılmaktadır. 2015 yılı itibarıyla gerçekleşen 53,618 ton üretimin %70'i Merkez ilçeye ait iken, %25'i de Kovancılar ilçesine aittir. İlde yürütülen sulama projeleri dikkate alındığında, gerek

inşaatı devam eden gerekse plan ve proje aşamasında yer alan sulama projeleri şeker pancarı üretiminin yoğun olarak yapıldığı Merkez ilçe ile Kovancılar ilçesini kapsamaktadır. Projelerin tamamlanması ve faaliyete geçmesi öncelikle bu ilçelerde tarımsal sulamada yaşanan sorunların önemli kısmının çözülmesini sağlayacağı gibi başta şeker pancarı olmak üzere tarımsal üretimde çeşitliliğin ve verim düzeyinin artmasını, beraberinde çiftçinin ekonomik gelirinin de yükselmesini sağlayacaktır.

DSİ'nin sulama projelerinin kademeli olarak devreye girmesiyle şeker pancarı ekim alanlarının, verim ve kalitenin artacağı ve bunun da fabrika maliyetlerini azaltan faktörlerden biri olacağı söylenebilir.

Elazığ ilinde sulama imkânlarının artırılması tarımsal üretim değerinde önemli artışlar sağlayacağı gibi, şeker pancarı üretiminde de üretim artışlarını beraberinde getirecektir. Şeker pancarı üretiminin artması Elazığ Şeker Fabrikası'nın hammadde yetersizliği nedeniyle azalan şeker üretim miktarının da artmasını sağlayacaktır. İşlenecek pancar miktarındaki artışlar tesisin üretim miktarını yükselteceği gibi aynı zamanda birim üretim maliyetlerinin düşmesine ve işletme kârlılığının sektör ortalamasına yaklaşmasını sağlayacaktır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME

İnsan hayatı için stratejik bir ürün kapsamında olan şeker, dünyada en fazla hükümet müdahalesi altında üretilen ürünlerden biridir. Üretim kotaları, tarife kotaları, yüksek korumalar ve tercihli ticaret anlaşmaları dünya ticaretini kısıtlamaktadır. Şeker çok çeşitli ürünlerden üretilebilmekte olup, dünya şeker arzının büyük bölümü şeker kamışı ve şeker pancarından sağlanmaktadır. Dünya şeker borsa fiyatlarını ise, dünyada üretilen şekerin yaklaşık %80' inini oluşturan ve ticarete hakim pozisyonda olan düşük maliyetli kamış şekeri belirlemektedir. Ülkemizde ve Avrupa'da iklim şartları nedeniyle daha ucuz bir hammadde olan kamış yerine stratejik bir ürün olan şeker pancarı üretilmektedir. Ülkemizde üretilen pancar şekerinin ihraç pazarlarında kamış şekeri ile rekabet şansı bulunmaması nedeniyle, Türk şeker sanayisinin temelini kendi kendine yeterlilik prensibi oluşturmaktadır.

Türkiye'de pancar üretimi, Şeker Kurulu tarafından her yıl belirlenen şeker kotalarına bağlı olarak, Şirketler tarafından programlanmaktadır. Şeker üretiminde ve dolayısıyla pancar üretiminde kota uygulaması ülke kaynaklarının optimum düzeyde verimli ve etkin kullanımını sağlamaktadır.

Şeker sektörünün dünyada ve Türkiye'deki mevcut durumu ile bu çalışmanın ana temasını oluşturan Elazığ ilinin şeker sanayisi ve hammadde açısından durumuna ilişkin ön plana çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- **Dünyada 2014/15 döneminde 171 milyon ton şeker üretilmiş olup yaklaşık %80'i kamış şekeri %20'si pancar şekeridir.** Üzerinde bulunduğumuz coğrafyaya bağlı olarak Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna gibi ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de şeker pancarından şeker üretimi yapılırken, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Çin gibi ülkeler hem pancardan hem kamıştan, Brezilya, Hindistan, Meksika, Tayland, Avustralya başta olmak üzere birçok ülkede ise kamıştan şeker üretimi yapılmaktadır. Dünyanın en büyük şeker üreticisi ülkesi Brezilya olup, bu ülkeyi sırasıyla Hindistan, Çin, Tayland ve ABD izlemektedir. 2014/2015 sezonu itibarıyla %19.7'si Brezilya, %16.5'i Hindistan, %6.6'sı Tayland, %6.2'si Çin ve %4.3'ü ABD olmak üzere dünya şeker üretiminin %53.3'ü bu beş ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye, dünya pancar şekeri üretiminde 2014/15 döneminde % 7'lik pay ile Rusya, ABD, Fransa ve Almanya'nın ardından 5 inci sırada yer almaktadır.

- **Dünya nüfusundaki ve kişi başına gelir düzeyindeki artışlar sonucunda 2002/03 döneminde 134 milyon ton olan şeker tüketimi 2014/15 döneminde 169 milyon ton düzeyine yükselmiştir.** 2014/15 itibarıyla dünya şeker tüketiminin %14.7'si Hindistan, %9.1'i Çin, %7.1'i Brezilya, %6'sı ABD, %3.7'si Endonezya, %3.2'si Rusya olmak üzere toplam %43.8'si bu altı ülke tarafından yapılmaktadır. Türkiye 2.3 milyon tüketim düzeyi ile dünya ülkeleri arasında 14.sırada, AB ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.
- **2014/15 sezonu itibarıyla dünya genelinde ortalama kişi başına şeker tüketim miktarı 23 kg'dır.** Ülke grupları bazında kişi başına tüketim miktarı (beyaz şeker eşdeğeri olarak) Güney Amerika'da 48 kg iken, Orta Amerika'da 41 kg, Okyanusya'da 40 kg, Avrupa'da 37 kg, Kuzey Amerika'da 33 kg, Asya'da 18 kg, Afrika'da 16 kg'dır. Ülkeler bazında Brezilya 59.1 kg, İsrail 58.5 kg, Avustralya 47.6 kg, kişi başına tüketim ile öne çıkmaktadır. AB ülkelerinde ortalama 37.9 kg olan kişi başına tüketim, dünya şeker tüketiminde ilk sırada olan Hindistan'da 19 kg, Çin'de 11 kg, ABD'de 31.6 kg, Rusya'da 36.9 kg'dır. Türkiye 29.4 kg kişi başına tüketim miktarıyla dünya ortalamasının %28 üzerinde, AB ortalamasının %22 altında bir tüketime sahiptir.
- **Dünya genelinde üretilen şekerin yaklaşık 1/3'lük bölümü dış ticarete konu olmaktadır.** 2002/03 sezonunda 43.5 milyon ton düzeyinde olan dünya şeker ithalatı, 2003-2015 döneminde yıllık ortalama %2 oranında artarak 2014/15 sezonunda 55.59 milyon ton düzeyine yükselmiştir. 2015/16 sezonunda ise ithalatın bir önceki yıla göre %2.4 artarak 56.8 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.
- **Şeker ithalatında Uzakdoğu ve Okyanusya bölgesi ilk sırada yer almaktadır.** 2014/2015 sezonu itibarıyla dünya şeker ithalatının %29.4'ü Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi ülkelere ait iken, %24.2'si Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, %9.6'sı Ekvator ve Güney Afrika, %8.3'ü Orta ve Kuzey Amerika, %7.5'i Hint Yarımadası, %6.2'si de Doğu Avrupa ülkelerine aittir. AB ülkelerinin toplam ithalat içindeki payı ise %5.5 düzeyindedir.
- **Dünya şeker ithalatında Çin ilk ilk sırada olup bunu sırasıyla Endonezya, ABD, Bangladeş ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin izlemektedir.** 2014/2015 sezonu itibarıyla dünya şeker ithalatı toplamının %8.6'sına sahip olan Çin'de şeker ithalatı, 2009-2015 döneminde %223 artarak 1.4 milyon tondan 4.8 milyon seviyesine çıkmıştır. Şeker ithalatında bir diğer önemli ülke Endonezya'dır. Toplam ithalatın %6.7'sini (3.7 milyon

ton) oluşturan Endonezya'yı 3 milyon ton ithalat düzeyi ile ABD, 2 milyon ton ile Bangladeş ve 1.9 milyon ton ile de Birleşik Arap Emirlikleri ve Kore takip etmektedir. Bu altı ülke dünya şeker ithalatının %31.2 gibi önemli kısmını oluşturmaktadır.

- **Dünya şeker üretimi içinde %24.3'lük pay alan Güney Amerika ülkeleri ihracatta da ön plana çıkmaktadır.** Şeker ihracatında önem taşıyan bir diğer bölge de Uzak Doğu ve Okyanusya bölgesi ülkeleridir. Toplam ihracatın %22.6'sını oluşturan bu bölgeyi %12.1 pay ile Orta ve Kuzey Amerika izlemektedir. Bu üç bölge dünya şeker ihracatının %80'ini karşılamaktadır. Şeker ihracatında Doğu Avrupa ülkelerinin payı %1.7 iken, AB ülkelerinin payı %2.4'tür.
- **Dünya şeker üretiminin 1/5'lik kısmını tek başına karşılayan Brezilya, şeker ihracatının da %42 gibi oldukça önemli kısmını karşılamaktadır.** İhracatta Brezilya'dan sonra önem arz eden ülkeler arasında Tayland, Avustralya, Hindistan ve Guatemala gelmektedir. Tayland yıllık düzeyde 7-8 milyon ton şeker ihracatı yaparken, diğer ülkelerin yıllık ihracat düzeyi 2-3 milyon ton arasındadır.
- **2008/09 sezonunda 10.8 milyon ton, 2009/10 sezonunda ise 2.8 milyon ton açık veren dünya şeker sektöründe bu yıldan sonra oluşan şeker açıkları, fazlalığa dönüşerek 2012/13 sezonunda 7.6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır.** 2014/15 sezonunda 2.3 milyon ton fazla veren şeker sektörü dengesinin 2015/16 döneminde ise yaklaşık 5 milyon ton açık vereceği tahmin edilmektedir.
- **Dünya şeker fiyatlarının oluşumunda arz ve talep düzeyi belirleyici olmaktadır.** Bununla birlikte petrol ve emtia fiyatları, navlun bedelleri, döviz kuru ve faiz oranlarındaki değişimler, spekülasyon, ticaret politikaları ve tercih anlaşmaları, enflasyon, politik ve finansal riskler, ülkelerin ekonomik durumları gibi dış faktörler de fiyatlar üzerinde giderek artan ölçüde etkide bulunmaktadır.
- Üretimde sağlanan artışların şeker talebinin üzerinde gerçekleşmesi, 2014 yılından itibaren petrol fiyatlarındaki düşüşün yakıt etanolü talebini ve bunun gerektirdiği hammadde ihtiyacını azaltmasıyla şeker piyasasında oluşan arz fazlalığı, Dünya şeker ticaretine hakim pozisyonda olan Brezilya'nın para biriminin devalüe edilmesi nedenleriyle 2011 yılında 707 USD/Ton olan beyaz şeker ortalama fiyatı, 2014'te 440 USD/Ton seviyesine gerilerken, 597 USD/Ton olan ham şeker fiyatı da 360 USD/Ton düzeyine inmiştir.

- **Dünya HFCS üretimi (mısırdan üretilen nişasta bazlı tatlandırıcılar) 2009-2013 döneminde %10.1 artarak 13.5 milyon ton düzeyine yükselmiştir.** HFCS üretiminin %64'ünü Kuzey Amerika bölgesi, %24'ünü Asya/Okyanusya gerçekleştirmektedir. Avrupa genelinde genel olarak AB ülkelerinde üretilen HFCS dünya üretiminde %1'lik pay almaktadır.
- **ABD dünya HFCS üretiminin %58.4'ünü tek başına karşılamaktadır.** Bunu %14 ile Çin izlerken, diğer önemli üreticiler arasında Kanada, Meksika ve Arjantin yer almaktadır.
- **Avrupa Birliği, Brezilya ve Hindistan'ın ardından dünyanın en büyük üçüncü şeker üreticisidir.** AB, Hindistan'dan sonra dünyanın en büyük ikinci şeker tüketicisi, aynı zamanda Çin ve Endonezya'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü şeker ithalatçısıdır. 2014/15 döneminde AB şeker üretimi 18.1 milyon ton, tüketimi 18.4 milyon ton, ithalatı 3 milyon ton, ihracatı 1.4 milyon tondur. AB, 2014/15 pazarlama yılı (Ekim-Eylül dönemi) itibarıyla 37.9 kg olan kişi başına şeker tüketimi ile gelişmiş bir şeker piyasasına sahip olup, kişi başına tüketim miktarı dünya ortalamasının (23 kg) yaklaşık %65 üzerindedir.
- Şeker üretimini düşük maliyetli bölgelere taşımayı hedefleyen AB Şeker Rejimi 2006 Reformu sonucunda İrlanda, Letonya, Slovenya, Bulgaristan ve Portekiz'de üretim tamamen durmuş, İtalya, İspanya, Yunanistan'da kotalar önemli ölçüde azalmış, şeker üretiminde lider üye Fransa ve Almanya'nın piyasa payı %43'ten %52'ye yükselmiştir.
- **2005/06 sezonunda 17.4 milyon ton olan AB pancar şekeri üretim kotası, 8 yıllık dönem içinde %22.4 azalarak, 2013/14 sezonu itibarıyla 13.5 milyon ton düzeyine inmiştir.** Bu kotanın %25'i Fransa, %21.4'ü Almanya, %10.4'ü Polonya, %7.8'i İngiltere'ye ait olup toplam kotanın %65'ini oluşturmaktadır. 720.4 bin ton izoglukoz kotasıyla birlikte toplam şeker kotası 14.3 milyon tondur. Macaristan, Belçika, Bulgaristan izoglukoz üretim kotasının %63'ünü oluşturmaktadır. Şeker kotasının %95'ini pancar şekeri, %5'lik bölümünü de izoglukoz oluşturmaktadır.
- **Şeker reformu sonucunda AB net ihracatçı konumdan net ithalatçı konuma geçmiştir.** 2005/06 pazarlama yılında 5.2 milyon ton net ihracat yapan AB, reformun dördüncü yılı 2009/10'da 0.6 milyon ton, 2014/15'te 1.7 milyon ton net ithalat yapmıştır. 2015/16 döneminde net ithalatın 2.6 milyon tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

- **Türkiye’de ilk şeker fabrikaları 1926’dan itibaren kamu eliyle kurulmuştur.** Ayrı şirketler halinde kurulan Alpullu, Uşak, Eskişehir, Turhal şeker fabrikalarının tarımsal, teknik, idari çalışmalarının koordine edilmesi, sermaye kaynaklarının birleştirilmesi ve şeker politikasının tek elden yürütülmesi amacıyla 1935’te Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. kurulmuştur. 1951-56 döneminde fabrika sayısı 15’e yükselmiş, nüfus artışı ve artan şeker talebinin karşılanması amacıyla sonraki yıllarda yapılan yatırımlarla fabrika sayısı 33’e ulaşmıştır. 25 fabrika kamu, 8 fabrika özel sektör bünyesinde.
- **Türkiye’de şeker piyasası 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile düzenlenmektedir.** Kanunun amacı, yurt içi talebin yurt içi üretimle karşılanmasına ve gerektiğinde ihracata yönelik olarak Türkiye’de şeker rejimini, şeker üretimindeki usul ve esaslar ile fiyatlandırma, pazarlama şart ve yöntemlerini düzenlemektir.
- **Kanun şeker üretiminin kotayla belirlenmesini getirmiştir.** 4634 sayılı Kanun ile şeker üretiminin Şeker Kurulu tarafından belirlenecek kotayla planlanması, pancar ve şeker fiyatlarının belirlenmesinde devlet müdahalesinin kaldırılarak pancar fiyatlarının şeker fabrikası gerçek ve tüzel kişileri ve üreticiler arasında varılan mutabakatla, şeker satış fiyatlarının şeker fabrikası gerçek ve tüzel kişileri tarafından serbestçe belirlenmesi sağlanmıştır. Ülkemiz şekerde, yıllara göre değişen ithalatçı ve ihracatçı kimliği ile istikrarsız bir üretim seyri izlemiştir. Özellikle 1990’lı yıllarda üretim miktarında meydana gelen istikrarsızlıklar, sektörü kimi zaman ithalat riski, kimi zaman da stok sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu nedenlerle üretimin planlanması ve kontrolü büyük önem taşımaktadır. Kanunun özü, kendi kendine yeterliliği esas alacak şekilde şeker üretim ve arz planlaması ve üreticilerle sanayicilere gelir güvencesi sağlamaktır.
- **Türkiye’nin kotaya esas teşkil eden şeker üretim kapasitesi 3.2 milyon tonu pancar şekeri, 0.9 milyon tonu nişasta bazlı şeker olmak üzere toplam 4.1 milyon ton/yıl’dır.** Pancar şekeri üretim kapasitesinin %65’ini Türkşeker fabrikaları, %35’ini özel sektör fabrikaları oluşturmaktadır.
- **Türkiye’nin 2015/16 şeker kotası 2.6 milyon ton olup şeker kotasının %88’lik kısmı pancar şekerine, %12’lik kısmı nişasta bazlı şekere ayrılmıştır.** Türkiye’nin nişasta bazlı şeker kota oranı, AB’nin uyguladığı orandan (%5) büyüktür. Şeker üretim kotasında kamunun payı 2002/03 döneminde %80 iken 2014/15 döneminde %56 seviyesine gerilemiştir.

- **Türkiye'nin şeker üretimi 2014/15 döneminde 2.1 milyon, 2015/16 döneminde 2 milyon ton düzeyindedir.** Kamunun üretimdeki payı, üç özel şeker fabrikasının faaliyete geçmesi ve Türkşeker'in yaptığı özelleştirmeler sonucunda azalarak %52 seviyesine düşmüştür. Özel sektör firmaları, pancar verim ve şeker polar oranının daha yüksek olduğu Orta Anadolu bölgesinde yer almaları ve yeni teknoloji olmaları gibi faktörlerle, tahsis edilen kotayı daha etkin kullanabilmektedir. Kamuya ait özellikle dekara pancar veriminin ve şeker polar oranının düşük olduğu Doğu Anadolu bölgesindeki fabrikalarda kampanya süreleri 20-30 günlere inmiş veya üretim tamamen durmuştur.
- **2009-2014 dönemi ortalama kampanya süresi Türkiye genelinde 91.6 gün olup AB ortalamasının altındadır.** Kampanya süresi kamu sektöründe 80.6 gün, özel sektörde ise 100.6 gündür.
- **Türkiye 2 milyon ton toplam talep düzeyi ile 29.4 kg kişi başına tüketim düzeyine sahiptir.** Nüfus artışı ve kişi başına düşen milli gelirdeki artışlar sonucunda, 2002/03 pazarlama yılında 1.6 milyon ton olan şeker talebi 2 milyon tona yükselmiştir. Yurtiçi satışlar içinde özel sektörün payı da %26.4'ten %48.3'e yükselmiştir.
- **Türkiye'nin şeker dış ticareti içerisinde ithalat ve ihracat önemsiz miktardadır.** Dünya borsa fiyatlarının yurt içi fiyatların çok altında olması nedeniyle sektör yüksek koruma oranlarıyla korunmaktadır.
- **2014/15 ve 2015/16 pazarlama yıllarında üretim azalması sonucu imalatçı/ihracatçıların ihraç şekeri (C şekeri) talebinin karşılanmasında darboğaz yaşanmaması için dahilde işleme rejimi kapsamında şeker ithalatına izin verilmiştir.** İthalat 2015 yılında bir önceki yıla göre 36 kat artarak 170 bin tona çıkarken, 2016 yılının ocak-şubat döneminde 42 bin ton olmuştur. Şeker Kurulu 2016/17 pazarlama yılında aynı sorunla karşılaşılmaması için A kotasını 2 milyon 650 bin tona yükseltmiş, stokları yükseltmek için de A kotasının %3'ü olarak belirlenen güvenlik kotasını(B kotası), 2015/16 pazarlama yılından itibaren %5'e çıkarmıştır.
- **Türkiye'de kota tahsisi yapılan beş firmanın nişasta bazlı üretim kapasitesi 936 bin ton/yıldır.** Kota tahsis edilmeyen, sadece yurt dışına ihraç etmek üzere üretim faaliyetinde bulunabilen 4 şirkete ait nişasta bazlı şeker üretim kapasitesi ise 269 bin ton/yıldır. 2014/15 pazarlama yılında nişasta bazlı şeker üretimi 623 bin ton olup

pancar şekeri üretiminin %30'u düzeyindedir. 2015'te ihracat 197 bin ton, ithalat 47 bin tondur.

- Şeker talebinin yurt içi üretimle karşılanabilmesi için şeker pancarı üretiminin miktar ve kalite (şeker polar oranı) yönünden yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Üretim miktarının ve kalitenin düşük olması şeker fabrikalarının düşük verimlilik ve yüksek maliyetle çalışmalarına neden olmaktadır. Sözleşmeli üretimin ilk örneklerinden biri olan şeker pancarı yetiştiriciliği tarımın sanayiye entegrasyonunu sağlamış, gıda sanayininin temel taşıını oluşturmuştur.
- **4684 sayılı Şeker Kanunu çerçevesinde uygulanan şeker politikası ekim alanlarıyla birlikte çiftçi sayısının ve üretimin de azalmasına yol açmıştır.** 1998'de 5 milyon dekar olan ekili alan 2.8 milyon dekara, çiftçi sayısı %80 azalarak yaklaşık 103 bine, şeker pancarı üretimi 22.3 milyon tondan 16.5 milyon tona gerilemiştir. 1998-2015 döneminde ekim alanında %45 daralma olmasına rağmen dekara pancar veriminde sağlanan artışlar neticesinde üretim 16.5 milyon ton seviyesinde tutunmuştur. Üretimde önde gelen Konya, Yozgat, Aksaray, Eskişehir, Kayseri illeri toplam üretimin %58'ini karşılamaktadır. İç Anadolu Bölgesi iklim açısından şeker pancarı tarımına en uygun bölgedir.
- **Türkiye şeker pancarı verimi AB ortalamasından oldukça düşüktür.** 2010-2015 döneminde şeker pancarı ortalama verimi Türkiye genelinde 55.5 ton/ha iken, AB 28 genelinde 70.8 ton/ha, Almanya'da 73.6 ton/ha, Fransa'da 88.3 ton/ha'dır. Türkiye'de 7.5 ton şeker olan hektara şeker verimi, AB'nin 11.5 ton olan şeker veriminden %35 daha düşüktür.
- **Türkşeker'e bağlı olan ve 1956 yılında kurulan Elazığ Şeker Fabrikasının pancar işleme ve şeker üretim miktarı 1998/99 kampanya döneminden sonra kademeli olarak azalış trendine girmiştir.** 1998/99 kampanya döneminde 263,500 ton pancar işlenerek 31,260 ton şeker üretilirken 2015/16 kampanya döneminde 41,500 ton pancar işlenerek 5,120 ton şeker üretilmiştir. Söz konusu kampanya dönemleri arasında %84 oranında büyük bir üretim azalışı gerçekleşmiştir.
- **Elazığ Şeker Fabrikası'nın üretiminde yaşanan azalmalar, tesisin Türkiye geneli ve Türkiye Şeker Fabrikalarının toplam üretimi içindeki payında önemli kayıplara neden olmuştur.** Nitekim 1998 yılı itibarıyla Türkiye şeker üretimi içinde %1.16 olan Elazığ Şeker Fabrikasının payı 2015 yılında %0.26 (binde 3) düzeyine gerilemiştir. Aynı şekilde

1998 yılında %1.73 olan Türkşeker içindeki payı da 2015 yılında %0.41 seviyesine inmiştir.

- **Elazığ şeker Fabrikası'na ait üretimin azalmasında en önemli sorunların başında hammadde (şeker pancarı) yetersizliği yer almaktadır.**
- **Şeker politikası çerçevesinde, talebi karşılayacak düzeyde üretim planlamasının uygulamaya konulması 1998'den itibaren Elazığ'da ekim alanları ve çiftçi sayısında önemli oranda azalmalara neden olmuştur.** Şeker pancarı ekim alanları 1998'de en üst noktası olan 73,330 dekara ulaştıktan sonra 1998-2015 döneminde %85 azalarak 2015'de 10,706 dekara düşerken, pancar üretimi de %83 azalarak 1998'de 305,698 tondan 2015'de 53,618 tona gerilemiştir. Aynı dönemde çiftçi sayısı da %92 oranında azalarak 2015'de 873 kişiye inmiştir.
- **Elazığ'da pancar verimi ve şeker polar oranları ülke ortalamasının altındadır.** Şeker pancarı, elverişli iklim şartlarında, özellikle de yeterli yağış veya gerekli ve yeterli sulama şartlarında yüksek miktarda şeker üretir. Sulamanın yanında şeker oranı gündüz sıcaklıklarının 19-26 °C, gece sıcaklıklarının ise 15 °C'nin altında olduğu zaman en üst seviyede ortaya çıkmaktadır. İlde sulama projelerinin henüz hayata geçmemiş olması nedeniyle sulanabilir arazi varlığı sınırlıdır. Yetersiz sulama ile gündüz-gece arasındaki sıcaklık farkının düşük olması şeker polar oranının düşük olmasına ve bu da fiili pancar fiyatının taban fiyatın altında kalarak çiftçinin gelirinin azalmasına yol açmaktadır. Sonuçta, çiftçi de pancar yerine daha az ekim maliyeti ve işgücü gerektiren buğday, arpa ve yonca, fiğ, silajlık mısır, mürdümük gibi yem bitkileri üretimine yönelmektedir.
- **Hammaddenin miktar ve kalite açısından yetersiz olması Elazığ Şeker Fabrikasının yüksek üretim maliyetleriyle çalışmasına ve zarar etmesine yol açmaktadır.** 1998/99 kampanya döneminde 263,500 ton pancar işleyerek 31,260 ton şeker üreten tesis, 2015/16 kampanya döneminde 41,500 ton pancar işleyerek 5,120 ton şeker üretmiştir. Kampanya süreleri son yıllarda hammadde miktarına bağlı olarak 20-30 günlere kadar inmiştir. Polar şeker oranının düşüklüğü işletme maliyetlerini artırmaktadır. Son beş yıllık ortalamalara göre, Elazığ Şeker Fabrikasının randımana göre hektara şeker verimi 5.7 ton olup TŞFB ortalamasından %25 daha düşük, çalışan başına üretim 21 ton olup TŞFB ortalamasından %81 daha azdır. Bu üretim yapısı sonucunda 2015 yılında

fabrikanın şeker üretim maliyeti (5.98 TL/kg), TŞFB ortalama üretim maliyetinden (2.65 TL/kg) %125 daha fazladır.

- **Şeker fabrikalarının ana gelir kalemi şeker üretimi ve satışı olmakla beraber yan ürünler olan yaş küspe ve melasın değerlendirilmesinden de ek gelir yaratılabilmektedir.** İşletmelerin toplam geliri içinde yan ürünlerin payı yaklaşık olarak %5-6 civarındadır.
- **Hammadde sorununun çözülmesinde en önemli kısıtlardan biri sulama imkânlarının artırılmasıdır.** Bu kapsamda Elazığ ilindeki tarımsal sulama olanaklarının artırılması çerçevesinde DSİ tarafından yürütülmekte olan projelerin tamamlanarak faaliyete geçmesi büyük önem taşımaktadır. DSİ'nin inşaatı devam eden projelerinin tamamlanmasıyla 14,984 ha arazi sulu tarıma uygun hale gelecektir. Ayrıca DSİ'nin plan ve proje yapımı aşamasında olan ve önemli bir bölümü 2020 yılından sonra faaliyete geçeceği tahmin edilen sulama projelerinin büyüklüğü ise 27,708 hektardır. İnşaatı devam eden ve plan aşamasındaki su projelerinin gerçekleştirilmesiyle Elazığ ilinin sulanabilir arazi varlığında artış olacağını ve tarımsal üretim artışıyla birlikte özellikle şeker pancarı tarımının da bundan pay alacağını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

1. International Sugar Organization (ISO), **World Sugar Balances**, Şubat 2016.
2. COMITE EUROPEEN DES FABRICANTS DE SUCRE, **CEFS SUGAR STATISTICS 2014**.
3. T.C. Şeker Kurumu, **2015 Yılı Faaliyet Raporu**, Mart 2016.
4. T.C. Şeker Kurumu, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, Mart 2015.
5. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **2014 Sektör Raporu**, Mayıs 2015.
6. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **2015 Faaliyet Raporu**.
7. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **Faaliyet Raporları**.
8. PANKOBİRLİK, **Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri**, Mayıs 2015 Ankara.
9. Türkiye İstatistik Kurumu
10. Elazığ Şeker Fabrikası
11. Devlet Su İşleri, 9. Bölge Müdürlüğü.
12. sekerkurumu.gov.tr/mini-sözlük.

Telefon : 444 53 52 / +90 422 212 87 98 - 99 - Fax : +90 422 212 87 97
Adres : Turgut Özal Mahallesi Turgut Özal Bulvarı No: 69 A Yeşilyurt / MALATYA
info@fka.gov.tr - www.fka.gov.tr

FIRAT KALKINMA AJANSI
ELAZIĞYATIRIM DESTEKOFİSİ

Telefon : +90 424 237 22 01 - Fax : +90 424 237 22 52
Adres : Cumhuriyet Mah. Genel Hulusi Sayın Cd. No:117 Blok: 2 Kat: 2 ELAZIĞ
elazigydo@fka.gov.tr - www.fka.gov.tr